1969 / GEGUŽIS - MAY / NR. 5 (9)

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

JTO GALIMAS VAIDMUO PABALTIJO TAUTŲ LAISVĖS SIEKYJE

IŠEIVIJOS POLITINĖS STRATEGIJOS SVARSTYMAI

Reikalas suprasti pasekmes, kurias galėtų iššaukti sustiprintos pabaltiečių politinės pastangos Jungtinių Tautų Organizacijoje ir eventualus pabaltiečių tautoms laisvės reikalaujančios rezoliucijos priėmimas, darosi vis ir vis aktualesnis, pabaltiečiams pradedant skirti tam vis daugiau energijos. BATUN-as ta prasme yra naujokas, tačiau senesnės organizacijos taip pat pradeda rimčiau domėtis su JTO susietomis galimybėmis. Šitos intensyvėjančios pastangos iššaukia ar sustiprina visokias baimes, visokius prietaringus nuogastavimus kituose pabaltiečių visuomenės sluoksniuose. Daug laiko ir energijos gali būti išeikvota debatuojant šių pastangų prasmingumą, jeigu jis nebus iš karto tiksliai suvoktas pačių pagrindinių pabaltiečių grupių šiapus geležinės uždangos. Šias tris grupes galime pavadinti sekančiai:

1. Priminėjai. (Remind-the-world-and-hope)
2. Revoliucionistai.
3. Evoliucionistai.

Palankios pasaulio nuomonės svarba

Priminėjų grupė yra pati gausiausia ir jai priklauso daugiausia tie, kurie vienu laiku galvojo, jog nepriklausomybė nuo Sovietų Sąjungos gali būti išsikovota tik militarine jėga. Daugelis jų turėjo apsivilti, kadangi pradėjo aiškėti, jog Amerika, nors ir būdama vienintelė galybė, galinti sutriuškinti Sovietų Sąjungą, dėl susidariusios „branduolinės lygsvaros" į karą už Pabaltijo kraštų laisvę neis. Be to, dauguma pabaltiečių tikriausiai suvokė, jog atominis karas galėtų sudeginti visos Lietuvos, Latvijos ir Estijos žemes ir nepriklausomybės atgavimą paversti tragišku farsu. Užtat kaikurie pabaltiečiai yra sutikę palikti ateitį Dievo valiai, o patys koncentruojasi praeities išlaikymui per prisiminimus ir savin nukreiptus ritualistinius minėjimus. Daugelis tačiau nusprendė, jog, nesant aiškioms galimybėms Pabaltijo kraštų nepriklausomybei atstatyti artimoje ateityje, jųjų uždavinys yra nepaliaujant priminėti pasauliui, ypatingai didžiosioms Vakarų galybėms, okupuotų kraštų skriaudą, ir tikėtis, jog gal kas nors kada nors įvyks.

Ir iš tiesų, didžiausia kliūtis pabaltiečių reikalui šiuo metu yra tai, kad pasaulis, bendrai paėmus, tiek maža težino apie Pabaltijo tautas. Vienok nekoncentruotos pastangos, siunčiant knygas bibliotekoms, kvietinėjant vietinius dignitorius į pabaltiečių minėjimus ir šventes, rašant laiškus vakariečių laikraščių redaktoriams ir radijo programų vedėjams, nepakanka šimtams milijonų Amerikoje ir kituose Vakarų kraštuose informuoti, nekalbant jau apie visus bilijonus likusiame pasaulyje. Daugiau reklamos pabaltiečių bylai galėtų būti pasiekta, jei panašios pastangos būtų vieningai nukreiptos link JTO, ir link dau-

(nukelta į 3 psl.)

turinyje

PO KREPŠINIO — STALO TENISAS

SU BROLIU IŠ LIETUVOS SUŽAIDUS

Greitu judesiu, lankstus, nors ir jau ne jaunikaitis, kartais lyg ir nesistengdamas, bet momentais staigiu, kaip katino žaidžiančio su pelyte, judesiu atmušdamas kamuoliuką stalo priešingo kampo kryptimi, gegužės mėnesį Toronte, Kanadoje žaidė naujasis Šiaurės Amerikos lietuvių stalo teniso meisteris. Netikėtas ir ypatingas dalyvis buvo jis šiose metinėse Sporto Sąjungos (ŠALFASS) pirmenybėse. Buvo tai svečias iš Lietuvos, daugkartinis Lietuvos stalo teniso meisteris dr. A. Saunoris, atvykęs aplankyti savo giminės Kanadoje ir Amerikoje. Dr. Saunoris be abejo yra gerai pažįstamas daugeliui vidurinės kartos ateivių sporto mėgėjų, nes jau prieškariniais laikais buvo daug žadanti sporto jėga stalo tenise ir futbole.

Toronte nepajėgė mūsų veteranai ir jaunosios jėgos pasirodyti labai gerai prieš jau tik dėl savo lengvos mankštos žaidžiantį stalo tenisininką. Jis puikiu gynimu, labai geru kamuoliuko valdymu ir pakankamai stipriu kirtimu, pajėgė laimėti visus vieneto susitikimus, nepralošdamas nei vieno seto. Buvęs Š. Amerikos lietuvių meisteris P. Gvildys dviejų minusų sistema pravestų primenybių pirmoje baigmėje pajėgė tik pirmąjį setą sulošti apylygiu rezultatu. Šiaip visame dr. Saunorio žaidime aiškiai matėsi europietinės klasės pranašumas.

Žaizdamas dvejeto varžybose su silpnesniu partneriu hamiltoniečiu Stanaičiu, dr. Saunoris ir čia pajėgė po apylygės kovos baigmėje nugalėti P. Gvildį ir J. Šoliūną.

Džiugu, kad Lietuvos sportininkai būdami aukščiausioje kai kurių sporto šakų klasėje, tuo būdu turi progos garsinti lietuvių vardą ir dabartinėm politinėm sąlygom esant.

Vien iš sportinio taško žiūrint, buvo tikrai puiki proga pamatyti ir pasigrožėti dr. Saunorio žaidimu ir taip pat išbandyti jėgas bei „pasitempti" prieš puikų varžovą. Tikimės, kad grįžęs tėviškėn naujasis lietuvių meisteris turės gražių prisiminimų apie išeivių sporto veiklą ir jų svetingumą.

Reikia pastebėti, kad sportininkams krenta dalis pareigos drąsiai ir viešai stiprinti ir garsinti mūsų išeivių lietuvių ryšius su tėvų žėmėje gyvenančiais broliais ir seserimis. Pagirtinas Hamiltono Lietuvių Sporto Klubas „Kovas", kuris gavo stalo teniso komiteto sutikimą, davusį progą dr. Saunoriui dalyvauti pirmenybėse. Reikia sveikinti ir stalo teniso komiteto pirmininką Benių Žemaitį, Čikagos Lietuvių Teniso Klubo narį, už nepabijojimą kritikos ir pripažinimą dr. Saunorių esant „lietuvių kilmės".

Šis iškilus įvykis turi ir daug ironijos. Likimas taip lėme, kad stalo tenisininkai po krepšininkų išvykos Lietuvon pirmieji įsijungė į sportinį bendravimą su sportininkais iš Lietuvos. O tačiau niekas tiek daug neprisidėjo prie krepšininkų privačios išvykos į Lietuvą žlugdymo iš pačių sporto mėgėjų tarpo, kaip keletas Čikagos stalo tenisininkų. Jie vieni iš pirmųjų spaudoje kėlė balsą prieš, balsą šmeižiantį ir provokuojantį. Būdami aktyviųjų sportininkų tarpe, jie gal vieninteliai pajėgė tiesiogiai prisidėti prie geros krepšinio komandos sudarymo sunkumų, visokeriopai atkalbėdami — pažadais ir bauginimais — iškilesnius žaidėjus nuo išvykos. Vėliau, jau krepšininkams sugrįžus iš Lietuvos, ta saujelė žmonių su pora neaktyvių sporto pašaliečių (reikėjo galvų bent valdybai sudaryti) pasiskelbė save Lietuvių Sporto Federacija ir, herojiškais šūkiais pasigarsinę, „vienybės" vardu išėjo... griauti Sporto Sąjungą (ŠALFASS). Šiandien čebatas jau ant kitos kojos ir džiaugiasi stalo tenisininkai toj pačioj spaudoj, kad svečio iš Vilniaus dalyvavimas atnešė „naujumo ir aktyvumo".

Būtų galima klausti, kodėl tie, kurie taip smarkiai šaukė prie tautą „parduodančius" krepšininkus, dabar, pamiršę visus herojiškus šūkius, dangaus pagalbos šauksmus ir pragaro šmeižtus, lyg ir netyčia grįžta prie vienintelio, logiško ir dabar galimo kelio esančio tiems išeiviams, kuriems rūpi gyvas, kūrybinis ryšis su tautos kamienu. Atsakymų būtų turbūt daug; tačiau jie nesvarbūs — svarbūs tik rezultatai. Stalo tenisininkams reikėjo poros metų ir pirmos rastos progos įsijungti į portinį bendravimą, bet reikia tik džiaugtis, kad einame prie vieningo kelio, išnaudojame galimybes stiprinti tautinę sąmonę, apjungiame skirtingus išeivijos vienetus.

Reikia tikėtis, kad krepšininkų misijonieriškai pradėtas baimės mito sugriovimas jau yra įvykęs faktas ir pasaulio lietuvio su lietuviu savo krašte dialogas bus laisviau plečiamas. Mes išeiviai jau jo netrukdysime ir visa to trukdymo kaltė tegul ateityje tenka tam, kam ji visada ir turėjo priklausyti: okupantui.

BENDRADARBIAVIMAS

Šis žodis kai kam yra tapęs tabu, blogu žodžiu, kalbant apie išeivių santykius su tauta. Kai kurie patriotai pakenčia tik bendravimą, kurį jie supranta kaip išeivio pasikalbėjimą su atvykusiu iš Lietuvos tautiečiu privačiame kambaryje. O jei tokiam kambaryje susirinka didesnis būrelis vietinių ir svečių iš Lietuvos, tai jau nebegerai. Kai šitaip vertinamas bendradarbiavimas, tai ką jau bekalbėti apie bendradarbiavimą, kurį jie tapatina su kolaboravimu, tai yra, su tarnavimu priešui. Bet ar iš tikrųjų kiekvienas bendradarbiavimas yra pasitarnavimas priešui? Toli gražu ne.

Pirmiausiai, ką reiškia bendradarbiauti? Tai reiškia ne tiktai bendrai kokį darbą dirbti, tokį pat veiksmą atlikti, bet ir skirtingus veiksmus atliekant kam nors pagelbėti ar sudaryti palankias sąlygas kam nors kurį darbą atlikti. Todėl bendradarbis bus ne tik tas, kuris kartu su manim chore gieda, bet ir tas, kuris chorą diriguoja ar jam pianinu pritaria. Švietimo srity bendradarbiai bus ne tik tie, kurie kartu moko, bet ir tie, kurie vadovėlius rašo ar net finansiškai švietimą remia. Žodžiu, bendradarbiavimas plačia prasme yra įvairiom priemonėm siekimas bendro tikslo.

Tad ar toks bendradrbiavimas tarp išeivių ir Lietuvoj gyvenančių yra galimas? Nėra abejonės, kad nors ir nelabai plačiose tuo tarpu ribose, bet jis yra galimas ir faktiškai jau seniai vykdomas. Imkime paprasčiausią faktą — informaciją vienų apie kitus. Juk tai bendros, identiškos pastangos supažindinti visus lietuvius su visų lietuvių veikla bei pasiekimais. Ir reikia džiaugtis, kad tokios informacijos abiejų pusių spaudoj vis daugiau pasirodo. Čia turim galvoj pastaruoju metu Lietuvos žurnaluose (**Kultūros baruose** ir kitur) skelbiamas ne tik trumpas žinutes bei apžvalgėles apie kultūrinius įvykius išeivijoj, bet ir tokius straipsnius, kaip apie dailininkus Adomą Galdiką, Vytautą Kasiulį, Viktorą Petravičių, apie muziką Darių Lapinską, apie rašytojus Joną Meką, Marių Katiliškį, Algimantą Mackų, Vincą Krėvę, Oskarą Milašių ir kt. Seniau tokie dalykai dar nebūtų galėję pasirodyti. Yra šis tas paskelbta ir mūsų spaudoje — **Aiduose, Metmenyse, Akiračiuose** ir kt. Žinoma, tai dar labai nedaug, ir tokie straipsniai paprastai būna neilgi ir netikslūs, nes rašoma kartais kai ką nutylint, kai ką tendencingai pakomentuojant, bet vis tiek tai geriau negu nieko. Polemika irgi yra bendradarbiavimas, nes rimta polemika yra naudinga.

Dar aiškesnis bendradarbiavimo pavyzdys vyra apsikeitimas gaidom, plokštelėm, knygom, paveikslais ar reprodukcijom, filmais ir t.t. Kai kurie mūsų laikraščiai nemažai persispausdina medžiagos iš Lietuvoj išleistų žurnalų ar knygų. O štai ir **Pergalėj** pasirodo Kosto Ostrausko „Žaliojoj lankelėj" ir Bostono scenos mėgėjai stato Lietuvos rašytojo K. Sajos „Manijaką". Ar tai nėra bendradarbiavimas? Dar aiškesnis atvejis — koncertas, kuriam būtini du elementai yra klausovai ir koncertantai. Kai dainininkai iš Lietuvos dainuoja, o išeivijos visuomenė jų klausosi, turime neabejotiną bendradarbiavimo atvejį. Esama bendradarbiavimo ir mokslo srity — apsikeitimas literatūra, mikrofilmais.

Savaime suprantama, jog reikia tik džiaugtis, kad toks kad ir ribotas bendradarbiavimas yra galimas. Stalino laikais jis buvo dar neįmanomas. Būtų nuostolis kalbos mokslui, jei Pensilvanijos universiteto kalbininkai nebūtų galėję gauti kalbinės lietratūros iš Lietuvos. Būtų nuostolis lietuvių kultūrai, jeigu mes neleistume Lietuvos kultūrininkams pasinaudoti pvz. Pasaulio lietuvių archyvu ar Muzikologijos archyvu ir panašiais šaltiniais. Todėl reikia apgailestauti, kad **Draugas** dar nesutiko paskelbti Al. Gimanto straipsnį, informuojantį apie P. Kežinaičio Lietuvoje ruošiamą lietuvių kinematografijos istoriją. Mat, tame straipsnyje (žr. **Akiračiai**, 1968, Nr. 4, 6 p.) Al. Gimantas siūlo suteikti knygos autoriui prašomos informacijos apie pirmuosius kinematografijos pionierius Amerikoje. Bet jeigu mes nenorime pasidalinti žiniom su autorium, rašančiu mokslinį veikalą, jeigu nenorime panaudoti tam savo archyvų, tai kyla klausimas, kam tie archyvai reikalingi. Ar tam, kad būtų ir supūtų? Šitaip negalvoja rimti mūsų kultūrininkai, mokslininkai. Šitaip tegali galvoti smulkūs parapiniai politikieriai, kurių kultūriniai interesai nesiekia už parapijos ribų.

Šiandien turbūt visi rimti lietuviai sutiks, kad tautiečiai Lietuvoje negali ignoruoti išeivijos, nei išeivija tautos. Lietuvis, kuriam rūpi tautos egzistencija bei jos kultūra, negali nesidomėti tautos dalies — išeivijos likimu. Išeivis, kuris dar nėra nutautęs ir tėvynės išsižadėjęs, juo labiau negali nesidomėti visu tuo, kas dedasi tėvynėje. Todėl sunku būtų šiandien įsivaizduoti sąmoningą išeivį rašytoją, kuris neskaitytų Lietuvoj leidžiamų lieteratūros žurnalų ar laikraščių, arba kultūrininką, kuris neskaitytų **Kultūros barų** bei panašių leidinių, arba mokslininką, kuris nesektų Lietuvos mokslininkų pasiekimų. Normaliai ir Lietuvos inteligentai turėtų sekti išeivijos kultūrinę spaudą. Deja, tai šiandien jiems dar neįmanoma. Užtat svarbu, kad bent jų spaudoj būtų plačiau ir objektyviau informuojama apie išeivijos veiklą bei jos problemas. Kultūrinis bendravimas ar bendradarbiavimas aplamai yra viena iš priemonių išeivijos ir tautos vienumui išlaikyti ir dėl to jis plėstinas, kiek tik esamomis sąlygomis įmanoma.

A. Daugvydas

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $5.00 annually in the US, $6.00 in foreign countries; $0.50 per copy. — Application to mail at second-class postage rates is pending at Chicago, Ill. ● Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, R. Mieželis, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, dr. Z. Rekašius, dr. R. Šliažas; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ● Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ● Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $5.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.50. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

M. Paulauskas ir dr. A. Saunorius rungtyniauja Amerikoje. (V. Zalatoriaus nuotr.)

APIE HIPOKRIZIJĄ

Drausmės sargyboje

Birželio 14 d., nuo 10 v. ryto iki 7 v. vakaro, Marquette parko sporto aikštėse vyko pirmoji Čikagos moksleivių „Olimpiada". Virš šimto vaikų, su jaunatvišku entuziazmu, varžėsi įvairiose sporto šakose, pradedant krepšiniu ir baigiant kvadratu. Rengėjai: Marquette Parko Liet. Bendruomenės apylinkė, kuriai pirmininkauja Alb. Kerelis. Virš mėnesį trukusių treniruočių vadovai ir pagrindiniai šventės ruošimo ir pravedimo darbininkai buvo Zigmas Žiupsnys ir Jonas Bagdonas. Jiems talkininkavo keletas pritarėjų.

Šventės stebėtojai ryškiai matė kiek svarbios vaikams buvo šios varžybos ir su kokiu rimtumu, atkaklumu ir užsidegimu jie dalyvavo. Tėvams tai paliko gilų įspūdį. Nevienas pasvajojo: o, kad jie taip noriai dalyvautų lituanistinėse pamokose. Peršasi klausimas, ar nepergreitai atmetama sporto reikšmė lituanistiniame auklėjime? Reikia tikėtis, kad pirmoji „Olimpiada" nebus ir paskutinioji.

Ši sporto šventė buvo vienas reikšmingųjų, jaunimui skirtų, įvykių ir buvo verta vieningo mūsų visuomenės pritarimo. Deja, atsirado tokių, kurie ir šiame parengime įžiūrėjo blogį. Štai ką Čikagos dvisavaitinis laikraštis „Laisvoji Lietuva" Nr. 11, 8 psl., rašė apie artėjančią moksleivių „Olimpiadą":

„Tik 29 metams praslinkus, jau užmiršome bestiališką okupanto elgėsį ir mūsų tautos kančias ir net savo priesaikas duotas tėvynei išeinant tremtin ir jau vieton liūdėsio, tuo pačiu laiku laisvojo pasaulio aikštėse ruošiame sporto bei šokių šventes ir tai skaudžiausiai, kad į tas šventes nauji „vadai" įtraukė mokyklų mokinius, kuriems tuo laiku turėtų būti atskleista mūsų tautos didžiųjų kančių įvykiai BIRŽELIO mėn. 14 d.

„Reikia tikėtis, kad ši šventė yra ruošiama per nepastabumą rengėjų. Jeigu tai ruošiama naujų „vadų" ar „vadukų" sąmoningai, tai prieš tokį ardomąjį darbą priešinames ir raginame tėvus savo vaikų neleisti į tokią šventę, nes tai yra išniekinimas mūsų tautos kančių ir kenkia mūsų bendriems siekimams kovoje už Lietuvos laisvę."

Iš kitos pusės, tas pats laikraštis plačiai reklamavo ir rėmė Čikagos BALF'o pikniką-gegužinę, įvykusią birželio 15 d. Be to, redakcinės kolegijos pirm. p. Valerijonas Šimkus yra vienas BALF'o direktorių. Tokiam reiškiniui apibūdinti geriausia tinka vienas žodis — hipokrizija.

Parke susirinkę vaikai išklausė trumpą, jiems taikytą, kalbą apie įvykius jų tėvų žemėje 1941 m. birželio mėn. 14-15 dienomis. O kaip tą skaudžią sukaktį paminėjo „Laisvosios Lietuvos" pirmininkas ir kiti susirinkę į BALF'o pikniką? — Tikriausia, atsikąsdami lenkiškos dešros ir užgerdami Loewenbrau ar Asbachu.

JTO GALIMAS VAIDMUO PABALTIJO TAUTŲ LAISVĖS SIEKYJE

(Atkelta iš 1 psl.)

gelio ten dirbančių didžiųjų žinių agentūrų ir jų korespondentų. Jei pastarieji tik galėtų būti reikiamai nuteikti, jie informacijos apie Pabaltijo bylą darbą atliktų už mus. Geriausia būtų, jei pavienios pabaltiečių pastangos ir grupinės pastangos prie JTO būtų koordinuotos dar daugiau negu dabar.

Tuo tarpu, prieš pabaltiečių klausimui atsiduriant JTO dienotvarkėj, jau pats jo priminimas kurio nors JTO nario lūpose sudaro nemaža nervacijos Sovietų Sąjungai, kuri laiko šį klausimą išspręstu ir užbaigtu. Ryšium su tuo prisimintinas priminėjų grupės palinkimas sudėti savo viltis į didžiųjų Vakarų galybių ministerijas. Šis palinkimas atsirado tuoj po Antrojo Pasaulinio karo, kai daugelis pabėgelių tikėjosi Vakarų militarinės intervencijos Pabaltijo kraštuose. Šiandien toks palinkimas tolygus atsisakymui žiūrėti į akis tikrovei. JAVės siekia sumažinti karą Vietname. Kitos Vakarų galybės taipgi siekia įvairių nusiginklavimo sutarčių ir tiesia „tiltus" į Sov. Sąjungą. Šieji reikalai yra svarbesni Vakarų valstybėms negu mūsoji byla. Dėl to jie tikriausiai neerzins bolševikų ir nekels pabaltiečių klausimo. Iš kitos pusės, svarba rezultatų, kuriuos atsiekė energinga ir koncentruota Rezoliucijoms Remti Komiteto akcija, neturėtų būti nuvertinta. Ji užtikrino, jog palyginus pasyvi parama, kurią JAV-ės šiuo metu teikia pabaltiečiams, ilgesnį laiką paliiks bent tame pačiame lygyje. Ji taip pat, gal būt, užtikrino, jog pabaltiečių auksas bei pasiuntinybės Amerikoje išvengs likimo Anglijoje. Vienok, nors Rezoliucijoms Remti Komitetas ir tesėtų savo nepaprastai svarbią veiklą, Valstybės Departamento akcijos tikėtis turbūt negalima. O tuo tarpu pabaltiečių sekmė JTO kitų valstybių delegatūrose turi vilties palenkti ir JAV-es. Prileiskime, kad neutraliųjų valstybių, kurios palankiai žiūri į Pabaltijo bylą, skaičius ir toliau kils. Pvz., Filipinai, Zambija ir įvairūs Pietų Amerikos kraštai neseniai parodė norą mus paremti. Jei šitokiu būdu pakankamas kiekis neutraliųjų kraštų bus pareiškę savo paramą, JAV-ių Valstybės Departamentas taipgi bus priverstas aktyviau Pabaltijo bylą paremti.

JTO vaidmuo revoliucijos atveju

Antroji, aukščiau paminėta pabaltiečių grupė tiki, jog revoliucija Sovietų Sąjungos viduje yra neišvengiama ir kad ji suteiks progą Pabaltijo kraštams atsiskirti ir atsikurti savo nepriklausomybę. Šviežaus paskatinimo šiai pažiūrai suteikė augantys neramumai Sovietų imperijos intelektualų tarpe ir stalinistų pastangos grąžinti absoliučią kontrolę. Kadangi ši antroji grupė yra reliatyviai negausi, ji nėra pakankamai įvertinusi Pabaltijo kraštų sunkumus tokioje padėtyje. Nėra labai didelių galimybių, kad bet kokie rusai mielai atsisakytų pretenzijos į Pabaltijo kraštus, net ir jeigu bolševikinė valdžia būtų nuversta. Pvz., Kerenskio režimas siekė išlaikyti imperiją, nors caras ir buvo revoliuciniu būdu nusodintas nuo sosto. Jei revoliucija prasidėtų Sovietų Sąjungoje, likusis pasaulis neturėtų pagrindo ramybei. Jis gal būt net kristų panikon dėl to, kad tarpusavy kovojančios frakcijos nepradėtų naudotis atominiais ginklais ir nenuteriotų kitų kraštų. Abidvi pusės tikriausiai nebūtų linkusios galvoti apie Sovietų imperijos išdalinimą ir šnairiai žiūrėtų į kokią nors pagalbą išorinėms grupėms, pvz. Pabaltijo emigrantams ir laisvės kovotojams. Gi baimė dėl kovojančių frakcijų antagonizacijos veikiai užkirstų išorinių galybių eventualią paramą, kuri būtų Pabaltijo valstybėms reikalinga savo nepriklausomybei atstatyti.

Puikus pavyzdys, rodantis, kaip pasaulio opinija linkusi išlaikyti **status quo**, randamas Nigerijos pilietinio karo atveju. Nežiūrint ilgai nusitęsusių kovų ir didelių kančių, kurias turėjo patirti biafriečiai (kurių yra daugiau negu visi pabaltiečiai kartu paėmus), jie savo nepriklausomybės siekiui dar nėra gavę jokios didesnės paramos pasaulio ministerijose. Priešingai, Biafra patyrusi didelių sunkumų ginklų gavime, kai tuo tarpu tokie demokratinių principų rėmėjai, kaip Didžioji Britanija ir kitos Vakarų valstybės boikotuoja ginklų pristatymą Biafrai, remia Nigeriją, arba stovi pasyviai ir laukia, kol Biafra taps sutriuškinta. Panašus galėtų būti ir Pabaltijo revoliucionierių likimas, jei palanki pasaulio opinija, parama ir pripažinimas nebūtų išsikovoti **prieš** laukiamosios revoliucijos pradžią. O tokia funkcija kaip syk galėtų atlikti JTO rezoliucija, reikalaujanti laisvo apsisprendimo teisės Pabaltijo valstybėms. Jei Biafra būtų turėjusi panašų pripažinimą, ji dabar jau būtų buvusi nepriklausoma ir nebūtų praradusi didelį skaičių žmonių ryšium su karu ir masiniu badu. Pabaltiečiai gali neturėti tiek daug laiko būsimame eventualiame sukilime, kiek jie turėjo nuo 1918 iki 1921 parama ir pripažinimui savo nepriklausomybės siekiams išgauti. Palyginimui: Izraelis sekmingai surado pasaulio opinijos paramą savųjų nepriklausomybės kovų metu. Jei JTO knygose tilptų rezoliucija Pabaltijo klausimu, kokia nors sovietų revoliucinė grupė gal net bandytų išgauti pasaulio prielankumą savo reikalui, pareikšdama pritarimą tai rezoliucijai. Net rusų komunistai tuo atveju gal pakartotų tai, ką Leninas jau seniai sykį padarė: suteikti nepriklausomybę trims Pabaltijo valstybėms su tikslu sumažinti įtampas ir išgauti laikiną laimėjimą revoliucinėse kovose.

Kai kurie pabaltiečių žmonės mano, jog Sovietų S-ga yra pajėgi primesti savo valią JTO. Artimesnis susipažinimas per spaudos pranešimus apie JTO, Batuno gautus atsakymus į savo 1968 m. organizuotą laiškų rašymo arkciją ir reakcija į dabartinius Batuno vizitus JTO delegatūrose šį pesimistinį atsinešimą sukompromituoja. Nors Sov. Sąjunga sekmingai kultyvuoja kaikurių neutralių kraštų valstybes, ji atgraso žymiai didesnį skaičių kitų. Todėl atrodo, jog jos bendra įtaka JTO mažėja. Kadangi ji yra super-galybė, ji iššaukia mažųjų valstybėlių nepasitenkinimą nemažiau kaip JAV-ės. Super-galybėms pralaimint, mažosios valstybėlės savo balsų jėgą JTO didina. Jei pabaltiečiai būtų kantrūs ir aktyvūs, galėtų susirasti pakankamai naujų rėmėjų neutralių valstybių bloko tarpe. Jei, priedo, pabaltiečių organizacijos didžiuosiuose Vakarų kraštuose pajėgtų išlaikyti turimą pritarimą, galimybės yra geros, kad pakankamai balsų atsirastų Generalinėje Asemblejoje viršminėtai rezoliucijai pravesti.

JTO vaidmuo evoliucijos atveju

Trečioji pabaltiečių grupė tikisi, kad apsisprendimo teisė galėtų būti išsikovota evoliucijos keliu, jeigu būtų galima laukti pakankamai išorinės paramos pasaulio opinijos spaudimo formoje. Šios grupės nariai nurodo į liberalizaciją, vykstančią kai kuriuose komunistų valdomuose kraštuose ir į nacionalizmo augimą Rytų Europoje. Manoma, kad čekai žengė dešimt žingsnių pirmyn, o sovietų invazija privertė žengti tik devynius žingsnius atgal kelyje į laisvą apsisprendimą. Vienas žingsnis galėjo būti išsaugotas dėl to, kad čekams palanki pasaulio opinija susijungė su jų pačių kieta rezistencija. Panašiose aplinkybėse JTO rezoliucija, pasisakanti už laisvo apsisprendimo teisės grąžinimą Lietuvai, Latvijai ir Estijai, pasireikštų dvejais būdais. Pirmiausia, ji sutvirtintų okupuotų kraštų gyventojų pasiryžimą laisvei. Ypačiai jaunieji žmonės būtų mažiau linkę priimti rusifikaciją kaip paskutinį sprendimą. Jie tikriausiai pasidarytų mažiau draugiški rusų imigrantams. Tai, iš savo pusės, sumažintų jų atsikraustymą. Kaip žinia, rusų apgyvendinimas pabaltiečių žemėse šiuo metu yra viena grėsmingiausių problemų. JTO rezoliucija suteiktų Pabaltijo gyventojams naują jausmą, kad jie nėra vienų vieni. Ji amžinai sužalotų sovietų tvirtinimą, kad Pabaltijo valstybės priklauso Sovietų Sąjungai ir jon įstojo savanoriškai. Tai būtų svarbus faktorius kovoje už jaunųjų žmonių dvasią okupuotose šalyse.

Antra, tokia rezoliucija turėtų ilgalaikes pasekmes Sovietų Sąjungai. Ji subtiliai krimstų rusų diplomatus bei intelektualus visur, kur jie tik pasirodytų. Jei Sovietų Sąjunga iš karto nepaklustų rezoliucijai (kaip ir būtų), ji anksčiau ar vėliau taptų oficialiai pavadinta „kolonialine valstybe". Tuomet, kai tik koks nors neutralių valstybių atstovas būtų nepalankiai nuteiktas kokio nors sovietų atstovo ar valdžios žodžio ar darbo, jam ši rezoliucija būtų parankus ginklas prieš sovietus. Kadangi Sovietų Sąjunga yra pasaulinė galybė, kuri ir toliau sieks plėsti savo įtakos sferą, neišvengiama, kad ji sukels vis daugiau ir daugiau asmenų prieš save. Jei kuriam sovietų piliečiui, pvz. profesoriui ar net partijos agentui, kalbant apie žmogaus teises, užsieniečiai tiek privačiai, tiek viešai, primintų apie jo valdžios hipokritišką laikyseną Pabaltijo kraštų atžvilgiu, jo savigarba ir moralė turėtų nukentėti.

Kiek suprastindamas, norėčiau pristatyti hipotetinius pavyzdžius, kaip išorinis spaudimas į pavienius Sov. Sąjungos asmenis galėtų Pabaltijo valstybėms išeiti į naudą. Taigi, galėtų iškilti situacijų, kuriose pabaltiečiai savo okupuotų kraštų vietinėse administracijose rastų reikalą veikti bendrai. Pvz., jie galėtų reikalauti, kad būtų spausdinama daugiau knygų lietuvių, latvių ir estų kalbomis ar kad mažiau turistinių dolerių, išleidžiamų Pabaltijo valstybėse, būtų siunčiama į Maskvą. Neišvengiamai turėtų būti šaukiama konferencija, kurioje vietiniai rusų biurokratai bandytų išsaugoti savo interesus. Sprendimas gal būt būtų reikalaujamas iš Maskvos. Tuomet būtų galimybė, kad daugelis sprendimo darytojų Sovietų sostinėje priklausytų tam elitui, kuris keliavęs užsieniuose. Šie asmenys būtų susisieloję Sovietų Sąjungos prestižu pasaulyje. Gal tada jie būtų linkę spręsti pabaltiečiams palankia prasme bent labai riboto pobūdžio klausimuose kaip tik dėl to, kad išsklaidytų nepatinkamą įspūdį, sukeltą JTO rezoliucijos. Prileiskime, kad šis atvejis pasikartotų šimtuose variacijų. Tuomet sukauptinis efektas už laisvą apsisprendimą būtų didelis.

Dr. R. D. Paegle

R. D. Paegle, M.D., yra BALTIC APPEAL TO THE UNITED NATIONS valdybos narys, vadovaująs JTO misijų lankymo programai.

SPAUDOS APŽVALGA

TIESA, PLYTOS IR ... MINISTERIAI

■ „Rūta — 701“ — pirmasis pramoninis skaitantis automatas ir vienas pirmųjų pasaulyje įrenginių, skaitančių ranka rašytus ženklus. Kurdami šią mašiną, inžinieriai ir konstruktoriai atliko sudėtingą mokslinio tyrimo ir konstruktavimo darbų kompleksą. Skaitantis automatas buvo tas branduolys, apie kurį susiformavo šiandien plačiai pripažinta Lietuvos automatinio atpažinimo mokykla. Skaitančio automato kūrėjai: vyriausias konstruktorius R. Našliūnas, konstruktoriai P. Jašinskas, A. Kvedaravičius, L. Telksnys, R. Žlabys ir specialistai V. Andriatis, A. Bagdonas, G. Bučiūnas, V. Kapočiūtė, R. Litvinaitis, P. Švagždys ir A. Variakojis apdovanoti visasąjungine S. Vavilovo premija. Taip rašė *Tiesa* gegužės 2 d.

Mums rusų imperijos premijos neįdomios. Tačiau faktas, kad lietuviai veržiasi į pačias pirmąsias technologijos mokslo eiles, vertas dėmesio ir pasididžiavimo. Nes automatinis atpažinimas (pattern recognition) yra viena iš pačių aktualiausių, komplikuočiausių ir sunkiausių šiandieninės technologijos problemų. Trumpoje *Tiesos* korespondencijoje nenurodytas Rūtos — 701 pajėgumas, tikslumas, patikimumo koeficientas, greitis ar kiti techniški daviniai. Todėl ir negalime tvirtinti, kad Rūta — 701 pirmautų pasaulyje. Tačiau net ir be jokių davinių galime drąsiai tvirtinti, kad ji viena iš pirmaujančių, nes gerų šios rūšies mašinų — automatų dar iš viso nėra. Ir tai nežiūrint labai plataus mąsto tyrinėjimų ir bandymų skaičiavimo mašinų pramonėje, universitetuose, kariuomenės (ypač JAV aviacijos) tyrimo laboratorijose. Šiuo metu Rūta — 701 dar tik pramoninis Sigmos skaičiavimo mašinų fabriko Vilniuje pavyzdys. Jos kūrėjai konstruoja naujus skaitančiųjų au tomatų modelius. Ir sėkmės jiems, ir gero vėjo! Nes ir mums malonu, kai vilniečiai atsistoja pačiose pirmose technikos mokslo pažangos eilėse.

■ Truputį sunkiau sovietinėje sistemoje sprendžiasi paprastesnės, neautomatinės raidžių ir vardų atpažinimo problemos. Ant vokų, kuriuose mus pasiekia *Tiesa* ir kiti okupuotos Lietuvos leidiniai, didelėmis juodomis raidėmis dešiniame viršutiniame kampe atspausdinta „Vilnus T. P.“. Ir suprask dabar žmogau, kaip čia nutiko, kad iš Vilniaus tik Vilnus'as liko. Nejaugi *Tiesoje* nebėra žmonių, mokančių lietuviškai?! Pasirodo reikalai gana paprasti. Sekmadienio *Tiesa*, kuri Vilniuje pasirodo šeštadienio vakare, mus pasiekia sekantį antradienį. O tai jau labai labai greitas oro pašto patarnavimas. Betgi iš Vilniaus visi keliai į Ameriką veda tik pro Maskvą. O ir iš ten lėktuvai neperdažnai skraido. Taigi, atrodo, užsieniui skirta spauda adresuojama Maskvoje. O ten viskas į lotyniškas raides verčiama iš „graždankos“. Taip atrodo, „didžiojo brolio“ vertėjų dėka ir atsitiko toks stebuklas, kad Lietuvos sostine pasidarė Vilnus'as.

Iš visos šitos komedijos susidaro šiokia tokia proga ir *Akiračiams* su *Tiesa* truputį kultūriniai pabendradarbiauti: mes nurodėme faktus, o jūs, draugai, patelefonuokite į Maskvą ir paaiškinkite tenykščiams spaustuvininkams, kad Lietuvos sostinė tai Vilnius, ne Vilnus'as.

■ G. Kaukaitė dainuoja La Skaloje. (Elta) Milano La Skalos afišos, šiomis dienomis pasiekusios Vilnių, byloja, kad šiame pasaulinio garso teatre pirmą kartą viešai auditorijai pasirodė dainininkė iš Lietuvos. Valstybinio akademinio operos ir baleto teatro solistė, pasaulinio studentų ir jaunimo festivalio Sofijoje laureatė Giedrė Kaukaitė, kuri dabar stažuojasi minėtame teatre, balandžio pabaigoje drauge su italų ir kitų šalių dainininkais dalyvavo dviejuose La Skalos surengtuose koncertuose. Lietuvių dainininkė šiuose koncertuose dainavo arijas iš Verdžio operos „Otelo“ ir Pučinio „Madam Baterflai“.

Šią *Tiesos* (gegužės 15) informaciją persispausdiname todėl, kad suteikti progos pasiruošti tiems mūsų geros valios, nors ir neperdidelės išminties tautiečiams, kuriuos nesenai nepasiruošusius užklupo Virgilijaus Noreikos kocertą. Kadangi po metų kitų ir Giedrė Kaukaitė gali pabandyti koncertais suskaldyti Amerikos lietuvių vienybę, reikia tikėtis, kad budrūs tautinės drausmės sargai jau dabar painformuos mūsų visuomenę, kiek partizanų sušaudė ir su keliais vyrais jau išsiskyrė Giedrė Kaukaitė.

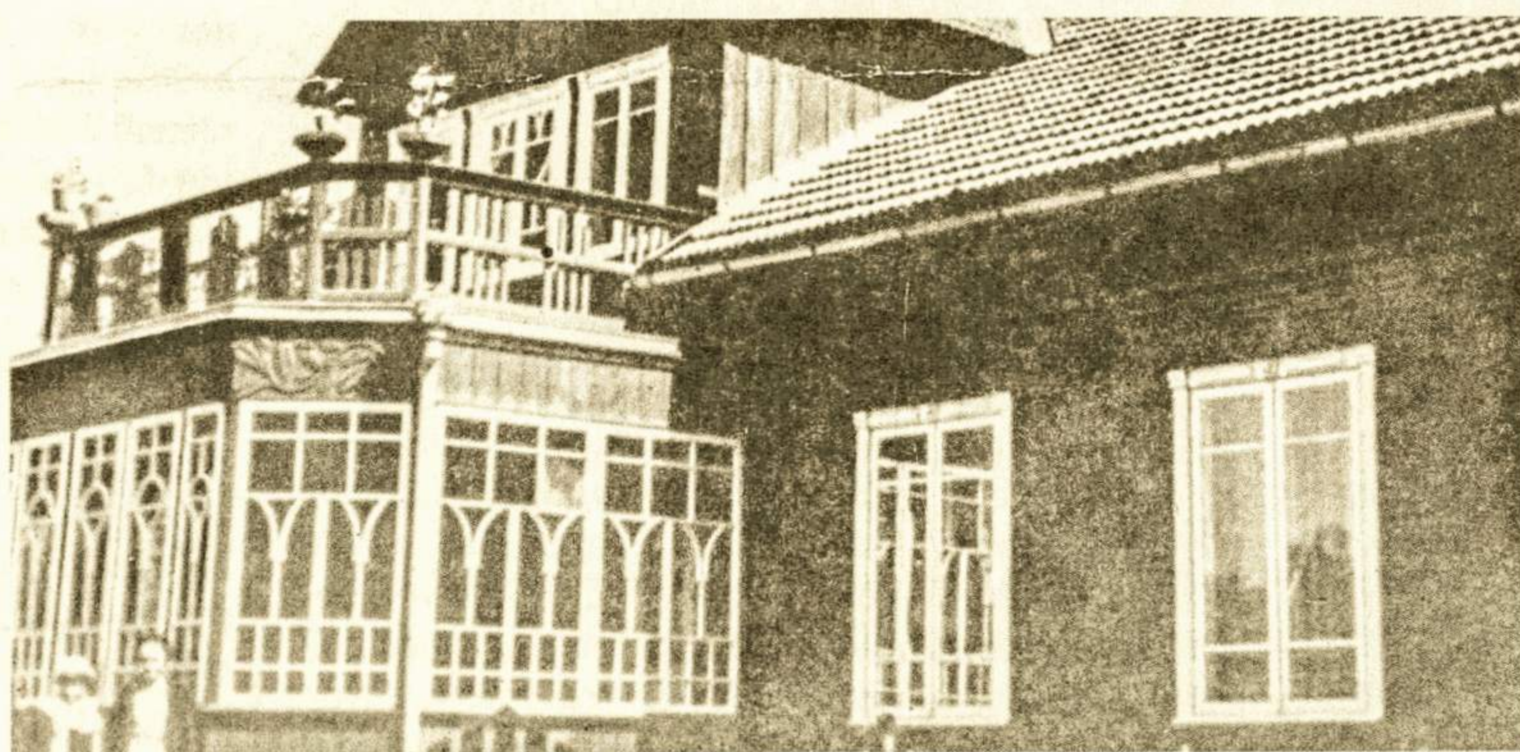
■ „Mes, Šiaulių statybos tresto mūrininkai, mūrijame Daugėlių ir Akmenės statybinių medžiagų kombinatų plytomis. Jos labai blogos kokybės, nestandartinės. Kaip atrodo Daugėliuose pagamintos plytos, pavyzdžius pasiuntėme ir Jums. Labai dažnai plytos vietoj 88 yra 120 milimetrų storumo. Jūs pats suprantate, kad iš tokių nestandartinių plytų gražiai pastato nepastatysi“. Tokia Šiaulių mūrininkų atviro laiško (*Tiesa*, gegužės 15) statybinių medžiagų pramonės ministrui drg. S. Jasiūnui pradžia. Toliau laiškas dar piktesnis. Pabaigoje mūrininkai sako, kad iš tokio broko toliau statyti namus nebeleidžia sąžinė. Mums šitoks darbininkų skundas visai suprantamas. Mūrininkams atlyginimas mokamas pagal atlikto darbo kiekį, gi suskilusiomis, nelygiomis plytomis mūryti darbas sunkus, lėtas ir nepelningas. Kapitalistų išnaudojami darbininkai tokiais atvejais streikuoja ir streiku priverčia dardavius parūpinti pakenčiamos medžiagos. O komunistiniuose kraštuose streikai nereikalingi, nes ten darbininkų gerbūviu rūpinasi partija. Tai bent anksčiau savo skaitytojams aiškindavo *Tiesa*. Gegužės 15 tačiau apie tai, kad komunistinių kraštų darbininkams nebėra reikalo streikuoti, *Tiesa* nebeužsimena.

Kovodami už savo teises darbininkai visame pasaulyje kartais griebiasi plytų. Šiauliečiai tačiau bus, turbūt, pirmieji kurie supykę griebia plytą, klijuoja ant jos pašto ženkliuką ir meta ją į laiškų dėžutę. Ar efektyvus šitoks protesto būdas, parodys tik ateitis. Kiekvienu atveju tačiau originalu, nors nei labai proletariška, nei revoliucionieriška...

Z. V. Rekašius

NAUJA KOLŪKIO CHARTA

SENĄ TVARKĄ PERSVARSTANT

Turtingo Suvalkijos ūkininko namas nepriklausomais laikais.

„Pavyzdiniai kolūkio įstatai“, kurių pagrindu šiandieną yra organizuojamas žemės ūkis, iš tikro yra užsilikę nuo 1935 m. Nenuostabu, kad daugelis šių įstatų nurodymų yra atgyventos. Įstatai ypač pabrėžia kolūkiečių pareigas, o ne teises, ir priverstinei kolektyvizacijai seniai užsibaigus, natūraliai kilo reikalas pažvelgti į kolūkiečių teises. Jau Chruščiovas kalbėjo, bet neišdrįso, įstatus sumoderninti. Šį darbą konkrečiai pasiėmė Chručšiovo įpėdiniai ir Kompartijos 1965 m. kovo mėn. plenume, kur ypač daug dėmesio buvo skirta žemės ūkio reformų klausimams, buvo nutarta paruošti naujus pavyzdinius žemės ūkio artelės-kolūkio nuostatus.

Žemės ūkio reformų šalininkai tikėjosi, kad naujoji vadovybė daleis platesnes, racionalesnes ir liberališkesnes žemės ūkio administravimo reformas. Bet šis optimizmas buvo greitai išblaškytas, kai 1966 m. sausio mėn. buvo paskelbtas įstatų paruošimo Komisijos sąstatas. Joje dominavo žemės ūkio konservatoriai, o reformų šalininkai buvo iš sąstato beveik išjungti. Jau tada buvo aišku, kad naujieji įstatai nieko naujo nepasiūlys, o kodifikuos kas jau yra praktiškai vykdoma. Tai sugestavo ir labai jautrus politinių jėgų balansas Kremliuje, nedaleidžiąs kokių radikalesnių pakeitimų.

Galų gale po trijų metų Komisija savo projektą paskelbė svarstymui (žr. *Tiesą*, 1969 m. balandžio 24 d.). Galutinė įstatų redakcija turėsianti būti priimta Trečiajame Visasąjunginiame kolūkiečių suvažiavime š. m. lapkričio mėn. Reakcinė politinė atmosfera, tačiau, duoda mažai vilčių apie tolesnius esminius pakeitimus nuostatų projekte. Tad pažvelkime į juos.

Iš esmės projekte numatytoji kolchozo santvarka ne kažinkiek tesiskiria nuo ligšioliniuose įstatuose numatytosios, o ypač maža kuo tesiskiria nuo to, kas jau praktikoje yra. Tiesa, įstatuose jau nėra atgyvenų, bet paliekami visi ideologiniai-politiniai, arba ką būtų galima pavadinti „popieriniai“, nuostatai. Pavyzdžiui, pačiame pirmajame įstatų pavyzdžio straipsnyje tebėra tvirtinama, kad toks ir toks „kolūkis yra savanoriškai susivienijusių valstiečių kooperatinė organizacija“. Visi gerai žino, kad tai nei savanoriška nei kooperatinė organizacija, o valstybės nustatyta žemės ūkio produkcijos organizavimo tvarka. Kitokiu atveju pavyzdinių nuostatų juk nereikėtų — patys kolūkiečiai juos pajėgtų pasirašyti.

Arba kitas toks „popierinis nuostatas“ tebekalba, kad kolūkiams žemę „pritvirtinama... nemokamam ir neterminuotam tai yra amžinam naudojimui“. Žinoma, valstybė žemę konfiskavus gali su ja daryti ką nori. Antra vertus, ta pati valstybė Lietuvoje už tą „nemokamai naudotis duotą“ žemę ima mokesčius, kasmet apie 17-18 milijonų rublių. Žemės davimo „amžinumas“ irgi „popierinis“, nes valstybė praeityje laisvavališkai kolūkius transformavo į tarybinius ūkius. Chruščiovas šį procesą net skubino, nes, jo manymu, evantualiai visi žemės ūkio vienetai turėsią būti grynai socialistiniai, t. y. tarybiniai ūkiai. Bet visa tai suprantama, nes juk iki šiol joks totalitarinis režimas nepajėgė išsiversti be ideologinių mitų.

Iš pozityvios pusės, naujas įstatų projektas konsoliduoja tą kolūkinio gyvenimo pažangą, kuri buvo padaryta po Stalino, o ypač po Chruščiovo laikų. Galbūt svarbiausias yra garantuotas piniginis užmokestis kolūkiečiams, vietoj natūros, kaip yra esamuose nuostatuose. Bet tuo pačiu nuostatuose nekalbama apie tokį pat užmokestį kolūkiečiams, kaip tarybinių ūkių darbininkams, kaip kad Brežnevas buvo prižadėjęs Kompartijos 23-me Kongrese.

Kitas naujas nuostatas, kuris jau vykdomas praktikoje, patvirtina pagelbines kolūkines įmones (maisto konservavimo, statybos, amatų). Chruščiovas buvo labai priešingas tokioms įmonėms, bet naujieji vadovai greitai suprato, kad kolūkių pagelbinės įmonės gerokai pakelia kolūkių ir kolūkiečių pajamas ir užima kolūkiečius ne sezoniniu metu, ir visa tai be valstybinių investicijų.

Nuostatai taip pat formalizuoja nesenai įvestas kolūkiečiams valstybines pensijas ir kitus išmokėjimus, bet toli gražu negarantuoja tą pačią išmokų lygį ir apimtį kaip darbininkams.

Pagal senus įstatus kolūkietis legaliai negalėjo kolūkio palikti, nors praktikoje milijonai tai padarė. Nauji nuostatai taip pat nesuteikia kolūkiečiams judėjimo laisvės, bet nusako procedūrą, kaip leidimą kolūkį palikti galima gauti (prašymas kolūkio valdybai, kuri klausimą riša trijų mėn. laikotarpyje).

Jei iš vienos pusės nauji nuostatai kodifikuoja esamą padėtį ir praktiką, tai iš kitos pusės ir toliau matosi tendencija kolūkiečius diskriminuoti ir išnaudoti. Pavyzdžiui, yra aiški intencija mažinti privačių daržų plotą. Ligi šiol tie sklypai buvo iki 60 arų dydžio, dabar negalės būti didesni kaip 50 arų (įskaitant ir žemę, sunaudotą pastatų ir kelių). Tačiau kam tie sklypai paskirti senomis normomis, tam nebūsią mažinami. Prieš kiek laiko buvo kalbų, kad tuos sklypelius iš viso reiktų panaikinti. Bet kai suskaičiuoja, kad sklypeliuose pagaminama pieno ir mėsos beveik tiek pat, kiek didžiuosiuose su kolektyvintuose plotuose, tai sklypelius naikinti visiškai dar nedrąsu. Privačių sklypelių mažinimas atspindi ne vien režimo ideologinę pažiūrą, bet ir ekonominius išskaičiavimus: plečiant valstybės plotus bus galima dalinai padengti kolūkiečių pensijų išlaidas. Nežiūrint pakilusio gyvenimo standarto kolūkyje (jis daug daugiau pakilo mieste), nežiūrint didesnių investicijų į žemės ūkį, skirtumai tarp kaimo ir miesto ir toliau liks daug nepasikeitę, o kolūkiečiai ir toliau liks labiausiai išnaudojama klasė.

Nuostatuose ir toliau atsispindi dėmesys pareigoms, o ne kolūkiečių teisėms. Pavyzdžiui, jau 1965 m. siūlytas „kolūkiečių teisių“ skyrius, ypač jų teisių santykiuose su aukštesniais organais, taip ir nėra. Galų gale, nuostatai tiek detalizuoti, jog respublikos turės labai mažai diskrecijos organizuojant žemės ūkio produkciją. Nusakoma net kolūkio darbo organizavimo vienetai. Taip Kompartija ir nepajėgia atsikratyti ekstremiško centralizmo tendencijų. Centralizacija yra tapusi fetišu, kuris neleidžia vietiniams ūkio vadovams racionališkiausiai ir efektyviausiai vadovauti žemės ūkiui.

Trumpai, be nurodytos riboto progreso kodifikacijos, naujieji nuostatai bei būsiančios diskusijos nežada esminių kolūkinės santvarkos reformų — platesnės racionalizacijos ir liberalizacijos — ir kolūkietis turės bent artimoje ateityje pasitenkinti antraeilio piliečio teisėmis.

LIETUVOS ARCHITEKTŲ SUVAŽIAVIMAS

TRŪKSTA PLYTŲ IR KOMPARTIJOS JAUTRUMO

Gegužės 29-30 dienomis, Vilniuje Parodų rūmuose įvyko septintasis Lietuvos Architektų Sąjungos suvažiavimas. Suvažiavimo pranešimai ir diskusijos nagrinėjo ir atspindėjo tas problemas, su kuriomis architektai diena iš dienos, metai po metų susiduria vykdydami savo užduotis ir kūrybinį darbą. Parodų rūmai, kur suvažiavimas vyko, gerai simbolizuoja Lietuvos architektų aukštą kūrybingumą ir jų problemas. Neabejotinai, Parodų paviljonas yra orginaliausias ir įdomiausias naujosios architektūros pavyzdys Lietuvoje. Jis leidžia pajusti Lietuvos architektų kūrybinį polėkį ir potenciją, ir įsivaizduoti *kaip galėjo* atrodyti visa eilė naujai pastatytų miestų rajonų, jei urbanizacija ir pramonės vystymas Lietuvoje nebūtų vykdomas „pasivyti ir pralenkti Ameriką" tempais. Deja, Parodų rūmų pastatas nėra tipiškas šiuolaikinei architektūrai Lietuvoje. Tokio architektūrinio sprendimo pastatų tėra labai nedaug.

Nutrūkgalviškai skubūs tempai, plati statybų apimtis, menka statybinių medžiagų kokybė, mažas medžiagų pasirinkimas ir žemo lygio darbo atlikimas trukdė, ir atrodo dar ilgai trukdys pilnai pasireikšti Lietuvos architektų sugebėjimams. Nors Sovietų Sąjungos mastu, Lietuvos architektūra yra augšto lygio, visumoje naujose statybose klėsti pastatų uniformiškumas, monotonija ir žema statybinė kokybė. Todėl šiame suvažiavime: „Daugelis diskusijos dalyvių teisėtai piktinosi žema statybos darbų kokybe bei siauru statybinių medžiagų asortmentu. Dabartinė architekto kūrybinė paletė yra pasigailėtinai skurdi tiek savo faktūros, tiek spalvų, tiek ir kitais atžvilgiais. Ypač trūksta gerų, plačios spalvinės gamos, geros kokybės apdailos medžiagų" (*Literatūra ir menas*, birželio 7).

Dėl žemos statybų kokybės negalima kaltinti vien tik statybininkus, nes esant menkos kokybės medžiagai bei trūkstant statybos mechanizmų ir geriausi statybininkai negali atlikti gero darbo. Su tuo, sutiko ir architektai. „Statyboms būtinai reikalingos naujos apdailos medžiagos. Be to nepasieksi geros pastato architektūrinės išraiškos. Tačiau ši problema sprendžiama lėtai. Trūksta net gerų plytų, čerpių", — pareiškė Architektų Sąjungos Valdybos pirmininkas J. Vaškevičius. „Pastatų išvaizdą blogina ir tai, kad statybininkai gauna drėgnus stalių gaminius ir lentas, o dėl to persikreipia langų ir durų blokai" (*Tiesa*, gegužės 30). Standartinių — tipinių pastatų statyba dominuoja, nes ji kainuoja daug pigiau ir atliekama daug greičiau. Orginalūs pastatai yra statomi labai lėtai. Tai atsitinka ne vien dėl statybininkų nerangumo, bet dėl stokos geresnės ar nestandartinės medžiagos. Vilniuje, vidutinės apimties Operos rūmai statomi jau penkti metai...Normaliai tokį projektą būtų galima pastatyti per 6-9 mėnesius. Todėl pilnai suprantame Architektų Sąjungos pirmininko nusiskundimą: „Statybos organizacijos neleistinai ilgai stato unikalius (netipinius — Red.) objektus. Dėl to nauji projektiniai pasiūlymai dažnai pasensta, jų dar neįgyvendinus, dažnai tenka peržiūrėti pirmykštį architektūrinį sprendimą".

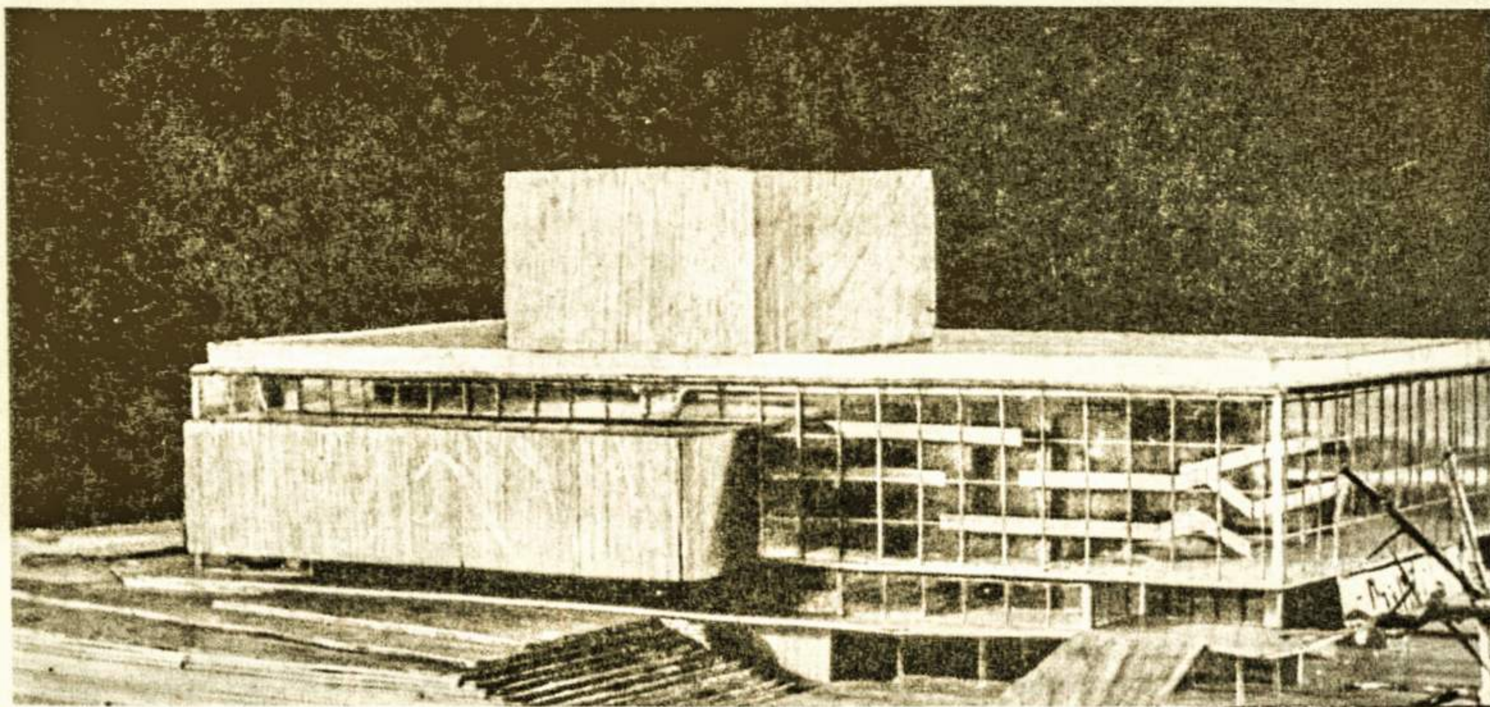
Ideologiniais ir dalinai ekonominiais sumetimais vadovaudamasis, Sovietinis režimas nori pagrindinai pakeisti Lietuvos kaimo gyvenimą — likviduoti daugiau individualistinį gyvenimo būdą laiduojančius vienkiemius. Lietuvos architektai iki 1971 metų turi suplanuoti kaimų centrinių gyvenviečių pagrindines schemas. Šioje srityje architektai turi daug mažiau patyrimo, maža teoretinio pasiruošimo ir nedaug laiko. Jau prieš suvažiavimą, ši problema jaudino kai kuriuos planuotojus ir architektus. Prisibijoma, kad skubūs tipiniai sprendimai nesuniveliuotų etnografinių regijonų įvairovę bei charakteristiką, vienkiemių išardymas ir bendrų gyvenviečių konstrukcija nesunaikintų Lietuvos kaimo gražaus gamtovaizdžio.

Vis dar neišspręstos Vilniaus, Kauno, Klaipėdos senamiesčių restauravimo ir prezervavimo problemos. Trūksta kvalifikuotų architektų-restauratorių, trūksta medžiagų ir vyriausybės susirūpinimo. Aukštosios mokyklos Lietuvoje neruošia restauravimo specialistų. Seni istoriniai architektūros paminklai, daugumoje bažnyčios, yra ne tik vartojami kaip sandeliai, bet dargi neremontuojami. Ši, jokiu būdu nepateisinama praktika keli metai atgal buvo referuota Sovietinės Lietuvos „parliamentui". Bet nei vyriausybė, nei partija šio barbariško nusižengimo nesulaikė! Paskutinių kelių metų tarpe sulėtėjo architektūros paminklų restauravimo darbai. Dėl kai kurių ministerijų nerangumo, Vilniuje restauruojamas bastijonas yra atsidūręs avarinėje padėtyje. Darbas pusiau atliktas, tik pritrūko plytų! Prieš kurį laiką lietuviškos plytos buvo eksportuojamos Švedijon ir Suomijon.

Suvažiavimo metu kelis kartus buvo nurodyta, kad: „Respublikai dar labai trūksta architektų. Todėl kompetetingos organizacijos turėtų padidinti studentų architektų priėmimo į respublikos aukštąsias mokyklas kontingentą". Apie architektūros ir restauravimo specialistų trūkumą Lietuvoje, buvo kelis kartus rašyta *Tiesoje* ir *Komuniste prieš metus laiko*. Tikimės, kad po šio, paskutinio priminimo, Lietuvos Komunistų Partija, kaip nors įtikins Aukštojo ir Specialiojo Vidurinio Mokslo Ministeriją Maskvoje, kad pastaroji teiktųsi leisti padidinti architektūros specialistų kontingentą Lietuvoje.

Asmens kulto laikų architektūra Lietuvoje

Naujausioji architektūra Vakarų poveikyje

FAUSTAS KIRŠA IR KOSTAS OSTRAUSKAS

Į TĖVYNĘ SUGRĮŽUS

Šių metų pavasarį Vilniuje pasirodė stambi Fausto Kiršos poezijos rinktinė *Pelenai*. Lietuvos spaudoje apie šią rinktinę yra sakoma, jog joje yra išspausdinta maždaug dešimtoji poeto kūrybos dalis. Taip pat spauda Lietuvoje mini, kad į šią knygą yra įtraukti tie Kiršos kūriniai „...kurie yra įdomūs ne tik lietuvių poezijos istorinei raidai pažinti, bet išlaikę savo meninę vertę ir dabarties estetinių kriterijų atžvilgiu." Įžanginiame straipsnyje „Fausto Kiršos poezija" literatūros kritikas V. Kubilius rašo: „F. Kiršos eilėraščiai, atbaidę skaitytoją savo kietu refleksijų podirviu, vienodų ir nejudrių emocijų turiniu, gana monotoniška intonacija, — savotiška lietuvių lyrikos lūžio ir persiformavimo grandis, kurioje susikryžiavo „maironiška" logiško silogizmo, retoriško šūkio ir pranašiško tono tradicija su moderniąja vaizdo simbolizacijos, žaismingo dainingumo, prasmės neapibrėžtumo, pagaliau sultingos senojo kaimo leksikos tradicija, neretai disharmoniškai susipiaudamos ir ardydamos viena kitą. Šiaip ar taip, F. Kirša priklauso tai poetų kartai, kuri tiesė pagrindus naujajai lietuvių lyrikai".

„Pelenuose" išspausdinti eilėraščiai paimti iš poeto knygų *Verpetai*, *Aidų aidužiai*, *Suverstos vagos*, *Giesmės*, *Maldos ant akmens*, *Piligrimai*, *Šventieji akmenys*, *Pelenai*, o taip pat eilėraščiai, sukurti daugiausia antrojo pasaulinio karo metais ir neįėję į rinkinį. Reikia pastebėti, kad tarp viršminėtų knygų yra ir *Šventieji Akmenys*, išleisti 1951 metais Amerikoje. (Išeivijoje F. Kirša išleido du poezijos rinkinius: *Tolumos* 1947 metais Vokietijoje ir minėtą *Šventieji akmenys*, šios rinktinės išleidimas ženklina dar vieno mirusio lietuvių literatūros klasiko sugrąžinimą į apyvartą. Faustas Kirša prisijungė prie tokių anksčiau grąžintų vardų kaip Krėvės, Baltrušaičio, Savickio, Vydūno, Tysliavos ir kitų. Praktiškai, tai reiškia, kad jo kūryba dabar bus minima literatūros mokslininkų darbuose ir mokyklų antologijose. Knygą redagavo redakcinė komisija: A. Baltakis, J. Lankutis ir Just. Marcinkevičius.

Šių metų *Pergalės* Nr. 4 persispausdino Kosto Ostrausko vieno veiksmo dramą „Žaliojoj Lankelėj". (Ši drama buvo išleista Alg. Mackaus Knygų Leidimo Fondo 1963 metais, Čikagoje.) Kosto Ostrausko veikalui įvadą parašė prieš keletą metų Amerikoje viešėjęs dabartinės Lietuvos dramaturgas Kazys Saja. Savo įvade Saja Ostrausko kūrybą pristatė taip:

„K. Ostrauskas-dramaturgas man primena skulptorių, kuris tašo didžiulį akmens luitą, užsimojęs sukurti rūsčią kiek pašaipaus mąstytojo skulptūrą. Jis kala ir šlifuoja akmenį netgi tada, kai skulptūra prabyla gyva mūsų amžininko kalba. Kūrėjas atima skulptūrai visas buitines detales, užgesina jos akių linksmą žvilgsnį (tokį būdingą pačiam Kostui), ir pagaliau belieka maža, skausminga skulptūrėlė, kuri įstabi tuo, kad sugeba išsaugoti beveik visą nuskelto akmens svorį... K. Ostrausko herojai iš tikro kaip tie Sizifo akmenys, kurie beviltiškai rieda į pakalnę. Jo trumpose, dažniausiai vienaveiksmėse dramose įvairiausiuose pavidaluose tyko Mirtis. „Žaliojoj lankelėj" ją simbolizuoja šachmatininkai, paskutinėje jo pjesėje „Duobkasiai" — jauna mergina, kuri užverčia duobėje pačius duobkasius."

Gyvųjų išeivijos rašytojų kūryba dabartinėje Lietuvoje yra retas paukštis. Be poros M. Katiliškio ir K. Almeno novelių, pasirodžiusių periodikoje, nieko daugiau nėra buvę ten išleista. Prieš keletą metų ėjo kalbos, kad Lietuvoje žadama leisti K. Alméno knyga, sudaryta iš jo novelių tilpusių ankstyvesniame *Bėgių* rinkinyje. Tačiau kalbos pasiliko kalbomis. Todėl labai malonu, kad ne tik mirusieji klasikai grįžta Lietuvon, bet ir į gyvuosius yra atkreipiamas dėmesys.

LIETUVIŲ KOMJAUNIMAS

SARGYBAI BESIKEIČIANT

Gegužės 28 d. *Komjaunimo Tiesa* Vilniuje stambiu šriftu išspausdino pranešimą apie Lietuvos Komjaunimo Centro Komiteto plenumą. Nors pranešimas yra apie *Lietuvos* Komjaunimo CK, minimos vien rusiškos pavardės. Informacijoje pranešama, kad antrasis Lietuvos Komjaunimo Centro Komiteto sekretorius J. Betev'as gauna pakėlimą ir išvyksta į Maskvą. Jo postan "išrinktas" G. Denisov'as. Kitaip sakant — vienas rusas išvažiuoja, kitas atvažiuoja. Ironiškiausia, kad Lietuvos Komjaunimo sargų pasikeitimo ceremonialą prižiūrėjo kiti du "vyresnieji broliai": V. Charazov'as, Lietuvos KP CK sekretorius, ir iš Maskvos atvykęs Komjaunimo CK „organų skyriaus vedėjas" G. Jelisejev'as. Spėjame, kad Jelisejev'as iš Maskvos atvežė „sugestiją" ką „išrinkti" Betev'o vieton. Kaip gaila, kad po 25 metų tarybinio gyvenimo, Lietuvos Komjaunimas negali apsieiti be rusiškų auklių.

AKADEMIKAS J. JURGINIS ŠVEDIJOJE

„LIETUVIŠKOS VERTYBĖS ANAPUS BALTIJOS"

Žinomas lietuvių kultūros ir istorijos specialistas akademikas J. Jurginis šį pavasarį lankėsi Švedijoje ir apžiūrėjo Stockholmo ir Upsalos universitetuose ir muziejuose saugomas lietuviškas vertybes. Savo įspūdžius ir atradimus Švedijoje dr. Jurginis aprašė š. m. *Literatūros ir meno* 16 ir 17 numeriuose.

Upsalos universiteto bibliotekoj jis susitikęs skyriaus vedėją dr. L. Klaibergą, kuris prabilęs lietuviškai. Mat, jis yra buvęs Vytauto Didžiojo universitete Kaune švedų kalbos dėstytojas, ir tada pramokęs lietuviškai, ligšiol nepamiršęs. Šioje bibliotekoje esama keleto XVI amžiaus lietuviškų knygų, kurių kopijų nė Vilniaus universitetui nepavykę gauti. Tai J. Bretkūno *Giesmės*, Mažvydo *Paraphrasis*, Bretkūno *Kollectas*, *Kancionalas* ir rankraštis *Chrikšchczonijska giesme apej Uszgimimo Christaus*. Esama toje bibliotekoje ir Kėdainių kalvinų leidinių. Vieno iš jų beesanti pirmoji laida, kurio Lietuvoj eanti tik antroji ir buvę manyta, kad pirmosios laidos jau niekur nėra.

Stockholme muziejuose dr. Jurginis pamatė ten saugomas XVII amžiaus Lietuvos kariuomenės vėliavas. Ir paminėjo, kad „Tame muziejuje dirbantis lietuvis susidomėjo tomis vėliavomis, jas nupiešė ir piešinius paskelbė emigrantų spaudoje". Be abejo, čia jis minėjo pulkininko Urbono straipsnius *Karyje*.

Kaip yra žinoma, Upsalos universiteto bibliotekoje katalogavimo skyriuje dirba dr. Kajetonas Čeginskas, kuris dr. Jurginį supažindino su biblioteka. Apie dr. Čeginską ir jo darbą Jurginis taip atsiliepė: „Jis stebino mane labai geru tarybinės literatūros žinojimu. Klausinėjo, kaip kuris autorius atrodo, ką rašo arba ruošiasi rašyti. Jis man rodė kataloguose tarybinę lituanistiką ir skundėsi, kad ji negausi, kad daugelio gerų knygų ir žurnalų stinga... Kadangi K. Čeginskui priklauso katalogavimas, iš pagarbos gimtinei jis kataloguose įvedė skyrius „Lietuvos istorija", „Lietuvos geografija" ir ruošiasi įvesti „Lietuvos kultūra". Jeigu tik bus daugiau knygų gaunama".

Švedai knygas iš Lietuvos gauna pagrindinai mainų pagrindu. Todėl visa eilė leidinių nepatenka į Švedijos mokslo įstaigas. Kalti atrodo ir finansai ir lietuviškų leidinių propaganda Švedijoje, nes į Maskvos leidžiamus *Meždunarodnaja kniga* biuletenius tik viena kita lietuviška knyga patenka. „Esą būtų gerai, kad leidyklos pačios siuntinėtų į užsienį kuria nors Vakarų Europos kalba parašytas informacijas apie išeinančias lietuviškas knygas".

Dr. Jurginį taip pat stebino, kad Stockholmo ir Upsalos universitetuose dėstoma lietuvių kalba, kurios lektorius yra Juozas Lingis. Anot Lingio, lietuvių kalbos dėstymui reikalingos tinkamos priemonės, kurių šiandien dar trūksta. Anot Jurginio, „lietuvių kalba dėstoma ne tik Švedijos, bet ir kitų šalių universitetuose, todėl reikiami vadovėliai turėtų būti išleidžiami ne kur nors kitur, o Lietuvoje, kur kalbos specialistai yra geriausi".

Akademikas Jurginis iškėlė dar vieną lietuvių kalbos studijavimo reikalavimą-problemą Švedijoje (ir kitur):

„Skaitydamas (Upsalos universiteto) lietuvių kalbos programą, radau reikalavimą, kad studentams, norintiems gauti per egzaminą aukštesnį pažymį, reikia pabuvoti ilgesnį laiką Lietuvoje. Man buvo įdomu sužinoti, kaip šis reikalavimas praktiškai įvykdomas, nes neteko girdėti, kad švedas lietuvių kalbos praktiką atliktų Lietuvoje. Pasirodo, vykstama į Lenkiją, į lietuviškus Suvalkų ir Punsko rajonus".

Toks dalykas lyg ir akibrokštas Vilniaus universitetui... J. Jurginis siūlo organizuoti Vilniaus universitete kursus studijuojantiems lietuvių kalbą kituose universitetuose. Ir iš viso rodo susirūpinimo, kaip teikti daugiau pagalbos lietuvišką darbą dirbantiems svetur.

LIETUVIŲ LITERATŪRA

EGZAMINŲ TEMOS

Baigiantis pavasariui, pasibaigia ir mokslo metai. Tačiau prieš atsisveikinant su mokykla, abiturientai stoja paskutiniam patikrinimui — laiko baigiamuosius egzaminus. Šiais metais Lietuvoje, virš dvidešimt tūkstančių vidurinės mokyklos (gim nazijos) abiturientų gegužės 24 d. 9 val. ryto pradėjo pirmąjį egzaminą — lietuvių literatūros rašomąjį darbą. Iš duotų trijų temų, reikia pasirinkti vieną. Šių metų temos: Lietuva Maironio poezijoje", „Liaudies žmogus J. Baltušio *Parduotose vasarose*", „*Tu privalai degti, kad nebūtų deginami žmonės*" (Just. Marcinkevičius). Praeitų metų temos buvo: „Žemaitė — įžymi lietuvių liaudies rašytoja", „Simonaitytės *Vilius Karalius*", „Kas žemė? Kas ji be manęs?" (E. Mieželaitis). Užpraeitų, t. y. 1967 m. lietuvių literatūros rašto darbo temos: „Geresnio paminklo didvyriams nebus, kaip vykdymas jų idealo". (J. Janonis), „P. Cvirka — socialistinio realizmo atstovas lietuvių literatūroje", „Pirmoj eilėj aš kaltinu bažnyčią, nes ji išmokė žmogų atsiklaupti..." (Just. Marcinkevičius).

Norint sustiprinti humanitarinę mokslų sritį ir pakelti lietuvių literatūros žinojimo lygį, šiais metais abituros egzaminuose įvestas naujas dalykas — lietuvių literatūros egzaminas žodžiu.

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJA

DARBŲ PLANAI 1971-75 METAMS

Balandžio ir gegužės mėn. *Tiesa* paskelbė eilę mokslinio tyrimo darbų planų 1971-75tiems metams. Viso Mokslų Akademija ir aukštosios mokyklos numato nagrinėti 35 mokslines problemas, jungiančias daugiau kaip 400 paskirų temų.

Ekonominėje srityje numatoma išplėsti Lietuvos gamtinių resursų ir jų racionalaus panaudojimo galimybių tyrinėjimą. Taip pat užplanuota Lietuvos gamybinių jėgų ir jų išdėstymo įvertinimas. Šis klausimas liečia ir labai jautrų darbo jėgos klausimą. Per didelis optimizmas šito klausimo sprendime gali turėti labai neigiamų padarinių tautine prasme, kaip kad jau įvyko Latvijoje ir Estijoje (kur, trūkstant darbo jėgos, labai padidėjo rusų kolonistų skaičius).

Svarbią vietą šiuose darbuose užims Lietuvos energetinio balanso sudarymas. Tikimasi sukurti adaptyvines (prisitaikančias) sistemas ištisoms įmonėms automatiškai valdyti.

Elektrochemijoje numatoma toliau tobulinti galvaninius metodus kovai su metalų korozija. Fizikoje numatoma tobulinti puslaidininkų prietaisus, tyrinėti karštus elektronus, kietų kūnų plazmą bei puslaidininkų optines savybes (visos šios fizikos problemos turi labai didelės svarbos ateities elektronikai). Teoretinėje fizikoje užsimojimai kuklesni: spektroskopija, retųjų žemės elementų savybės, atmosferos savaiminio apsivalymo nuo radioaktyviųjų medžiagų galimybės. Aukštos energijos atominių dalių fizika nepaminėta — ši sritis atrodo palikta kitoms sovietų mokslo įstaigoms. Taip pat lietuviai nedalyvauja, ir nenumato ateityje įsijungti į erdvės tyrinėjimo darbus. Matematikos mokslinių darbų užmačios taip pat labai ribotos — tikimybių teorija ir matematinė statistika.

Biologinių mokslų srityje numatoma mutogeninių ir priešvėžinių preparatų sintezė, biologinių medžiagų farmakologinių savybių tyrinėjimas. Botanikai tyrinės augalų fiziologines savybes, augimo dėsningumus, introdukavimo galimybes. Zoologai ieškos biologinių kovos prieš augalų kenkėjus metodų. Biologinių mokslų tyrimo srityje į akis krenta tai, kad visai nepaminėti bet kokie moksliniai planai genetikos srityje. Atrodo, kad biologijos mokslai Sovietuose dar vis negali atsigauti nuo Stalino ir Lysenkos teroro laikų, kas be abejo turi daug įtakos ir biologijos mokslų lygiui Lietuvoje.

Humanitarinių mokslų srityje ypatingas dėmesys skiriamas lietuvių kultūros istorijos paruošimui. Bus pradėtas leisti daugiatomis liaudies dainų rinkinys. Užplanuoti lietuvių kalbos žodyno 10, 11, ir 12 tomai. Numatyta užbaigti mokslinė lietuvių kalbos gramatika (III tomas) ir paruošti lietuvių kalbos sinonimų bei onomastikos žodynas, pradėti lietuvių kalbos atlaso sudarymą.

Gan įdomiai skamba pažadas pradėti tyrinėti lietuvių nacionalinio išsivadavimo istoriją. Priedo, žinoma, istorikai turės atiduoti privalomą duoklę — darbininkų klasės istoriją.

Bendrai humanitariniuose moksluose pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos istorijai, literatūrai ir kultūros istorijai. Tautiniam išsilaikymui, labai nepalankios rusifikacijos sąlygose, toks dėmesys lietuvių kultūros temoms visai suprantamos. Iš mokslinio taško žiūrint tačiau pasigendame darbų lyginamojoje kalbotyroje, semantikoje ir ypač matematinėje lingvistikoje.

Z. V. Rekašius

NAUJASIS ROMANAS LIETUVOJE

KADA BUS ATRASTAS ŠKĖMA?

Įdomu sekti pasisakymus vidinio monologo problemomis *Pergalės* žurnale. Jiems pradžią davė du gražūs romanai: A. Bieliausko „Kauno romanas", M. Sluckio „Adomo obuolys" ir kelios novelės. Tiek rašytojai, tiek literatūros kritikai džiaugsmingai sutiko sąmonės srauto literatūros atsiradimą tarybinėje Lietuvoje. Skaitant jų straipsnius, kuriuose pateikiama gausių samprotavimų, aiškinimų, paaiškinimų apie naujojo romano esmę, nurodomi anų dviejų romanų trūkumai, juos lyginant su atitinkamo žanro kūryba Vakarų literatūroj. Duodami receptai, koks turėtų būti vidinio monologo romanas. Susidaro įspūdis, jog literatai ten nemeluotai entuzijastingi, jautriai ir nuoširdžiai pasitiko seniai laukta pirmagimį ir dabar tik būgštauja „kas iš jo išaugs?".

Ir štai mums kyla klausimas, ar tą kūdikį, iš viso, įmanoma užauginti? Ar komunistėje santvarkoje yra jam sąlygos?

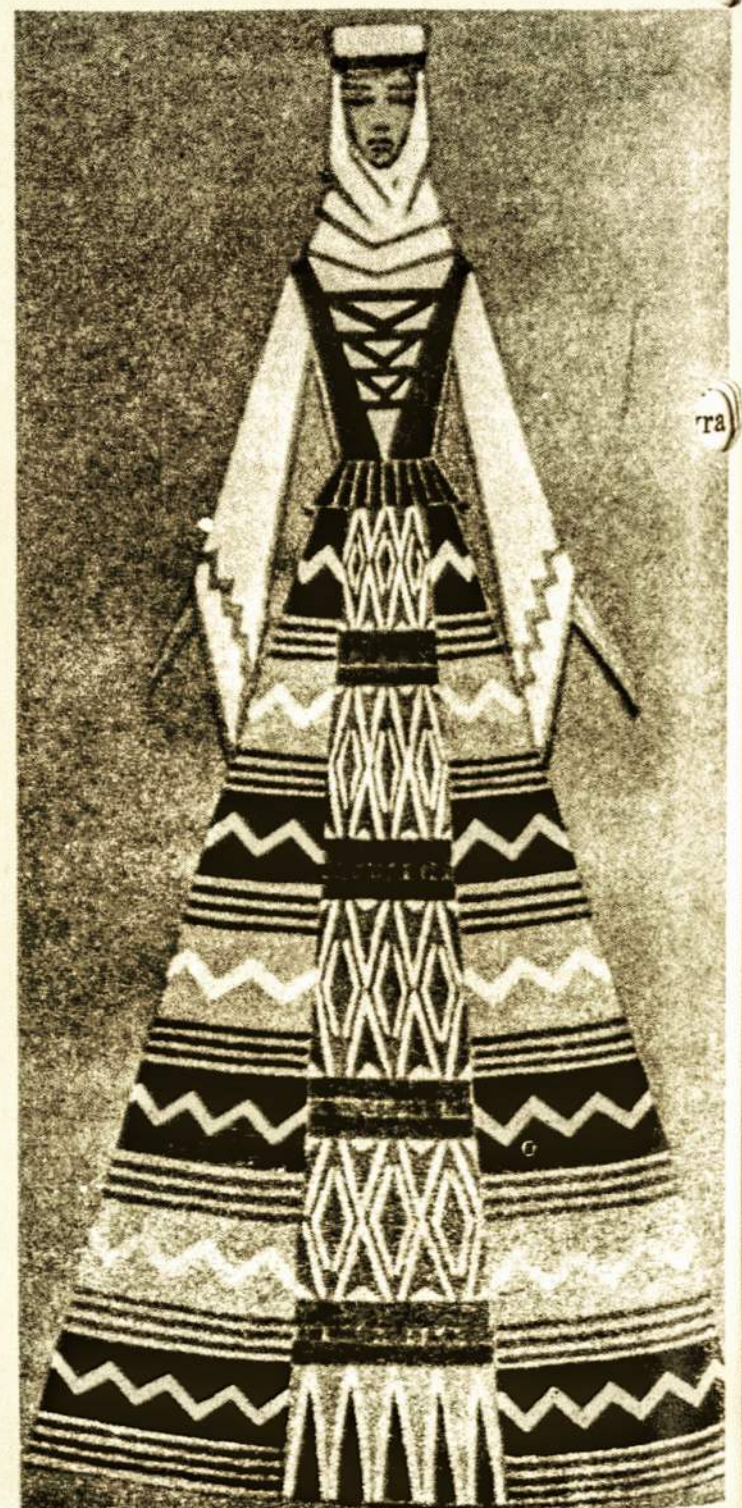
Jau vien tas faktas, kad, kalbant apie naujojo romano žanro atsiradimą lietuvių literatūroje, nebuvo užsiminti A. Škėmos romanai, implikuoja mintį, kad ne betkokie sąmonės srautai nusipelno „tarybinių" literatų pripažinimą. Dėl kitataučių nusileidžiama, — be jų nėra naujojo romano, — bet dėl lietuvio Škėmos, tai gal geriau jo neminėti. Jis ne tik kad ne „tarybinis", bet dar ir, po šimts pypkių, lietuvis. Tai yra tik maža diskriminacija, kurios, reikia manyti, buvo griebtasi, kad dėl kažkokio „buržuazinio", „antitarybinio", „nacionalistinio" Škėmos (epitetai taip dosniai dalinami *Pergalėje*) *Pergalė* netaptų pralaimėjimu. Tai mes suprantame. Per daug gerai žinome, kad ne apie viską protinga rašyti... Pagaliau, su Škėma ar be jo, kūdikį, vardu „naujasis romanas", išauginti juk galima. Tik klausimas: kur? Ar tarybų Lietuvoj? Ar naujasis romanas gali klestėti tokiame krašte, kuriame ponauja cenzūra?

Vidinis monologas tai kalbėjimas su savimi prieš veidrodį. Nieko nenuslėpsi: nei raukšlės, nei rando, nei džiaugsmo, nei nepasitenkinimo ar neapykantos iššauktų trukčiojimų. O kas, jeigu gimtojo miesto, ar, greičiausiai, kito miesto kompartija pasakys, kad atvaizdas veidrodyje negražus, kad jam trūksta „make-up"?

Su „Kauno romanu" panašiai jau vyksta: kritikai nesutaria, ar Sigitas Sėlis (vy riausias veikėjas) „nuoširdžiai išpažino socializmo idealus ir pripažino socializmo statybos praktikos metodus". Sėlis, kad ir švelniai, — įtartinas. Taip ir lieka neišaiškinta: „už" jis, ar, nors ir apatiškai, „prieš". O tai, pasirodo, yra labai svarbu „tarybinės" literatūros prižiūrėtojams.

Sąmonės srauto romanas yra lyg giliai tikinčiojo išpažintis ar net daugiau. Kokį tipą bevaizduotum: idealistą, fanatiką, kovotoją ar kankinį, jis turi knygoje išlikti žmogumi, savyje nenuslepiančiu sau nieko. Įsivaizduokim, kad vidinio monologo būdu veikėjas atvirai suabejoja pvz. komunizmu. Jis prišneka, prifantazuoja, pripliauškia visokių niekų apie tą rojų ant šios žemės. Žmogus išlks žmogumi, o knyga jau bus „trefna". To nebijo Salingeris. Ar to pabūgti nebus priversti Lietuvos romanistai? Dievaži, tai žino tik jie patys. Pagyvensim — pamatysim.

B. Drungienė

Naujausia lietuviškų tautinių rūbų versija, vartojama šokių ansamblio Lietuvoje.

PIOTR KAPICA

KVIETIMAS DEBATUOTI IR LAISVĖ SUKLYSTI

Prieš porą metų žymusis rusų fizikas P. Kapica davė pasikalbėjimą sovietiniam žurnalui Junnost *(Jaunystė). Pasikalbėjimo tematika nėra pasenusi dar ir šiandien ir liudija, jog intelektualinėms visuomenės viršūnėms, nežiūrint, ar jos būtų šiapus ar anapus, tam tikri siekiai bei troškimai yra vienodi.*

P. Kapica gimė 1894 m. ir baigė Leningrado politechnikos institutą 1919 m. Nuo 1921 m. iki 1935 m. dirbo Anglijoje Cavendisho laboratorijoje, Cambridge universitete. 1935 m. grįžo Sov. Sąjungon ir buvo paskirtas Mokslų Akademijos Fizikos Instituto direktoriumi, o vėliau dar tapo pagrindinio teorinės ir eksperimentinės fizikos žurnalo redaktoriumi. Tarptautiniai žinomas mokslininkas, atlikęs daug kosminių spindulių, magnetizmo, žemos temperatūros, atominės struktūros bei kitų tyrinėjimo darbų.

Pasikalbėjimas tilpo Junnost *žurnalo 1967 m. 1-me numeryje. Čia pateikiame, mūsų nuomone, pagrindines ištraukas.*

P. Kapica — Prieš penkis metus paskaitoje apie Lomonosovą kalbėjau apie šio didžiojo rusų mokslininko tragediją. Pabrėžiau tada, jog jo genialūs sugebėjimai negalėjo pilnu mastu pasireikšti. Jis nukentėjo dėl to, kad jo darbas nesusilaukė pripažinimo nei tėvynėje nei užsienyje. Jo tautiečiai jį labiau vertino kaip poetą, o ne mokslininką.

Pirmoji jo tragedijos priežastis buvo izoliavimasis nuo pasaulinio mokslo. Antroji — nemažiau svarbi — buvo faktas, kad tuo metu Rusijoje nebuvo, iš viso, jokios mokslinės bendruomenės. Jei visuomenės pomėgiai ir kultūra kuriame nors krašte lemia meninės kūrybos lygį, tai ir mokslo lygis taip pat priklauso nuo mokslinės bendruomenės išsivystymo laipsnio. Jei kur nors nėra išsivysčiusios, sveikos mokslinės visuomenės, tai, nežiūrint, kiek Lomonosovų begimtų, ten nebus jokio aukšto lygio mokslo.

Vienok, pažangios mokslinės bendruomenės sukūrimas yra vienas iš didžiųjų uždavinių, kuriam mes neskiriame nei atitinkamų pastangų nei dėmesio. Jis yra sunkus ir jam spręsti reikia daugiau, negu vien atrinkti ir lavinti jaunus, gabius žmones. Jo sprendimui reikia sąmoningai ugdyti plačius sluoksnius žmonių, atsidėjusių moksliniam darbui. Yra būtina iššaukti juose meilę ir pagarbą mokslui bei norą ir pajėgumą objektyviai vertinti mokslo atsiekimus, drąsinti tai, kas mokslė yra tikrai geriausio. Vien tik bendruomenė, sugebanti objektyviai vertinti atsiekimus ir mokanti skirti juos nuo pseudo-laimėjimų, tegali padėti mokslui, lygiai kaip ir menui, laisvai vystytis teisinga kryptimi.

Korespondentas: Kalbėdamas apie ugdymą, Jūs, atrodo, visgi šnekate apie jaunimą, nes ugdymo objektu yra juk pirmoje eilėje jaunimas. Kokia aplinka, Jūsų nuomone, būtų pati palankiausia jauno asmens visuomeniniam subrendimui bei pilnumui atsiekti?

P. Kapica: ...Kompetetinga ir sveika viešoji opinija gali atsirasti tik gyvo, aktyvaus mintyjimo atmosferoje, tik aplinkoje, kupinoje noro ieškoti ir našiai kurti. Tokiai aplinkai egzistuoti būtina, neišvengiama sąlyga yra skirtingų pažiūrų susikirtimas, kontraversinių idėjų apykaita, diskusija ir debatai. Pastaraisiais metais mes padarėme milžinišką žingsnį ta kryptimi, tačiau vis dar esame debatuose labai vargani: meistriškumas juose ir jų puoselėjimas yra dar nepakankamas.

13-ka metų — nuo 1921 iki 1935 — aš dirbau Anglijoje Cavendish laboratorijoje. Tų metų būvyje aš pasidariau mokslininkas. Ir visus tuos metus aš praleidau debatų, tiek viešų, tiek privačių, aplinkoje. Didžiausia dalimi jie vyko moksliniais klausimais, bet prie progos jie buvo skirti ir visuomeniniams reikalams. Jų naudos dar ir šiandien negalėčiau pervertinti.

Iš viso, diskusija ir sudaro pačią dialektikos esmę. Tiesa gimsta priešingumų, priešginybių susidūrime. Jei moksle nėra prieštaraujančių pažiūrų, jei nėra gruntynių, tai toks mokslas randasi pakeliui į kapus: toks mokslas pats ruošia savo laidotuves. Neabejotina, lengviau yra oponentą ignoruoti, negu su juo ginčytis, bet atsisukimas nuo oponento, atsisakymas jį pažinti, siekimas „jį užčiaupti" yra tolygus mokslo, tiesos ir visuomenės žalojimui... Aš tikiu, jog jaunimas turėtų daryti viską, kas tik reikalinga, atviram nuomonių pasikeitimui atsiekti ir neturėtų bijotis nuomonių susidūrimo.

Korespondentas: Yra sakoma, jog diskusijos metu vienas iš dviejų dalyvių yra visad neteisingas. Prileidžiant, jog tai taip ir yra, norėtųsi paklausti: Ar netaptų tuo atveju debatų forumas klaidingų pažiūrų skleidimo šaltiniu?

P. Kapica: Nesąmonė. Visų pirma, jei du asmenys ginčyjasi, jie abu gali klysti ir abu gali būti teisūs. O antra, tiesa negali būti žinoma iš anksto; prie jos galima prieiti ir ji gali būti patikrinta tik prieštaravimų grumtynėse. Ir, trečia, klaidos visad pasiduoda tiesos atakai, nežiūrint visų kliūčių: blogiausiu atveju, tai yra tik laiko ir aukų skaičiaus klausimas, kaip tai parodė žmonijos istorija, pradedant Inkvizicijos laužais ir dar anksčiau. O ketvirta, aš norėčiau kai ką pasakyti apie žmogaus teisę daryti klaidas. Prisimenu kadaise su Horace Lamb turėtą pokalbį. Jis papasakojo apie dalyvavimą Maxwellio paskaitose ir kaip Maxwellis. išvedinėdamas formules ant lentos, dažnai padarydavo klaidų ir pats dėl to nemalonìai nustebdavo. Bet Lambas, anot jo paties, iš to, kaip Maxwellis suieškodavo ir ištaisydavo savo klaidas, išmoko daugiau, negu iš bet kurios skaitytos knygos. Lambui Maxwellio klaidos buvo vertingiausias pastarojo paskaitų dalykas. Ir aš taip pat tikiu, jog genijaus klaidos pamoko tiek pat, kiek ir jo atsiekimai. Aš esu jau sakęs, jog vien klaidos nesudaro pseudomokslo. Pseudo-mokslas yra atsisakymas klaidas atpažinti. Net galėtų būti sakoma, jog klaidos yra dialektiškas tiesos siekimo metodas. Jų žala niekad neturėtų būti perdedama, lygiai kaip ir nauda neturėtų likti nepakankamai įvertinta.

Korespondentas: Mokslinėje plotmėje šie pasiūlymai, vargu, ar sukeltų šiuo metu kokį nors aktyvų pasipriešinimą. Bet, ar jie taikomi *tik* mokslui?

P. Kapica: Ne, negalvoju taip. Evoliucijos taisyklės yra visur tokios pačios, ir rezultatai yra panašūs; tik vyksmo greitis būna įvairus.

Čia ant sienos Jūs matote vieno Picasso piešinio reprodukciją. Šis piešinys jokiu būdu neatitinka klasikinio realizmo kanonų. Bet absoliučiai visi jį mėgsta. Mano nuomone, esamojo laiko kūrinys turėtų, tiesiog kviesti žiūrovą dalyvauti kūrybos akte. Žiūrovas turėtų matyti paveikslą savo sąmone ir kurti jį drauge su menininku. Pažiūrėkim, pavyzdžiui, į Picasso Don Kichotą ten, ir mudu matysime abu jį skirtingai, ir kiekvienas iš mudviejų įdės savęs dalelę į tą piešinį, pajusdamas, jog tam ten yra daug vietos. Bet, žinoma, šios rūšies meną yra sunkiau suprasti negu, sakykim, Brijulovo tapybą.

Korespondentas: Viename iš savo neseniai spausdintų straipsnių Jūs išsitarėte, jog turėtų būti įsteigta mokslininkų klubas, kuriame žmonės galėtų rinktis ir kalbėti apie svarbius dalykus laisvoje aplinkoje. Jūs ta proga prisiminėte, jog darbo Anglijoje metu įdomūs pokalbiai vykdavo universitetuose vakarienės metu ir kad tai buvęs geriausias būdas plėsti savus akiračius. Kokias susibūrimo formas Jūs siūlytumėte tuo pačiu tikslu jaunimui šiandien?

P. Kapica: Tam reikėtų jaunimą gal dar geriau pažinti, negu aš šiuo metu tai galiu. Kavinės, greičiausia, gerai tinka tam tikslui, tik jų publika turėtų būti pastovesnė, idant jauni žmonės galėtų nueiti į tam tikrą kavinę, žinodami ką ir kokį pokalbį jie ten gali rasti. Gal būt, profesiniu požiūriu mišrūs atostoginiai namai turėtų būti jaunimui steigiami, bet organizuojant juos taip, kad svečiai galėtų grupuotis pagal tam tikrus bendrus interesus... Mano nuomone, labai gera idėja būtų įsteigti draugystės stovyklas merginoms ir vyrams iš įvairių kraštų. Iš viso, kelionės yra jaunimui absoliuti būtinybė...

Asmeniškai gi aš svajoju apie tokios švietimo institucijos kaip Prancūzijos Kolegija įsteigimą. Joje žymūs mokslininkai galėtų kalbėtis su jaunais klausytojais apie abiem pusėm rūpinčius dalykus. Nereiktų nė pabrėžti, jog paskaitų ten lankymas būtų absoliutiškai laisvanoriškas: tokio pobūdžio universitetas neišdavinėja diplomų, bet švietimosi ir sąmonėjimo galimybės jame yra nepaprastos... Galų gale, užsienio mokslininkai, viešojo gyvenimo figūros ir rašytojai galėtų būti kviečiami paskaitoms. Kodėl gi, iš tiesų, neįsteigti tokios švietimo institucijos, kad ir pvz. Maskvos valstybinio universiteto papėdėje? Kodėl gi ne?

Trumpai sakant formos gali net ir ypatingai įvairuoti, bet ne tame esmė. Romėnai, pvz., diskutavo pirtyse. Tik viena substancija tėra svarbi: niekas neišsivysto be sąveiksmio. Tai yra pagrindinė pažangos taisyklė.

Korespondentas: Jūs ypatingai akcentavote diskusijos naudą viešajame gyvenime. Manau, jog geriausia bus šiam pokalbiui duoti užvardinimą — „Kvietimas debatuoti". Bet juk mūsų pokalbyje nebuvo nieko polemiško.

P. Kapica: Būtų buvę geriau, jei būtų buvę. Bet, iš tiesų, yra ir idėjų, kurios yra tikrai nediskutuotinos — pavyzdžiui, ideja, jog debatai yra ypatingai naudingi.

DAIL. A. STEPONAVIČIUS, ŽURN. T. SAKALAUSKAS

ŽMOGUS IR MENAS

ŽURNALISTAS: Visi mes, tur būt, sutiksime su teigimu, kad mokslo istorija — tai nepaliaujama progreso grandinė. Gali susidaryti įspūdis, jog ir meno istorija turėtų vystytis taip pat progreso keliu: įsisavindama praeities meno patyrimą, tobulinti jį ir turtinti naujais atradimais. Bet kaip tada paaiškinti tuos meno faktus, kurie, gimę prieš tūkstančius metų, kitose visuomeninėse formacijose, arba atsiradę dabar, bet išreiškią primityvų požiūrį į pasaulį, vis dėlto mus žavi kaip tikros, nepraeinančios vertybės? Jeigu nepaliaujamoje meno stilių ir formų kaitoje neįžiūrėsime progreso, kuo tada pasireiškia meno esmė?

DAILININKAS: Aš nesu nei meno teoretikas, nei meno žinovas, todėl mūsų pokalbis bus daugiau intymaus charakterio, jis nepretenduos į absoliučią tiesą. Jums reikės tenkintis subjektyvia mano nuomone, kuri yra tik viena iš daugelio galimų.

Kiekvienas gyvas sutvėrimas, koks mažas jis bebūtų, vienaip ar kitaip stengiasi pareikšti save. Net „nebylūs" vabalai, pasirodo, leidžia ultragarsus, kurie, be įvairių konkrečių reikšmių (grasinimo, viliojimo, pavojaus ir pan.), dar praneša apie savo, kaip sutvėrimo, buvimą mūsų visatoje. Tai — signalas, kad jis yra. Menas, mano supratimu, tai taip pat pareikštas „balsas", savotiškas signalas, kad aš, žmogus, egzistuoju, kad aš, pasižymintis štai tokiu temperamentu, tokiais jausmais, norais, mintimis, su visais savo kūno ir dvasinio gyvenimo sąlygotumais ir galimybėmis, su viskuo, kas slypi ir telpa manyje, — esu. Nenorėčiau čia kalbėti apie visiems žinomas tiesas, kad žmogus, besiformuodamas savo kūno ir dvasios galimybių ribose, yra neišvengiamai veikiamas ir aplinkos, kurioje jis auga, ir visuomenės, su kuria jį riša neatsiejami saitai, pagaliau, savo laiko įvykių, problemų ir idėjų. Reikšdamas save, jis visuomet vienokiu ar kitokiu laipsniu ar aspektu liečia ir reiškia savo visuomenės problemas ir idėjas.

Jeigu mokslą domina objektyvios tiesos ieškojimas gamtos reiškiniuose ir jos sandaroje, tai į meno kūrinį galima žiūrėti kaip į savotišką dokumentą, kuriame konkretizuojasi žmogaus dvasinio gyvenimo, jo sielos santykis su jį supančiu pasauliu. Tokiu būdu, meno kūrinyje lemiamą vaidmenį vaidina ne objektyvioji tikrovė, kaip moksle, bet pats žmogus, kaip būtinybė, ir jo pasireiškimas.

Imkime tokį pavyzdį. Įsivaizduokime: vasara, pieva, gyvuliai, alksnynai, saulė, piemens daina. Daina skambi, linksma, lyg kėkšto rėkavimas, arba, sakykime, liūdna, tąsi, ilgesinga. Priklausomai nuo dainuojančiojo nuotaikos, temperamento. Žodžiai ir melodija gali būti žinomos dainos arba jo paties sukurti, čia pat improvizuoti.

Kodėl jis dainuoja? Todėl, kad jam norisi dainuoti. O kaip kitaip? Ir vis dėlto būkime smalsūs — kodėl jam norisi dainuoti?

Pirmiausia buvo jis, kaip būtybė, kvėpavo, kūne pulsavo kraujas, akys matė. Paskui buvo aplinka, kurią jis stebėjo, jautė ir girdėjo. Pagaliau jis pats buvo neatskiriama tos aplinkos dalis. Tarp daiktų, augalų, gyvių ir žvaigždynų ir jis užėmė tam tikrą erdvę, jis BUVO. Sušuko, surėkė taip sau, nieko negalvodamas, norėjo BŪTI, save išgirsti norėjo. Gal karvė subaubė, įkaitęs oras suribuliavo, gal vėjas alksnynus sujudino. Visi jie BUVO, tik dar kažko trūko. Sušuko, uždainavo, išgirdo save, skambantį tarp daiktų. Susilietė su pieva, gyvūnais, alksnynais. Buvo gera.

Ar norėjo jis šita savo daina ką nors pamokyti ar perteikti kitiems savo žinias, savo patyrimą? Gal pirmiausia šita daina buvo svarbi pačiam dainuojančiam, kaip noro išsipildymas ar žaidimas, kaip būtinybė perpildytam indui išsilieti per kraštus, kaip įgimtų kūrybinių galių pasireiškimas. Klausantiems šita daina svarbi kaip dvasinio bendravimo forma, kaip dvasinių potencijų žadintoja. Apskritai, kaip žmogaus pažinimas, savęs pažinimas.

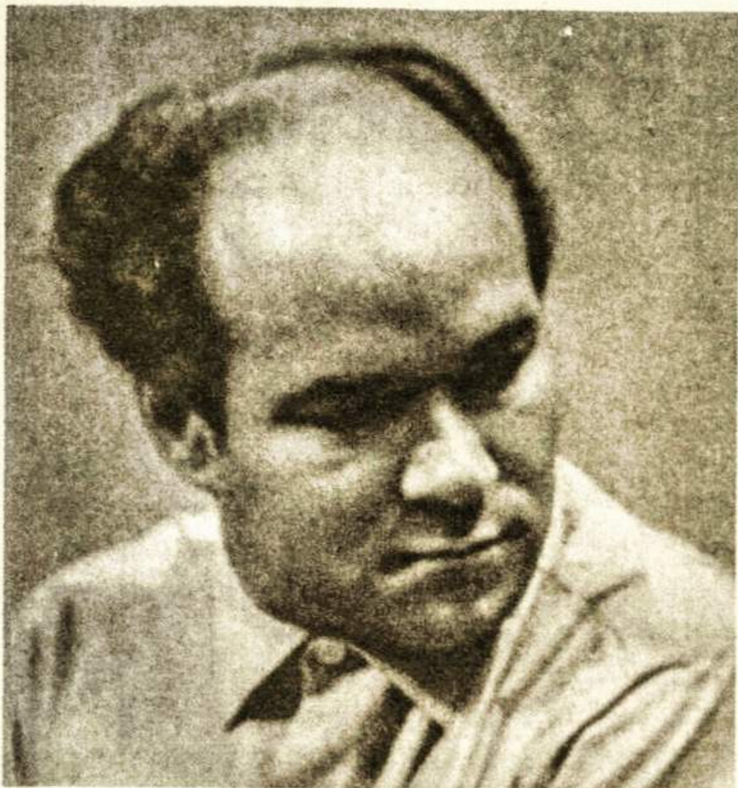
Meno kūrinyje randame lyg ir dviejų krypčių žmogaus pastangas: meno pagalba jis ieško ryšio su gamta ir stengiasi įsibrauti į visatos kuriamųjų galių paslaptis; meno pagalba jis taip pat ieško kontaktų su kitų žmonių širdimis ir sąmone.

Istorijos eigoje į meno paskirtį nebuvo vienodai žiūrima. Pavyzdžiui, senajame Egipte, kur menas buvo labai kanonizuotas, skulptoriai mažai tesirūpino savo jausmų ir individualybės perteikimu. Analogiškos simbolinės figūros, įvairių menininkų iškaltos akmenyje įvairiose krašto vietose, buvo visiškai panašios viena į kitą.

Tuo tarpu senieji graikai jau pirmosiose savo meno teorijose aiškino, kad menas yra natūralus žmogaus pa-

(nukelta į 8 psl.)

SUSIPAŽINIMUI: DAILININKAS ALGIRDAS STEPONAVIČIUS

Dailininkas Algirdas Steponavičius šiandieną yra vienas iškiliausių ir originaliausių knygų ir žurnalų iliustratorių, ypač pasižymėjęs vaikų knygų iliustracijomis. Jo darbai jau premijuoti tarptautinėse knygų parodose.

Algirdas Steponavičius yra gimęs 1927 m. Kaune. 1950 m. baigė Vilniaus valstybinį dailės institutą ir maždaug nuo 1957 m. reiškiasi kaip žurnalų ir knygų iliustratorius. Daug jo darbų rasime vaikų laikraštyje *Genyje* ir, paskutiniais metais, *Pergalėje*. Iš jo iliustruotų knygų vaikams, galime paminėti sekančias: *Mįslės*, I. Lapienio *Senelės laivas*, M. Sluckio *Nedekingas ančiukas*, S. Tomarienės *Užburtos birbynės* (paskutinės dvi kartu su B. Žilyte). 1963 m. už iliustracijas K. Borutos *Jurgio Paketurio klajonėms* Steponavičius yra gavęs Paskatinamąjį Visasąjunginio konkurso diplomą. Atrodo daugiausiai dėmesio ir atžymėjimo susilaukę darbai yra iliustracijos K. Kubilinsko *Varlei karalienei*. Ši knyga 1962 m. buvo pažymėta Visasąjunginio konkurso diplomu, o 1965 m. gavo aukso medalį Tarptautinėje knygų parodoje Leipzige (tai vienintelis aukso medalis Sovietų Sąjungai šioje parodoje).

Neturint visų dailininko darbų po ranka, sunku spręsti apie dailininko meninę genezę ir jo darbų esmę. Į šia problemą, tačiau, šiek tiek atsako Ingrida Korsakaitė savo straipsnyje apie iliustracinę grafiką Lietuvoje (žr. jos straipsnį rinkinyje *Iš lietuvių kultūros istorijos: Tarybinio meno keliu*, 1968 m., pp. 128-130). Korsakaitė rašo:

Liaudies meno tradicijų kryptis — nuo stilizavimo, citavimo vis gilesnio jų transformavimo link — pastebima ir daugelio kitų lietuvių tarybinių grafikų kūryboje. Tai bendras visos lietuvių tarybinės grafikos brendimas. Labai akivaizdžiai jis atsispindi A. Steponavičiaus, B. Žilytės, D. Tarabildienės, B. Demkutės ir kt. darbuose.

A. Steponavičiaus iliustracinės grafikos raida — nuo Mislių *(1958), J. Lapienio* Senelės laivo *(1960), K. Kubilinsko* Varlės karalienės *(1962) iki K. Borutos* Jurgio Paketurio klajonių *(1963) — atskleidžia ryškios meninės individualybės formavimosi kelią. Jei* Mislių *ir* Senelės laivo *iliustracijose kartais dar buvo tiesiogiai cituojami lietuvių liaudies meno motyvai, tai, iliustruodamas* Jurgio Paketurio klajones, *dailininkas sukūrė visai naują, originalų stilių... Jame atsiskleidžia pagilėjusi meninė-filosofinė dailininko koncepcija, savitas K. Borutos knygos interpretavimas. Liaudies meno tradicijos jau nebe tiesiog atsispindi išviršiniuose A. Steponavičiaus stiliaus požymiuose, o persmelkia pačią jo esmę, kelia netikėčiausias ir plačiausias asociacijas. Bendras ofortų vaizdas, jų faktūra, kompozicija asocijuojasi su archainėmis akmens stelomis, tolimų civilizacijų menu. Juokingoms ir baisioms mūsų užgavėnių kaukėms galėtume prilyginti satyriškai traktuotus kai kurių veikėjų veidus. Po pirmo painaus, grynai dekoratyvaus įspūdžio, giliau įsižiūrėję į A. Steponavičiaus iliustracijas, patenkame į fantastišką pasaulį, kaip ir pati K. Borutos apysaka, pilną netikėtumų bei paradoksų, sąmojo ir poezijos. Liaudiškas iliustracijų humoras gerai atitinka knygos turinį.*

Jurgio Paketurio klajonių iliustracijos, mano manymu, nėra skirtos jaunajam skaitytojui, nes norint jas suvokti, reikia būti daugiau ar mažiau estetiškai išprususiam. To paties stiliaus atmaina vaikams galima būtų pavadinti A. Steponavičiaus iliustracijas K. Kubilinsko Varlei karalienei. *Skambi kompozicijų ritmika ir dekoratyvumas, ryškios džiaugsmingos spalvos čia tarnauja iš pirmo žvilgsnio suvokiamam iliustracijų vaizdingumui. Kita vertus, tą vaizdingumą gimdo liaudiška dailininko pasaulėjauta ir didelė fantazija.*

Dailininkas Steponavičius yra šviežias ir originalus ne tik savo iliustracijomis (žr. jų reprodukcijas šiame Akiračių numeryje), bet ir savo meno samprata. Pastarajam dailininko aspektui iliustruoti, perspausdiname ištisai Steponavičiaus pasikalbėjimą su žurnalistu T. Sakalausku, kuris buvo išspaudintas *Pergalėje* (1969 m. 3 nr.).

ŽMOGUS IR MENAS (tąsa)

sireiškimas, jo prigimties išraiška, teikianti sielai palengvėjimą ir malonumą; jis yra jam būtinybė. Įdomu, kad meną (šokio, muzikos ir dainavimo) jie vadino „sielos apvalymu" (katarsiu).

Šių dienų meno teorija neturi vieningo požiūrio į meno paskirtį ir vietą žmogaus gyvenime ir dažnai prieštaringai aiškina tuos pačius meno faktus.

Kalbėti apie progresą meno istorijoje, mano supratimu, netikslinga. Ar galima būtų, pavyzdžiui, teigti, kad dabartinė mūsų skulptūra kokybiškai geresnė už asiriečių skulptūrą, sukurtą daugiau kaip prieš 2,5 tūkstančio metų; kuris iš mūsų šiuolaikinių poetų geresnis už Homerą ar Dantę? Mes tegalime kalbėti apie tam tikrą atskirų mokyklų, tautų ar epochų meno raidą.

Kiekvienas žmogus turi savo veidą, savo balsą, savo širdies ritmą. Pagaliau, kiekviena tauta ir epocha turi „savo širdies ritmą", kuris nei geresnis, nei blogesnis. Tiesiog kiekvienu atveju jis kitoks.

ŽURNALISTAS: Ir vis dėlto... Skaitant mūsų literatūrą meno klausimais, dažnai tenka sutikti teiginius, jog vienų dailininkų atradimai, vienos dailės srovės ar kryptys (impresionizmas, postimpresionizmas, fovizmas ir kt.) yra pažangesnės, progresyvesnės ir mums labiau priimtinos už kitas dailės sroves bei kryptis (kubizmą, siurrealizmą, abstrakcionizmą, opartą ir kt.). Ar neklaidinga kūrybinius srovės ar krypties principus tapatinti su atskirų autorių darbais, kurie sukurti pagal tuos principus? Ar mes nelinkę skubotai pasmerkti naujų faktų, užuot juos analizavę? Ar lėta pažiūrų keitimosi praktika, inertiškumas, o kartais paveldėtas senų žemių naujas atradimas nebyloja apie dailės vertinimo kriterijų vienpusiškumą?

DAILININKAS: Kažkada seniai keliavo dievo žmogus Džovanis, ieškodamas „tikros tiesos" (A. Franso apsakymas „Žmogaus tragedija"). Po įvairių patyrimų, išsižadėjimų ir kančių Viterbo miesto teisėjai nuteisė jį mirties bausme. Įvairiausi žmonės, su kuriais jam teko gyvenimo kelyje arba sapnuose susitikti ir kalbėtis: karalienės, pirkliai, vaistininkai, laisvos moterys, kentaurai, begalviai žmonės su veidais ant pilvų — kiekvienas jų skirtingai aiškino savo tiesą. Ir kiekvienas jų tvirtino, kad būtent „tai ir yra tiesa". Pagaliau Džovanis suprato, kad žmogus, pasaulis ir jo reiškiniai painūs ir sudėtingi, kad „tiesa" nėra vienos kurios nors spalvos, o susideda iš visų visatos spalvų, kad ji tuo pat metu yra ir ratas, ir elipsė, ir hiperbolė.

Dažnai mes esame daug protingesni už dievo žmogų Džovanį. Žinome, pavyzdžiui, kad nutapyti margą gėlių puokštę — gražu, gali būti net visai gražu. Bet nutapyti spalvotus kvadratėlius, keistai „judančius" drobės plokštumoje, — reiškinys nesveikas. Tai — op-artas. Žinome, kad pavaizduoti piešinyje kišeninį laikrodį, gulintį ant stalo, „kaip tikrą" — nieko bloga, taip ir tikrovėje būna, bet nupiešti laikrodį supliuškusį, sakytumei minkštą, nukarusį per stalo kraštą kaip blyną, — tai išsigimimas. Siurrealizmas.

Pagaliau žinome, kad menas turi atspindėti žmogų ir gyvenimą, pasaulį ir jo dėsningumus ir t. t. Daug tai, ar mažai, — pasaulis ir jo dėsningumai? Matyt, šios sąvokos talpina savyje žymiai daugiau, negu kartais mums gali atrodyti. Dažnai mes stengiamės užrišti mašą kažkur apačioje, galvodami, kad tiek ir tėra „žmogaus ir pasaulio", tuo tarpu šios sąvokos be galo plečiasi, priklausomai nuo to, kiek mes patys pajėgūs į jas talpinti, priklausomai nuo mūsų gabumų, intuicijos, proto galios ir įsisavintos informacijos kiekio.

Žmogus iš prigimties turi norą būti suprastas kito žmogaus. To dar maža. Jis nori, kad kitas žmogus galvotų taip pat, kaip ir jis, jaustų taip pat, net mėgtų tokius pat valgius... Daugelis meno mylėtojų nuoširdžiai norėtų, kad viso pasaulio menas būtų tik toks, kokį jie supranta ir mėgsta (nors skoniai ir supratimai dėl daugelio priežasčių įvairių žmonių yra įvairūs).

Kai kurie meno kritikai, jeigu galėtų, su teisėjišku orumu išbrauktų iš meno istorijos daugelį XX a. meno srovių ir srovelių, kaip nereikalingų žmonijai. Tuo tarpu jos egzistavo ir egzistuoja kaip dialektiška gyvenimo raidos apraiška ir, kas įdomiausia, visos šios srovės su savo „silpnybėmis" ir „teigiamybėmis" neišvengiamai įeina į žmogaus ir gyvenimo sąvokas.

Pagaliau nėra pasaulyje tokių medžiagų, kurias iš principo būtų draudžiama vartoti dailės kūrinyje. Taip pat nėra dievo uždraustų būdų bei metodų, kuriais negalima būtų pasinaudoti kūryboje. Modernaus meno įvairių srovių kūrybiniai aspektai, būdai, elementai iš tikrųjų savo šaknimis siekia giliausią senovę. Kita vertus, jie taip organiškai įaugo į mūsų kasdieninį gyvenimą ir buitį, kad apsieiti be jų šiandien būtų sunku.

Dažnai pasigendame sąžiningos, moksliškos modernaus meno analizės, išvengiančios dievobaimingų koliojimų ir pranašysčių, dalykiškai nagrinėjančios įvairių srovių dialektišką vystymąsi ir parodančios ne vien neigiamas šių srovių ypatybes...

ŽURNALISTAS: Visos dailės skalė — nuo natūralizmo iki abstrakcionizmo. Plastinio meno istorija — tai svyravimai tos skalės ribose. Tai akivaizdus faktas. Tačiau nuomonių skirtumas atsiranda tada, kai reikia nustatyti ir susitarti, kuriam tos skalės atžymėjime reikia sustoti, kad nenusikalstum menui, kad išliktum menininkas. Kur surasti tą „visažinantį", kuris galėtų pasakyti: „Iki tos vietos galima, čia gerai, o nuo tos vietos ir toliau — blogai"? Tiesa, kaip praktika rodo, tokių „visažinančių" vis dėlto atsiranda. Į ką turi orientuotis, į ką atsižvelgti dailininkas, deformuodamas, transformuodamas atkuriamus daiktus, kurdamas savo ženklų, simbolių pasaulį, savo estetinę sistemą? O gal menas ir teprasideda ten, kur prasideda deformacija?

DAILININKAS: Jūs klausiate, koks turėtų būti menas, arba tiksliau — kokį mes jį norėtume matyti? Jūs ir aš? Arba, pavyzdžiui, Uršulė ir Petras?

Jeigu į meną žiūrėsime kaip į žmogiškosios individualybės kūrybinį pasireiškimą, ar būtina, kad jis patiktų visiems, arba, sakysime, statistinei daugumai? Tokiu atveju mes neišvengiamai turėtumėm atsisakyti muzikos simfoninių formų ir ugdyti vien estradines. Bet mes to nedarome.

Kažkaip banalu mūsų amžiuje kartoti žinomas tiesas, kad pasaulis margas kaip genys, kad visi mes — maži ir dideli, ropojantieji ir skraidantieji, protingi ir ne visai protingi — turime savo norus ir sapnuojame savo sapnus. Įvairūs bandymai suvienodinti žmones, nukerpant vienam uodegą, kitam sparnus, maža težada teigiamybių. Priešingai, mes kalbame apie žmogaus dvasinio gyvenimo turtingumą, o šis kelias neišvengiamai veda į žmogaus dvasinės veiklos ribų plėtimą ir individualybių įvairėjimą.

Kiekvieno žmogaus sieloje susiklosto gyvenimiško patyrimo klodai, „jo tiesų" klodai, kurie, suaugę su žmogaus sielos savybėmis į nedalomą visumą, ir sudaro žmogaus pasaulėjautą, jo individualybę. Tai, kas labai svarbu vienam žmogui, gali būti mažai reikšminga kitam, neįeiti į kito žmogaus domėjimosi sferą ir pan. Taip pat ir meno kūrinys, sprendžiąs tą ar kitą problemą, išreiš-

„JŪRATĖ IR KASTYTIS"

TELEVIZIJĄ BENT GALIMA UŽSUKTI

„Jūratė ir Kastytis", vienas mūsų tautosakos stipriųjų padavimų, tragišką ir monumentalią dvikovą tarp antžmogiškos valios ir žmogiško jausmo vaizduojanti legenda, neseniai Čikagoje tapo pastatyta baleto forma. Juozo Gruodžio muzika, nors šių laikų standartais gan konservatyvi, visdėlto įdomi ir stipri, kupina turtingų ir pilnų harmonijų, melodiškai patraukli bei išradinga. Choreografiją šiam pastatymui sukūrė Birutė Nagienė; bendrai apipavidalino ir režisavo Darius Lapinskas. Be to, buvo naudojamasi Algimanto Kezio, SJ, skaidrėmis ir Uosio Juodvalkio filmu; dainavo Aldona Stempužienė ir deklamavo Leonas Barauskas.

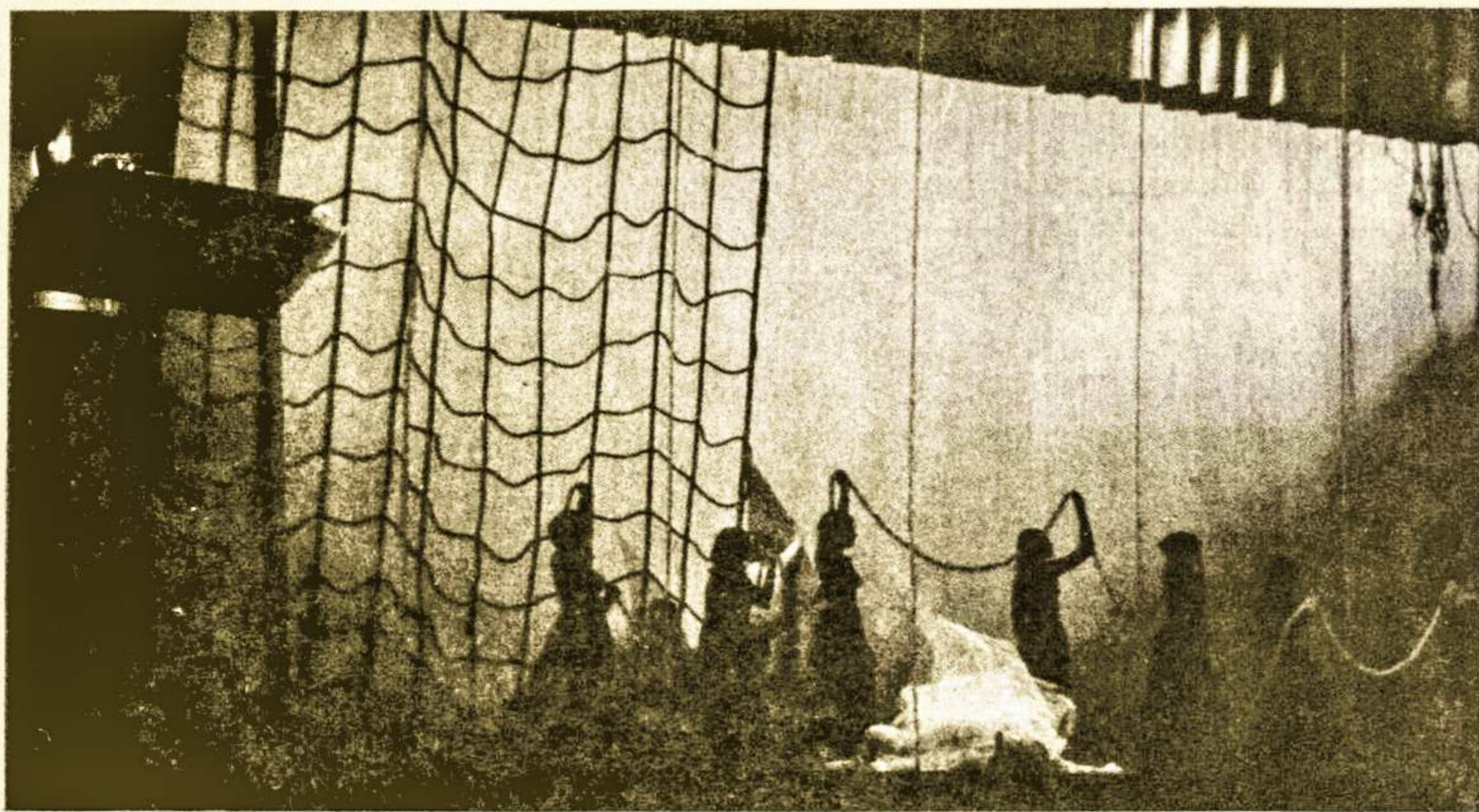
Pastatymą atidarė efektyvi ir sudominanti overtiūra. Deja, nuo overtiūros užsibaigimo viskas pradėjo smukti žemyn ir žemyn. Užuot ryškinę legendos turinį, Stempužienė ir Barauskas tapo pastatyti saugoti sceną iš abiejų šonų, o ant ekranų abiejuose šonuose buvo rodomos jų veidus vaizduojančios skaidrės. Tai viskas gražu, bet neturėjo nieko bendra su scenoj vykstančia drama, ją skiedė ir sklaidė dėmesį. Pati scena matėsi per vualį, ant kurios rodėsi filmas, atspindintis šokėjų veiksmus ir tuo būdu juos kiek paryškinantis. Gi muziką kartkartėmis pertraukdavo deklamacija ar dainavimas, palydimas retu, skystu akomponiamentu. Šie intarpai kaip kokie skeleto pirštai brovėsi į visai kitokio pobūdžio Gruodžio muzika, ardydami jos nuotaiką ir tęstinumą. Blogiausia tai, kad žiūrovui pripratus prie visų šių pertraukinėjimų bei distrakcijų, iš išvydus gan prastą choreografiją ir neįdomų šokimą, susidarė įspūdis, jog visa tai turėjo būti prikišta vien dėl to, kad nukreipti dėmesį nuo paties šokio ir apmulkinti žiūrovą. Pvz., antrame veiksme, kuriame yra ypatingai gera proga pasireikšti išraiškos šokiui, matėsi vien beprasmiškas bėginėjimas šen ir ten, vien negrakštus rankų plasnojimas. Kur turėjo būti undinių banguojantys judesiai, tebuvo guminis plevesavimas, kur reikėjo išvystyti bendrą, suvienytą judesį, tesigavo sąmyšis.

Prieš kelis metus teko matyti Stravinskio baletą „The Flood", su Ballanchine choreografija, kuriame irgi buvo vaizduojamos bangos ir audra. Bet kaip iš kito pasaulio! Rodos, kiekvienas šokėjas visai atskirai šoko, bet taip visa suderinta, jog tas pats judėsys ėjo nuo vieno šokėjo lig kito ir jie visi tapo jūros paviršiumi, kuriuo veržėsi gaivalingos bangos. Arba paimkime Cunnigham baleto studijos, vienos iš avangardiškiausių, pastatymus. Jose visos senos taisyklės išmetamos, visi judesiai tradiciniam baletui neįprasti, tačiau viskas darniai rišasi: judėsiai kartojasi nelyginant melodija ir sueina į vienetą, kad gale šokio aišku, jog tik taip ir nekitaip jis galėjo būti atliekamas.

Be choreografijos nepatenkinamo lygio, reikia pastebėti, kad ir skaidrių rodymas buvo blogai sujungtas su baleto veiksmu net ir antrame ir trečiame akte, kur jos turėjo šiek tiek daugiau bendra su tuo, kas vyko scenoje. Matėsi milžiniškai padidintos žuvys ir bangų lašai dviejuose fonuose, bet ypatingai neaiškiai. Jeigu jau rodoma neaiškiai, tai bent fotografijų kompozicija turėtų būti geresnė, ir jos galėtų būti spalvotos. Šiaip gaunasi ne pajūrio nuotaikas atkuriančių vaizdų, bet kažkokiu purvo dėmių nuotaika.

Summa summarum, atrodo, buvo perdėm stengtasi pristatyti vad. totalinį teatrą su visais jo trafaretais. Deklamavimas neišvengiamas ir dar šnypščiantis kalbantis choras, blykčiojančios šviesos, skaidrės, filmas — viskas sumesta į didžiulį „Gemisch" ir veizėjimui pateikta kaip pro nešvarų stiklą. Nors turėta visa totalinio teatro aparatūra ir mašinerija, ja naudotasi be disciplinos ar be kokios meninės prasmės. Pereitais metais teko matyti Jeffrey City baleto „Astartės" pastatymą, kuriame ta pati mašinerija buvo pavartota labai koncentruotam ir aiškiam tikslui. Filmas buvo rodomas kaip šokio ekspresyvumą išryškinantis fonas, o ne kaip jo neįdomumą paslepianti skara. Filmos iškraipymas, paveikslų didinimas ir mažinimas ryškino klimaktinio momento įtampą ir svarbą, o jokio nesikeičiančio ir neveiksmingo dvigubinimo nesimatė. Dar artimesnis pavyzdys — Orffo „Prometėjaus" pastatymas 1968 m. Miunchene, kuriame projekcinės priemonės ir muzikinės pauzės tarnavo dramos prasmės pabrėžimui. Vienoje vietoje Prometėjus stovi lyg nukryžiuotas; tuo pat metu įbėga klykdama Iota ir prie jo sustoja. Jos veidas padidintai superimponuotas ant jo veido. Tyla. Jis žvelgia į ją, į jos lakstančias, pasimetusias akis. Tyla, rodos, spiegia ausyse, paskum Iota iš tikrųjų suklinka ir išbėga. Gi „Jūratėje ir Kastytyje" pauzės visai neprasmingose vietose, lyg reklamos įbruktos į televizijos programą. Tai ypač skaudžiai pasireiškė antrajame veiksme, kur Perkūno pergalinga jėga ir pyktis sutriuškina gintaro rūmus. Pakyla audra ir, atrodo, sprogs! — bet ne, jokiu būdu, — muzika sustoja, nutyla, paskui girdime šliaužiojančią chromatišką melodiją, audros nuotaika prapuola, įtampa išsiblaško, reklama užsibaigia ir galop vėl grįžtama į audrą. Tikrą televiziją žiūrint, bent galima pakeisti kanalą.

V. A. Dirda

(Lietuvių foto archyvo nuotrauka)

kiąs tą ar kitą žmogaus dvasios aspektą, gali būti artimas vieniems žmonėms ir neįdomus kitiems.

Jeigu sutiksime su teiginiu, kad visi mes iš prigimties lygiateisiai, tai turėsime sutikti ir su tuo, kad kiekvienas iš mūsų gali turėti savų minčių, norų, savą supratimą. Pagaliau, mums reikės apsiprasti ir su mintimi, kad nei aš, nei jūs, nei Petras, jeigu ir labai norėtumėm, neturėtumėm etinės teisės primesti kitam žmogui nei savo norų, nei savo skonio. Jūs norėtumėte meno truputį kitokio, negu Petras, o Uršulė — dar kitokio. Kitaip ir būti negali. Matyt, ir menas turėtų būti įvairus, kad kiekvienas iš mūsų galėtų rasti jame „palengvėjimą" savo sielai.

Įvairiais amžiais, įvairiose visuomeninėse formacijose valdančios klasės stengėsi pajungti meną savo reikalams. Menas tarnavo ir faraonams, ir religijai, ir „aukso veršiui". Jį veikė, be abejo, ir daug kitų faktorių. Ir vis dėlto visų laikų menas, nežiūrint, kam jis tarnavo, daugiau ar mažiau liko kaip žmogaus įgimtų kūrybinių potencijų pasireiškimas.

Jūsų klausimas, kur rasti tą „visažinantį", kuris nurodytų meno vystymosi kelius, iš anksto slepia savyje ironiją. Net geriausi meno žinovai, šitos srities specialistai, bejėgiai atsakyti į šį klausimą. Meno istorija rodo, kad menas nebuvo kuriamas pagal iš anksto teoretikų sugalvotas programas. Visados pirmiausia gimdavo meno kūrinys ir tik paskui atsirasdavo žmogus, kuris mąsto apie tą kūrinį, jį aiškina. Dirbtinai sulaužyti šitą dialektišką meno vystymosi principą reiškia pažeisti ir iškreipti pačius meno prigimties pagrindus.

ŽURNALISTAS: Kalbant estetinių kategorijų kalba, dailė gali vienu metu siekti dviejų tikslų: savo struktūra kelti estetinį pergyvenimą ir turėti „giluminį" sluoksnį, t. y. savo vaizdų ir ženklų (simbolių, formų, metaforų) užšifruotą prasmę. Vieną „sluoksnį" mes suvokiam betarpiškai, būdami prie paveikslo, o kitą — apmąstydami tą paveikslą, tarsi pratęsdami jo keliamą įspūdį, jį konkretizuodami. Lenkų filosofas ir estetas R. Ingerdenas tvirtina, kad dailėje estetiniu požiūriu vertę teturi pirmasis sluoksnis, o antrasis esąs bereikšmis. Kaip Jums atrodo — ar būtini abu paveikslo sluoksniai, ar pakanką tik „informuoti" ir nebūtina turėti savo „filosofijos"?

DAILININKAS: Kokios reikšmingos idėjos ar problemos besudarytų meno kūrinio sumanymą, jos visuomet turi konkretizuotis meno formose. Ne išoriškai, kaip kai kas galvoja (idėja + forma), bet organiškai, nuo pat kūrybinio proceso užuomazgos. Jeigu meno kūrinys turi meninę formą, turi „savo kūną", jis gali puikiausiai egzistuoti, sudarydamas estetinę vertybę, kaip savotiškas „architektūros statinys", kaip žmogaus meninio pasireiškimo rezultatas, nors ir nebūtų jame jokių „giluminių sluoksnių" ir jokios filosofijos. Tuo tarpu pačios reikšmingiausios mintys ir idėjos, kūrybos procese netapusios organišku „meniniu kūnu", kaip meno kūrinys tiesiog neegzistuoja.

ŽURNALISTAS: Viename straipsnyje Jūs rašėte, kad „drąsiausios, fantastiškiausios mintys ir formos vaiko nestebina", o vienoje televizijos laidoje, skirtoje vaikams, Jūs, rodydamas nupieštą vilką, kalbėjote: „Jei kas sakys, kad nėra tokio vilko, — netikėkite; jeigu aš tokį nupiešiau, vadinasi, jis yra". Ką šiuo klausimu būtų galima pasakyti pedagogams?

DAILININKAS: Seniau mūsų mokyklose per piešimo pamokas labai daug dėmesio buvo skiriama „piešiniui iš gamtos" (medžio lapas, portfelis, puodas ir pan.). Jeigu vaikas nupiešdavo žmogų, didesnį už namą, saulę nudažydavo žaliai, pavaizduodavo fantastišką laivą, kokio mokytojas niekad nebuvo matęs, arba sukurdavo žvėrį su penkiom kojom, mokytojas jausdavo didelį malonumą paaiškinti „klystančiam", kad „taip gyvenime nebūna", ir rašydavo vaikui dvejetą. Šiandien kitokie tapo ir gyvenimo reikalavimai, ir požiūris į meną, ir pagaliau pats menas. Tie kriterijai ir matai, kuriais vakar dar taip sėkmingai buvo matuojami įvairūs reiškiniai ir vertybės, dabar, pasirodo, pradėjo mums nebetikti. Naujose mokyklų programose atsirado daugiau valandų piešimui „iš vaizduotės" ir atitinkamai sumažėjo laikas piešimui „iš gamtos". Taip pat šiandien jau leidžiama vaikams savo piešiniuose saulę dažyti žaliai ir žmogų piešti didesnį už namą. Ir ne pagal tai sprendžiama apie piešinio vertę. Kaip paaiškinti šie nauji kriterijai?

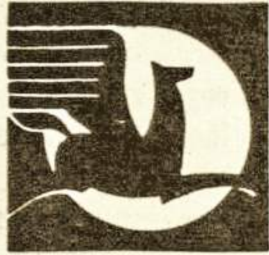
Mūsų laikai ypatingai užakcentavo paties kuriančio žmogaus reikšmę, į meno kūrinį imta žiūrėti ne kaip į įrankį pavaizduoti kokį nors buitinį arba istorinį siužetą, bet kaip į paties žmogaus dvasinio gyvenimo meninę išraišką. Menas gyvena lyg kažkokį „savo" gyvenimą, pagrįstą savom taisyklėm ir savais dėsniais (galima nupiešti aukštai danguje einančią žmogaus figūrą, ir jis puikiausiai ten jausis, nenukris, neužsimuš ir pan.).

Daugelis mūsų laikų dailininkų nebenori nuolankiai kartoti vien to, ką sukūrė gamta ir ką jie mato prieš savo nosį. Kalnų upokšnis išgraužia uolas, smėlis supusto keisčiausių formų kopas, o žmogus? Ar valia jam vien kopijuoti tai ir nevalia pačiam kurti savų minčių, „savų spalvų" ir „savų formų" pasaulio? Dailininkas man visuomet atrodo lyg burtininkas, galįs stebuklingai keisti daiktų formas, spalvas ir dydžius, kurti gyvius ar augalus, niekad nematytus, keistus, savotiškus, mąstyti erdves ir laiką, galįs įsibrauti į sielą, užlieti ją skambėjimu ir ilgesiu.

Vaikas iš pat mažens su visomis užprogramuotomis žmogiškosiomis savybėmis atsineša ir tą nuostabų žmogaus sugebėjimą — galimybę kurti. Pažiūrėkite, kaip vaikas piešia! Kaip energingai brauko pieštuku arba susikaupęs, visas paskendęs šitame žaidime, tepa akvarelinius dažus. Jis kalba su savim ir, galimas dalykas, burzgia, jeigu kuria „mašiną". Daiktai ir žmonės jo piešinyje savotiški, kartais neatpažįstami, proporcijos ir spalvos — pačios netikėčiausios. Jūs pasakysite, kad vaikas nemoka piešti? Gal būt. Bet jis taip elgiasi ir todėl, kad jam visai nerūpi tas „mokėjimas". Tiesiog jis žaidžia, ir žaidžia taip, kaip nori. Štai nutepė vilką raudona spalva. Gražu! Jam pačiam patinka! Jis jaučia pasitenkinimą lyg dievas, kuriantis pasaulį. Prieš jį tuščios balto popieriaus erdvės, dažai, o taip pat — noras reikštis. Jis gali „padaryti" vilką, žmogų, miestus ir lėktuvus. Piešdamas daiktus, jis nežiūri į gamtą ir nekopijuoja. Jis matė juos, žino apie juos, bet dabar šitoj baltoj erdvėj jis yra šeimininkas, jis kuria „savo gamtą", „savo pasaulį" taip, kaip nori ir kaip jam išeina. Nebijokite, užaugęs jis atskirs daiktų spalvas, dydžius ir proporcijas. Atskirs ir vilką nuo žmogaus. Jeigu mes trukdysime šį natūralų vaiko pasireiškimą, reikalaudami iš jo ne kūrybos, bet gamtos kopijavimo, vaikas pradės nemėgti, bijoti piešimo, pradės tamsiame kampe slėpti savo vaizduotės ir svajonių sapnus.

Vaikas nupiešė žalią saulę. Taip gyvenime nebūna? Sutinku. Bet piešinyje taip būna. Ir reikia tik, kad gruba ranka neperbrauktumėm šitų žalių, raudonų, geltonų, mėlynų žmogaus pasireiškimo saulių. Mes turime suprasti, kad šitas mažas žmogelis, kaip ir didelis žmogus, turi teisę būti kūrėjas.

Pergalė, 1969 m. 3 nr.

atvirai kalbant

APIE PLATESNIO VEIKALO VIZIJĄ

Po **Margučio** radijo suorganizuoto J. Gruodžio baleto „Jūratė ir Kastytis“ pastatymo Čikagoje jo statytojas Darius Lapinskas, perskaitęs pagrįstai palankius atsiliepimus mūsų spaudoje, nebuvo patenkintas. Viena proga jis prasitarė priekaištaudamas, kad nebuvę įvertinti jo kaip dirigento nuopelnai. Bene svarbiausias pastatymo vertintojas Balys Chomskis **Drauge** apie dirigavimą teprasitaręs tiek, kad „pats Lapinskas baletą ir dirigavo“.

Priekaištams pagrindo gal ir yra, bet ne tiek jau daug. Mano supratimu, patsai faktas, kad dirigentas ne tik recenzentui, bet ir kitiems žiūrovams nekrito į akį, jau parodo, kad diriguota buvo gerai. Gi Dariaus Lapinsko iškėlimas, kaip statytojo su didele vaizduote, šio, kaip ir kitų jo pastatymų atžvilgiu, manau, yra esminis ir daugiausiai įvertinimo nusipelnęs reikalas.

Spektaklio metu ir po jo nugirstuose pokalbiuose ne vienas žiūrovas skundėsi neapėmęs jo pločio ir gilumos. Ir tai ne tiek vidine, kiek išorine prasme. Dariui Lapinskui neužteko net gana plačios Marijos Aukštesniosios mokyklos scenos. Deklamuotojas (Leonas Barauskas) ir dainininkė (Aldona Stempužienė) scenoje nebeišsiteko, jie turėjo stovėti jos sparnuose, supami įvairios jūrų gyvūnijos ir savo pačių didžiulių nuotraukų nuolatos jų fone besikeičiančių šešėlių. Scenos gilumoje dažnu atveju D. Lapinsko vadovaujamas Jaunimo Teatras kūrė judomąsias dekoracijas. Scenos priekyje, ant jūros gėlmių vaizdą suponuojančio permatomo šydo laiks nuo laiko blykstelėdavo nufilmuoto šokio epizodai ar išdidinti šokėjų veidai. Visa tai, žinoma, pačiam baletui išraiškos šokio forma scenoje vykstant.

„Nebežinau, kur čia bežiūrėt: vienoj pusėj deklamuoja, kitur — šoka, dar kitur — filmas eina... Nuolat jaučiuosi tematąs tik dalį veiksmo...“ — skundėsi ne vienas žiūrovas.

Iš tikrųjų, manau, pastatymo tikslas ir buvo neleisti žiūrovui perdaug koncentruotis į detalę, versti jį pajusti visumą. Ne vien matyti, ne vien girdėti, bet pajusti.

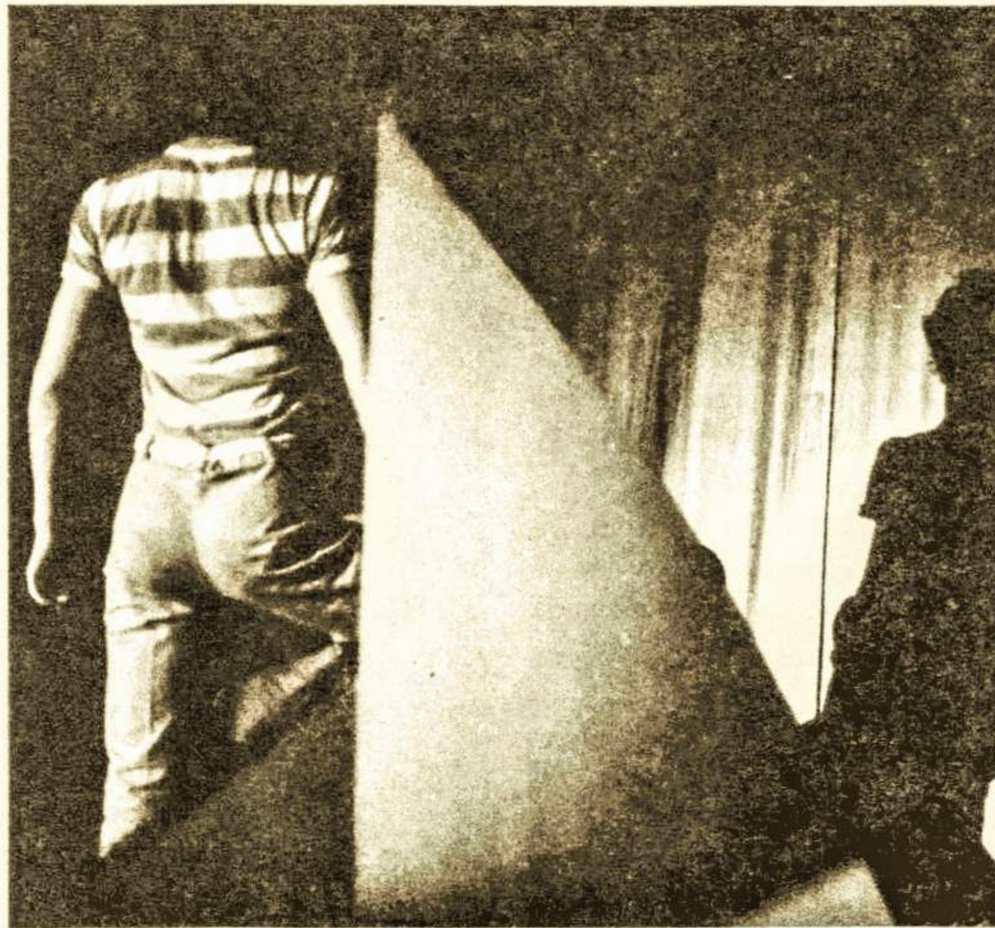
Neabejoju, kad ateityje Darius Lapinskas ne kartą bus kritikų analizuojamas ir vertinamas, kaip šio laiko novatorius mūsų muzikos srityje. O vis dėl to, visuose iki šiol matytuose jo pastatymuose muziką Lapinską nustelbia statytojas Lapinskas, jo užmanymo polėkis, vaizduotė, sugebėjimas atrasti naujų jėgų, jas suburti, uždegti, apjungti...

Balys Chomskis L. Barauską ir A. Stempužienę pavadino D. Lapinsko instrumentais, kas D. Lapinską irgi papiktino. O be reikalo. Nėra abejonės, kad Jūratę šokusi Birutė Nagienė ir visi jos išraiškos šokio kolektyvo nariai, lygiai kaip ir jau minėti žodžio ir balso menininkai, yra individualūs kūrėjai. Tačiau, kaip kūrėjai - interpretatoriai jie neišvengiamai turi tapti instrumentais. Šiąja prasme D. Lapinsko sugebėjimas juos tokiais paversti, o ir jų sugebėjimas tokiais tapti kaip sykis ir yra didžioji teigiamybė, savo paskirties supratimu laiduojanti pasisekimą visam spektakliui.

Liūto Mockūno žodžiai, tarti po „Maro“ pastatymo Kultūros kongrese (**Metmenys**, Nr. 15), manau, tebėra charakteringi ir „Jūratės ir Kastyčio“ baletui. O jis tada sakė:

„...mane stebina Lapinsko užsimojimų platumas, sugebėjimas sujungti į vienalytį meno kūrinį tokias skirtingas išraiškos formas, kaip instrumentinę muziką, dainavimą, šokį, žodinę interpretaciją, filmą... Lapinskas mūsų režisoriams parodė, ką reiškia turėti platesnę veikalo viziją...“

Baletą „Jūratė ir Kastytis“ mačiusiųjų prisiminimuose jis dar ne kartą iškils po daugelio metų. Vaizduotėje stosis Birutės Nagienės, Aldonos Stempužienės ar Leono Barausko pavidalai (čia ir yra „instrumentų“ didybė!), kai pats

autorius J. Gruodis, ar statytojas - dirigentas D. Lapinskas liks jų šešėlyje... Bet šiandien tebūnie garbė ir padėka tiems, kurių dėka baletas iškils taip svariai praturtintoje žiūrovų vaizduotėje.

Al. T. Antanaitis

atodairos

NUEITAS KELIAS

Amerikos Lietuvių Tautinė Sąjunga gegužės gale antrą kartą iš eilės turėjo jubiliejinį seimą. Prieš dvejus metus buvo jubiliejinis, kad dešimtas, dabar — kad dvidešimts metų nuo pirmojo.

Nuliais atsiūlėti skaitmenys visada sudaro progą pakalbėt apie jų atžymėtą praeitį. ALT S-gos dvidešimtmečio proga irgi bandyta pažvelgti į jos nueitą kelią. Peržvalga, deja, išėjo lyg senamadiškas istorijos vadovėlis, — iš tų, kuriuose vietoj tautos istorijos vyraudavo valdovų biografijos. Tik čia parodė ne valdovų, o pirmininkų galeriją. Kiekvienam padalinus po kad ir nepertaikliausiai suregztą komplimentą, pačios sąjungos nueitajam keliui nušviesti pristigo žodžių, minčių ir, turbūt, žinių.

Kaip gi apibūdinsi nueitą kelią be atodairos į pradinį jo tašką? O vienas iš būdingiausių šios s-gos pradinių bruožų buvo jos vardo formulavimas. Nors tarp trijų komponentų - steigėjų buvo ir Amerikos Lietuvių T a u t i n i n k ų Centras, naujoji sąjunga pasivadino t a u t i n e, o ne tautininkų. Tokio formulavimo neatsitiktinumą patvirtina pirmųjų įstatų deklaracinė dalis, kurioj pabrėžta, kad

Amerikos Lietuvių Tautinė Sąjunga nesprendžia Lietuvos vidaus politikos klausimų, kurie priklauso spręsti patiems Lietuvos piliečiams savo šalyje, ir nėra tęsinys ar dalis jokios politinės ar ideologinės organizacijos, veikusios ar veikiančios už Jungtinių Amerikos Valstybių ribų.

Konkrečiai kalbant, deklaracija reiškė, kad naujoji s-ga nenori būti laikoma Lietuvoj veikusios Lietuvių Tautininkų Sąjungos pakaitalu Amerikoj. (Liudiju autentiškai, nes dalyvavau tos deklaracijos formulavime, bei „derybose“ dėl jos rašymo ar nerašymo įstatuose). Tai buvo mandagiai pasakytas atsiribojimas ne nuo pradėjusių Amerikon atvykti „verifikuotų“ Lietuvos tautininkų (jie buvo s-goj pageidaujami), o nuo persiauros tautininko vardo sampratos. Tai buvo ir atsisakymas monopolizuoti plačiau suprantamąjį tautininkų vardą. Pagaliau, tai buvo, gal ir nerealistiškas, bet optimistiškai ambicingas užsimojimas kurti inkliuzyvišką — didėjančio imlumo ir talpumo — tautinės visuomenės veiklos vagą su krantais, atvirais daugeliui įvairių lietuviškų intakų.

Kitokios mintys iš ALT Sąjungos tribūnos sklinda dabar. Sukaktuvinin seiman, sako, susirinkę t a u t i n i n k a i, tam vardui lietuvių visuomenėje jau įsigiję n u o s a v y b ė s t e i s ę! (Žr. „Tautininkai seimo paunksmėj“, Antanas Diržys, **Dirva**, 1969 gegužės 30).

Jei taip, tai išeitų, kad nuo 1949 metų ALT Sąjunga lyg būtų paslinkusi ne 20-čia metų pirmyn, o apie tiek pat atgal, maždaug į 1929 metų nusiteikimus, kada Lietuvių Tautininkų Sąjungoje — nepaisant prezidento Smetonos raginimų stengtis būti **non pars, sed tota** — buvo stipriai pakilęs apetitas išimtinai pasisavinti tautininko vardą, žinoma, susietą su valdančios partijos prerogatyvomis. Anuomet tas apetitas buvo aptramdytas. Dabar vėl beesąs ne tik atgijęs, o netgi skelbiamas — bent iliuzijoj — jau ir patenkintas...

Prieš 20 metų ALT Sąjungos steigėjai manė, kad net neįvykdytas kėsinimasis į išimtinę tautininkų vardo „nuosavybę“ sąjungai būtų žalingas, nes vietoj pritraukiančio magneto įtaisytų aplink save diskriminuojančią užtvarą. Manyta, kad tai būtų srovės nukreipimas ekskliuzyviška, siaura, išdžiūti pasmerkta vaga. Negi sąjunga jau būtų įsimanevravusi į tokią vagą? Panašu, nes iš jos tribūnos džiaugiasi, kad sukaktuvinio seimo paunksmėj dabar besitelkianti ypatinga tautininkų atmaina. Būtent, tautininkai, kurie tik idealizuoja savo tautą ir kitus įtaigoja ją tik vertinti, branginti ir laikyti šioj ašarų pakalnėj pakaitalo neturinčia gėrybe. (Žr. t. p.).

Manėm (daugelis ir tebemanom), kad tautininko vardas labiausia dera ten, kur stengiamasi visų pirma iš s a v ę s sukurti bent šiokią tokią gėrybę tautai, o ne tautą laikyti lyg ir nuosavybiškia turima bei naudojama brangenybe.

Jei tautininko santykis su tauta suprastinas, kaip dėvėtojo santykis su brangenybe, tai gal ir tektų sutikti, kad ALT Sąjungos — ar bent jos vardu šiandien kalbančiųjų — kelias jau iš tiesų nueitas galutinai ir baigtas idiliškoj užuovėjoj, kurioj pagrindinis užsiėmimas — abstraktaus tautos idealo branginimas ir traukimas savim patenkintųjų himno: „Gal iš balų toks gražumas mūsų tautiškumo“...

ALT Sąjungos steigėjai prieš 20 metų nė iš tolo neprisileido minties apie nužygiavimą į tokią idiliją. Betgi ne veltui sakoma, kad žmogus šaudo, o Dievas (?) kulkas nešioja...

V. Rastenis

JAV LB TARYBOS SESIJA

ČIA YRA LIAUDIES BALSAS

Laimėjo tie, kurie sakėsi nepaisysią legalaus organo nutarimų (Balčiūnas), kurie Amerikos lietuviams siūlė remti tik patinkamas institucijas (Radzivanas), nekreipti dėmesio į sutarimus (Majauskas), nepaisyti apsiribojimo kadaise sutartomis darbo sritimis (Razma), kurie nepasitikėjimą valdybai laikė puču (Ambrozaitis), kurie tvirtino, kad Bendruomenei formaliai nepriklausančios organizacijos neturinčios teisės pasisakyti Bendruomenės reikalais (Kisielius), kurie vietoje planingos JAV lietuvių veiklos siūlė eiti į partizaninę (Valiukas). Diskusijos vyko JAV LB tarybos sesijoje Čikagoje apie nuvertimą dabartinės Broniaus Nainio vadovaujamos JAV LB centro valdybos. Nainio opozicijai nepadėjo nei minimi nevisuomeniški, nedemokratiški ir nelogiški CV gynėjų liaususai, nei opozicijos kalbėtojo dr. L. Kriaučeliūno sklandžiai deklaruota ištikimybė sutartims ir įstatymams (Law and order), nei T. Blinstrubo pernelyg išsamūs dėstymai, kas yra ALTa, nei J. Kapočiaus ant svarstyklių mestas tarybos pirmininko autoritetas.

Opozicijos žodžiai neįtikino tų, kurie prisiminė dabartinio opozicijos šulo J. Jasaičio diametraliai priešingus potvarkius Vasario 16 aukų paskirstyme jam būtent centro valdyboje. Neįtikino T. Blinstrubo ir kitų CV oponuojančių tautininkų giriamasis lojalumas ALTai ir VLIKui, žinant, kokie negausūs, palyginus su kitais, tautininkų metai tose institucijose.

Nulėmė tai, ko CV gynėjai (išskyrus Valiuką) beveik neišdrįso pasakyti: kad LB teisės į Vasario 16 pinigus yra ne tik dėl aukotojų apsisprendimo laisvės, bet, svarbiausiai, dėl VLIKo ir ALTos nesugebėjimo tuos pinigus administruoti. Perteikiamo posėdžio pradžioje buvo perskaityti opozicijos pareiškimas (buvęs AKIRAČIŲ 7 nr., 12 psl.) ir CV atsakymas.

Koks nuopelnas, kad duota laisvė

Prezidiume Dabušis, Vileišis, Jutkevičius ir Barzdukas

Kun. Viktoras Dabušis iš New Yorko, JAV LB tarybos prezidiumo vicepirm., tuo metu pirmininkaująs posėdžiui: Labai ačiū prezidiumo sekretoriui [Arvydui Barzdukui] už išsamų šio reikalo supažindinimą, kas jo nebuvo girdėjęs. Norėčiau paklausti, ar šiuo reikalu mes kalbėsime, ar šis reikalas mums visiems yra aiškus. Ar kas norėtų tuo reikalu dar ką pasakyti?

Teodoras Blinstrubas, JAV LB tarybos narys: Aš norėčiau tuo reikalu irgi kalbėti. Čia mes, man rodos, kitais, kitomis temomis mes kalbėjome, tai leiskime čia kalbėti ir ta tema.

Dabušis: Gerai. Kad mes nenueitume į klystkelius ir kalbėdami nesugaištume per daug laiko, tai leiskite man padaryti tokį pasiūlymą: kad mes kokiems dviems kalbėtojams [leistume kalbėti] už skundo kėlėjų nuomonę ir dviems kalbėtojams už valdybos pasiaiškinimą. Tada mes sutaupysime laiko ir, aš manau, kad mes dažnai kartojamės: kai dešimts kalba, tai jau dešimtasis kartoja antrojo trečiojo mintis. Taigi mes pasisakykime po du ir tada

Blinstrubas: Aš manyčiau, kad tamsta vakar tokio pasiūlymo nė vienu atveju nepatiekei būdamas prezidiume. Šiandien tamsta darai ypatingą išmintį. Mano supratimu, tamstos siūlymas yra nepriimtinas.

Kitas balsas: Pasiūlymai bet kada gali būti įnešami. Aš paremiu Jūsų siūlymą.

Dabušis: Pagaliau vakar man tokia mintis neatėjo. Šiandien atėjo, aš gi siūlau...

Balsas iš salės: Ar galima?

Dabušis: Pasiūlymą visada galima padaryti.

Tas pats balsas: Ar galima paaiškinti padėtį dėl to? Man atrodo, gerbiamas pirmininke, nelogiška dėlto, jeigu būtų klausimas iškilęs vakar, tai viena grupė būtų pasakiusi: „Mes deleguojame du žmones ir duodame jiems informaciją“. Kiekvienas žmogus gal turi savo galvoseną atskirą mintį. Jis gi negali perduoti telepatija, ir kad mano mintis būtų perduota padoriai Tai neįmanoma padaryti. Aš esu už tai, kad palikti tiek vietų, kiek yra kalbėtojų.

Salėje bruzdėjimas. Atskiriami kelių dalyvių balsai: Aš noriu tik tiek...kalbėk tai paskui nebus į temą... pakaušis yra pridengtas daugiau plaukų negu priekis turi.

Neatpažintas atstovas: Aš noriu atkreipti pirmininkaujančio dėmesį, kad čia yra ne šitų dviejų grupių suvažiavimas, bet čia yra tarybos suvažiavimas ir kiekvienas narys ir tie, kurie gal girdi pirmą kartą, turi teisę ir galbūt reikalą pasisakyti.

Dabušis: Dr. Radzivanas.

Vienas balsas: Dovanokit, aš pirmas.

Kitas balsas: Aš pirma prašiau.

Pirmas balsas: Aš pirma.

Antrasis: Aš.

Balsai salėje: Dėl tvarkos... Dėl tvarkos.

Balsas: Ponas Balčiūnas.

Valerijonas Balčiūnas LB Hartfordo apygardos pirmininkas: Aš pakėliau ranką beveik pirmas po pono Blinstrubo kalbos, Po to kiti pakėlė ir jiems duoda balsą. Ponas Vileišis rodos seka tvarką, tai prašau laikytis eilės.

Dabušis: Prašom, p. Balčiūnas.

Iš salės: Dėl tvarkos aš norėčiau. *(Triukšmas.)*

Dabušis: Atsiprašau, ponas Balčiūnas atsisako kalbėti?

Balčiūnas: Aš neatsisakau.

Dabušis: Tai prašau kalbėti.

Balčiūnas: Tamsta nenori rodyti savo būdo. *(Juokiasi.)* Kaip aš supratau čia iš pono Barzduko informacijos suvažiavimui, yra išreikštas pasiūlymas išreikšti nepasitikėjimą centro valdybai, kadangi ji yra prasižengusi su kažkokiais tai nutarimais, o gal būt mūsų įstatais. Šitas dalykas yra labai svarbus, ir aš noriu kalbėti ne kokios nors grupės vardu...

Dabušis, pertraukdamas: Mes turėtum pabaigti mano pasiūlymą. Jeigu jūs nepriimtute...

Balčiūnas: O koks Tamstos pasiūlymas?

Dabušis: Aš buvau pasiūlęs, kad po du iš abiejų pusių jeigu jūs nepriimate, tai tada Jūs galit kalbėti.

Balsas iš salės: ...atmetam...

Balsas: Tada dėl tvarkos...

Balčiūnas: Aš palauksiu. *(Salėje dalyviai kalba vienas per kitą).*

Balsas: Aš nesuprantu jūsų visų pasiūlymų, pavyzdžiui. Nesuprantu.

Dabušis: Tai gerai. Tai aš noriu paklaust, ar suprantate...

Balsas: Aš galiu... komentarai... aš nesuprantu jūsų pasiūlymo.... *.triukšmas didėja. Pirmininkaująs beldžia į stalą.)*

Blinstrubas: Tamstos pirmutiniai pasiūlymai buvo dėl to paties reikalo, kiek laiko mums bus duodama kalbėti; o dar tamsta nepastatei klausimo, kas ten norima kalbėti iš esmės ir dar iš esmės tokio klausimo nebuvo pastatyta ir mes neužsirašėm. O dabar tamsta nori kalbėti iš esmės... *(Triukšmas.)*

Dabušis: Man ponas Balčiūnas du kartu... *(Balsai „dėl tvarkos“)*... leiskit jam pakalbėt, leiskit... *(balsas dingsta triukšme.)*

Balčiūnas: Aš noriu kalbėti iš esmės. Aš manau, jeigu būtų pasiūlymas išreikšti nepasitikėjimą, aš noriu dalyvauti tose diskusijose ne kaip reguliarus Tarybos narys, nes atstovauju Hartfordo apygardą, turiu teisę kalbėti ir dalyvauti sprendimuose. Čia yra didelis kaltinimas centro valdybos ir aš manau, kad jis yra nepamatuotas. Gal būt jūs rasite kokį nors juridinių kabliukų, kad centro valdyba prasižengė įstatams, bet aš noriu kalbėti taip sakant liaudies vardu, kadangi apygardos pirmininkai atsako ne tik už savo sąžinę, bet yra atsakingi už tuos žmones, kurie juos išrinko. Mums liaudies balsas yra labai gerai žinomas. Žinomas iš mūsų pačios apygardos, o ypatingai žinomas iš rytinio pakraščio suvažiavimo, kur dalyvavo atstovai iš 35 apylinkių ir 5 apygardų. Tas buvo aiškiai pasakyta, pasakyta ponui Nainiui, kad be jokių kompromisų centro valdyba turi sutikti, kad aukos Vasario 16 dieną būtų renkamos ta prasme, kad kiekvienas aukotojas pasirinks, kam jis norės aukot. Ir dar daugiau ponui Nainiui buvo pasakyta: jeigu bus koks nors kitas aplinkraštis iš centro valdybos, kad reikės aukoti tik vienai organizacijai, jie to aplinkraščio nepaisys, nes kiekvienas Bendruomenės narys turi teisę aukoti tam, kam jam patinka. Yra neįmanoma kitaip pasielgti. Taip ir praeityj buvo daroma, taip ir dabar yra daroma. Ir ponas Nainys suprato šitą nuotaiką, liaudies nuotaiką ir greičiausiai remdamasis tuo ir išleido tą aplinkraštį. Aš nenoriu nei peikti pono Nainio, nei teisinti ką nors kitą, bet čia yra liaudies balsas ir aš pasakysiu: net jeigu ir taryba nutars kitaip, apylinkės tokio įsakymo nesiklausys. Ir ateityje bus renkamos aukos žmonėms būtų duota teisė aukoti tai organizacijai kurią jie pasirinks. *(Gausūs plojimai. Pirmininkaujančio paaiškinimai liečią tvarką.)*

Dr. Kazys Bobelis iš Elgin, Ill., tarybos narys: Dėl tvarkos... Ar nebūtų galima laikytis tų 5 minučių.

Dabušis: Aš tikiuosi, kad mes ilgai neužtruksim ir tuo tarpu mes nelimituokime... Jeigume mes užtruksime tiek daug ir bus reikalas limituoti laiką, tada mes limituosime... Aš tokios minties laikiausi, p. Blinstrubai. Ar jūs patenkintas? Prašau kalbėti.

Blinstrubas: Esu įsijungęs į ALTO veiklą vos atvykęs ir Jungtines Amerikos Valstybes. Taip pat esu įsijungęs į Bendruomenės veiklą nuo pat pradžios, kai Bendruomenė buvo steigiama. Tiesą sakant, kai vėliau buvo steigiamas Lietuvių Fondas, buvau ir į Lietuvių Fondo pradinį darbą įsijungęs. Bet „Į laisvę“ žurnalo istorikas to nematė. Aš pažinau ALTo struktūrą ir pamačiau joje nuoširdžiai bedirbančius senus Amerikos lietuvius. Tuo metu kada ALTo veikloje dalyvavo ir dr. Kisielius, aš stebėjausi su kokiu nuoširdumu, su kokiu atsidavimu jis ALTo veikloj reiškėsi. Tarp ALTo ir Bendruomenės susidarė tam tikras nuoširdus bendravimas. Pasitaikydavo vienas kitas ginčas, bet vis dėlto tas bendravimas vyko gana sklandžiai. Pastaruoju metu mūsų Bendruomenės vyriausia institucija, mano giliu supratimu, nori tą bendravimo dvasią pakirsti. Ir kam tai padės? Jau vakar juk nevienas pareiškė — p. Adamkus ir p. Miklas ir kiti, kad lietuviška visuomenė yra suerzinta, kad lietuviška visuomenė yra suskaldyta, lietuvių visuomenė reiškia tam tikrą nemažą nepasitenkinimą. Mano supratimu, gal mes kai kurie turime klaidingą pažiūrą į tai, kas yra ALTas. ALTas juk tai nėra Bartkus, ALTas juk tai nėra Vaidila, tai nėra Jasaitis nei Grigaitis, tai nėra Dargis. ALTas tai yra tam tikra organizacijų federacija. Jų yra dešimt organizacijų: Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų federacija... *(Triukšmas, balsai salėje „Žinom, žinom“.)* ...Amerikos Socialdemokratų Sąjunga, Amerikos Lietuvių Tautinė Sandara, Amerikos Lietuvių Tautinė Sąjunga, Lietuvių Susivienijimas Amerikoje, Lietuvių Studentų Sąjunga, Lietuvių Romos Katalikų Moterų Lietuvos Vyčiai. Tai, ar mes Lietuvių Bendruomenė norime išeiti į kovą prieš šias dešimts organizacijų. Kad mūsų vadovybės žmonės jau nori ALTui ir VLIKui įspirti, dovanokit, kad vartoju tokį žodį. Štai aš turiu centro valdybos pirmininko pranešimą Trečiajam pasaulio Lietuvių seimui, kuris vienoje vietoje ir taip sako: „Įdomu“... antrame puslapyje... „įdomu kiek balsuotojų dalyvautų, sakysim, VLIKo ir ALTo rinkimuose, jei tie du veiksniai leistųsi būti renkami. O kam tas buvo reikalinga Pasaulio Lietuvių Bendruomenei tokią spilką toms dviems VLIKui ar ALTui pakišti. Tai rodo kokioje dvasioje mes tai dabar matome norinčią pakreipti mūsų santykiavimą tarp Bendruomenės ir tarp ALTo. Bendruomenės mūsų kai kurie vadovaujantys Bendruomenės žmonės... Aš nesakau, kad ALTe yra trūkumų. Trūkumų yra daug. Kai mes įstojome į ALTo veiklą, tai joje buvo tik kelios organizacijos, bet mes darėm visas pastangas, kad ta organizacija plėstųsi kad jos trūkumai būtų pašalinti, o mes vakar nepamatėm kokie mes ir patys esame, ar mūsų lietuviška bendruomenė gali pasakyti, kad tai mes esam ideali organizacija. Ar mes galime tą pasakyti? Ir pas mus daug trūkumų yra. ALTe yra trūkumų — mes juos taisome. Aš esu vienas prie tų, kurie dalyvavo, kad būtų ALTo struktūra pakeista. Aš negalėčiau pasakyti daug ko apie kitas organizacijas, bet aš gerai žinau apie tą organizaciją, kurioj aš esu vienas iš narių, būtent Amerikos Lietuvių Tautinę Sąjungą. Kiekviename seime apie ALTą kalbėdavome, kiekviename seime mes radome ką nors ALTui prikišti. Bet pas mus, ir ten būdavo net pasiūlymų išeiti sąjungai iš ALTo, nes ALTo struktūra yra prasta yra ir t. t. Bet vis dėlto nugalėdavo ta srovė, kuri sakydavo, kad reikia bendravimo. Aš tai norėčiau vienu sakiniu pasakyti, vieną kitą mintį pasakyti, kaip vieną kartą tuo reikalu yra pasakęs mūsų suvažiavime mūsų žinomas veikėjas a. a. Antanas Olis. Jis sako: „Mes esame dalis organizacijos, kuri gali Amerikos visuomenei kalbėti visų lietuvių vardu. Mums ALTe dalyvavimas yra būtinas. Tuo parodoma, kad lietuviai Amerikoje vieningi. Niekas negalės Amerikos tautininkams primesti, kad jie išsijungia iš bendro darbo. Pasitraukus

(nukelta į 12 psl.)

ČIA YRA LIAUDIES BALSAS

iš ALTo Amerikos visuomenės vyriausybei susidarytų apie lietuvius nemalonus vaizdas. Mūsų principas — vieningas darbas yra pagrindinis reikalas; asmenų reikalas antroj vietoj ir t .t. ir t .t." Štai mūsų sąjungoje mūsų srovėj nugalėdavo ta pusė, kuri sakydavo, kad ALTe reikia dalyvauti, ir ją reikia stiprinti. Ką dabar reiktų daryti? Ar jūs manot, kad tie asmenys, kurie pasirašė tą nepasitikėjimo klausimą, nežino koks yra balsų santykis? Mes žinome, ką mes galime nubalsuoti. Bet ar čia yra esmė: ar 51 % kad nubalsuos, o 40 % bus kitur. Ar tuom mes išspręsim Bendruomenės reikalą? Mes neišspręsim. Nes turim sudaryti, kad visas šimtas procentų būtų daugmaž patenkintas. Kiek galima. Tai užtat aš siūlyčiau, kad pasitikėjimo klausimas tegul duoda vieną kartą mums išspręsti santykius tarp Lietuvių Bendruomenės ir tarp ALTo. Ir tuos santykius išspręsti bendradarbiavimo dvasia. Išspręsti tuos santykius ta prasme šį kartą būtų galima, kad tas atsišaukimas būtų atšauktas, kad jis būtų atšauktas ir parašyti, kad centro valdyba ateityje panašių naujovių, panašių reformų nedarytų. Dar aš, jeigu čia galima... Kada buvo steigiama Amerikoje JAV Bendruomenės apylinkės, buvo susitarta, kad kai kuriose vietose apylinkės eis ALTo pareigas. Ar jūs manot, kad ALTo vadovybės žmonės negalėtų steigti ALTo skyrių ten, kur jie jų norėtų įsteigti? Juk tos organizacijos duos parėdymus savo skyriams: sakysim, Tautinė Sąjunga duos savo skyriams, Krikščionių, šita, Katalikų Federacija duos savo skyriams ir bus įsteigta ALTo skyriai. O ką mes tuo laimėsim, O jeigu mes eisim už apylinkes, bus ir apylinkės, bus ir ALTas ir bus tolimesnė bereikalinga kova. O jūs manot, kad apylinkės klauso to parėdymo! Štai aš turiu lietuvių organizacijų aukų sąrašą, kuris atsiųstas nuo vasario pirmos iki 1969 m. balandžio mėn. imtinai. Ir štai, tame sąraše yra išvardinta kelios apylinkės, kurios vis dėlto ir centro valdybos ir nurodymų nepaklausė. Ir šios dariusios minėjimus, [pinigus] atsiuntė į ALTo centrą. Reiškia, jos nepaklausė. Taigi, tokių nepaklusnymų gali būti ir daugiau. Organizacijai tai rodo, kad nevisi sutinka su tuo, kas buvo centro valdybos pasakyta, kad taip reikėtų mums ir elgtis. Mano supratimu, ieškokime būdo, kad tos dvi organizacijos sutartinai kaip ir praeityje, jos ir ateityje dirbtų. Šiandien žmogus yra Bendruomenėje, rytoj jis jau bus ALTe, trečią dieną gal jis jau bus VLIKe. Tie patys žmonės dirbam tuos pačius darbus. Ieškokime būdą, prašau, tas dvi organizacijas suvest į krūvą, kad jos ir toliau galėtų sėkmingai bendrai darbą dirbti. Ačiū. *(Plojimas.)*

Dabušis: Dabar jau bijau, man atrodo, kad turėsim ribot laiką. Aš siūlau...

(Kalbos iš salės)

Balsas iš salės: ... tris minutes.

Kitas balsas: Aš siūlau, kaip buvo nutarta vakar — penkios minutės...

(Triukšmas.)

Dr. Bronius Radzivanas, New Yorko LB apyg. pirmininko pavaduotojas: Kaip tarybos narys, kaip atstovaująs New Yorko LB apygardos atstovas, jaučiu gilią pareigą šiandie apeliuoti į jus visus, tarybos nariai. Raskime būdą, raskime sprendimą šitame posėdyje prieiti to, kad mes neturėtume balsuoti visai šitame klausime. Pastatymas nepasitikėjimo klausimo centro valdybai, išklausius josios užsibrėžtų tikslų, iš jos užsibrėžtų uždavinių ir jos jau vykdomų darbų... Šiandien, jeigu mes turėtume tarybos nariai kelti rankas vieni už, kiti prieš ją, žeminam, kertame medį, ant kurio patys sėdime. ...*(Pavienis plojimas)* ... Nematau pagrindo tą medį kirst, kai mes jį nukirsime, nukirsime išeivijos gyvenimą, ir nukirsime išeivijos gyvenimo veiklą, nes nukirsim tą organizaciją, kurioje visi turime sutilpti, kurioje visi turime dirbti. Nerandu pagrindo septynių pasirašiusiųjų šitą reikalą, kad yra pagrindas kelti rankas prieš vieną centro valdybą. Jeigu 50 metų nepriklausomybės sukaktį minint vieningai buvo sutarta įkurti finansinį komitetą ir mes jau pavėluotai ir ALTas atsiuntė atstovus du — kur tik vienas dalyvavo, kitas visai nedalyvavo — ignoravo mus. Ir jeigu po to atsiuntimo ALTas rado išleisti aplinkraštį, kad tik 16 Vasario aukas siųsti ir tiktai ALTui, kada buvo visų veiksnių sutarta, kad 50 metų visos aukos eina bendram finansiniam komitetui ir jis reguliuoja, kur tuos pinigus, ten, kur gyvybinis reikalas 50 metų sukaktį minint atsiras. Todėl jeigu viena institucija padarė tokį raštą, kita davė sugestiją, kaip Bendruomenės centro valdyba šiems metams. Sugestija nebuvo prievar-

Nainys vyties..

Nainys, Kapočius

...ir AKIRAČIŲ ženkle

Kavaliūnas, Džiugas, Nainys

tinis — nėra pasakyta, kad ta Bendruomenė, kuri nesiųs pinigų, ė, centro valdybos — bus išmesta iš bendruomenės. Ne. — Visai sutinku su Balčiūno pasakyta mintim. Kaip mes darysim, kaip į aplinkraščius rašėm, visuomenė skirstys pagal savo nuožiūrą, — apylinkės, pavieniai asmenys. Sąžinė diktuoja, neturim tiesės prievartauti Bendruomenės nario lietuvio sąžinės jausmo, kuris tą pinigą atiduoda, nes jis uždirba tą pinigą ir jo yra teisė... *(Plojimai)* Todėl, jeigu viena institucija padarė, leiskim ir kitai. — Ne prievarta pasakė, tiktai pageidavo. Baigiu. Tai, jeigu šitaip jau, aš apeliuoju į sąžinę ir pasirašiusių. Ir šitame suvažiavime būkit geri, nestatykime balsavimui, raskime kompromisą, išeikime, taip sakant, ir vieni kitiem, taip sakant, kaip vakar sakė, ranką paduokime. Kertam medį ant kurio sėdime. O jeigu jau taip būtų, aš vis pritariu Balčiūno nuomonei, kad šitas dalykas taip šitaip turėtume išspręsti. Niekas neuždraus lietuvio sąžinei, kur uždirbtą jo pinigą atiduoti. Ačiū labai.

Dabušis: Ačiū, daktare. Dr. Majauskas.

Dr. Vytautas Majauskas iš Detroito, tarybos narys: Pirmiausia, aš nuoširdžiai prašyčiau, jeigu būtų įmanoma, pirma negu statome balsavimui, kad septyni pasirašę tarybos nariai šitą nepasitikėjimo klausimą centro valdybai atsiimtų. Tai mano būtų pirmas prašymas, ir štai kodėl. Mes centro valdybai kątiktai prieš divdešimts minučių išreiškėm pasitikėjimą ir pritarimą jos darbams. Matėm, kaip jie efektyviai iki šiol dirbo ir norėtum, kad jie toliau savo užsibrėžtus planus tęstų. Jeigu jiems pareikšim nepasitikėjimą, nepasitikėjimas valdyba reiškia tos valdybos atsistatydinimą. Pareikšti valdybai nepasitikėjimą yra didelis kaltinimas ir turėtų būti [ne] pasitikėjimas reiškiamas už tikrai didelius kokius padarytus, pasakyčiau, kriminalus. Ir už ką? Ar sakyčiau sekretorius Džiugas, kaip Morkus pabėgo į Lietuvą ir išsinešė dokumentus? Ar Dočkus išsiėkvojo pinigus? Ar Nainys išdavė paslaptis kokias nors Noreikos žmonai? Čia yra kaltinimai, už kuriuos būtų galima reikšti nepasitikėjimą. Dabar, jeigu centro valdyba vieną kartą oficialiai vienu sakiniu parašė dėl laisvo aukų apsisprendimo, kuris buvo metų metais praktikuojamas. Argi mes už tai jiems keliame nepasitikėjimo klausimą, kad mes patys būdami bendruomenės nariai, tie patys, kurie yra čia pasirašę, teisiame savo žmones? Apsispręsti, kaip buvo minėta, laisvas apsisprendimas, man atrodo kaip tik yra mūsų ir kiekvienos organizacijos stiprybė. Ponas Blinstrubas mini, kad jisai yra buvęs nuo pat pradžios ALTe. Aš irgi buvau nuo penkiasdešimts antrų metų Detroito organizacijų centre. Deja, šiuo momentu jame neesu, todėl, kad matau, kad yra organizacijų, kurios eina su gyvenimu. Mūsų gyvenimas, mūsų organizacija turi būti kaip tas bėgantis upelio vanduo. Jeigu jis sustoja, upelis pasidaro į kūdrą, į tvenkinį, kur įsirausia grybelis ir pažaliuoja vanduo. Ir mes eikime su gyvenimu, nežiūrėkime kokie susitarimai, oficialūs ar neoficialūs buvo padaryti penkiasdešimts pirmaisiais metais, beveik prieš dvidešimts metų, kada a. a. dr. Trimakas dar buvo VLIKe, ir kada VLIKo taryba dar buvo Vokietijoj. VLIKo tarybą, VLIKą turim čia — viskas pasikeitė, žodžiu, kad aš prašyčiau šitą svarų kaltinimą, jeigu galima, persvarstyti ir atšaukti.

Periferija, kaip minėjo ponas Balčiūnas, irgi yra labai nepatenkinta. Kiek žinau, Detroito Lietuvių Bendruomenė, kuri yra didelė, viena iš didžiausių Amerikoje, irgi valdyba savo posėdyje prieš keletą dienų, hm, pareiškė nutarimą, kur sveikina tarybą, sveikina centro valdybą, užgiria jų darbus ir reiškia pilną pasitikėjimą. Todėl man atrodo, mes susirinkę čionai keli žmonės negalime jų spręsti ir juos kaltinti už darbus, kurių jie tikrai nepadarė ir dėl kurių mes neturime juos teisti. *(Reti plojimai).*

Dabušis: Toliau dr. Razma kalba.

Dr. Antanas Razma iš Joliet, Ill., tarybos narys: Žinoma, čia pirmiausiai jokiu būdu negalime sujungti dabartinę centro valdybos darbus, arba tą aplinkraštį, su tuo pinigų rinkimu, kur čia išsiuntė aplinkraštyje, nes tas darbas ir tie pinigai buvo siunčiami ir anksčiau centro valdybų, hm, reiškia apylinkių centro valdybai ir jie persiųsdavo tam, kam buvo nurodyta. Čia jau nenaujas dalykas, tas kultūros, švietimo ir politikos pasidalinimas yra senas,kiek sena yra pati bendruomenė. Ir čia man yra malonu padiskutuoti tuo reikalą, tuo reikalu mes turime pasisakyti, aišku, bet jokiu būdu ją negalime sujungti su dabartine centro valdyba, arba su ponu Nainiu. Čia yra dalykas senas, jis buvo taippat svarstomas, kai Jasaitis buvo, atsimenu Kenedžio pasimatymą, kiek tai buvo supranti, prirašyta, kiek tai buvo Jasaitis puolamas. Čia yra senas dalykas ir mes išjunkime centro valdybą. Čia neturi nieko bendro su dabartine centro valdyba. Ji darė tai, ką darė buvusios valdybos, tą, ką darė senieji Bendruomenės veikėjai. Aš pritarčiau ponui Balčiūnui šimtu procentų, kad mes turime klausyti liaudies balso. Ar mes nutarsime vienaip ar kitaip, liaudis neeis. Jie eis su tais, kurie dirba ir dirba naudingą darbą... Arba: labai gerai atsimenu, kai mes Lietuvių Fondą pradėjome organizuoti, buvo labai stiprių Bendruomenės vadų, kurie prieš pasisakė. Jie mums norėjo uždrausti ir net tarybos suvažiavime tą dalyką iškelti. Mes nenusiminėm, iškėlėm, pristatėm tarybai. Taryba suprato mūsų intenciją, liaudis taip pat suprato ir mūs Lietuvių Bendruomenės apylinkės pradėjo remti daug anksčiau nekaip pritarė centro valdyba. Reiškia, darbai patraukia. Įstatymai, kokie bebūtų, niekas nekreipia dėmesio, jeigu tie darbai yra gerai atliekami. Yra sunku atskirti politiką nuo kultūros, švietimo ir kartais net religijos. Dabar, kad, jeigu ir mažoje apylinkėje, jeigu mes išsiunčiame savo vaikus šokti tautinių šokių kokiam nors amerikiečių susirinkime, mes tuoj pat, jeigu mums yra leidžiama pristatyti tą mūsų vienetą: Ot, štai ir yra Lietuva, kuri yra okupuota rusų, nėra laisvės, mes reikalaujam, kad jai būtų grąžinta, ir mes mokiname savo jaunuosius, kad jie užaugę čia, būdami geri piliečiai, taip pat neužmirštų pavergtos Lietuvos. Jau čia politika. Ar mes neturime teisę tą pristatyt, ar mes turime atsiklausti kitų organizacijų, kad ir garbingų, kad čia mes nekišam pirštų, čia mūsų darbas. Dėl finansų: aš manyčiau, čia negalima atskirti finansų, kad, vot štai, kadangi ALTas yra senas, visos organizacijos jokiu būdu negali paliesti finansų. Bet jeigu atlieka kokį nors politinį darbą, tiesioginiai ar netiesioginiai, tai mes turime tos dienos dalį panaudoti: mums reikia apmokėti tam tikras išlaidas, sakysim, praeitais metais centro valdyba išsiuntinėjo mums „recording", reiškia, „tape recorderį." Labai gražus buvo. Aš Joliet'e neturiu, tiesa, vieną lietuvių šeimą. Nueinu į vieną radio stotį pašnekėti, kadangi mano sūnus ten buvo pranešėjas savo laiku. Įtikinau, kad geras dalykas: mums davė pusę valandos tą „teipą" pervaryti per visą tą dieną ir dar pakvietė ir dar pakvietė mus pasikalbėjimui pusei valandos. Čia jau yra politika. Ar mes turėtumėm atsakyti. Mums gal kainavo šiek tiek. Gerai, kad iš privačios kišenės sutvarkė bet kitas gal neišgalėtų tokio dalyko. Tai dabar mes sakysim, jei mes surinkom pinigus tam reikalui, negalim mokėt, kadangi jau čia Bendruomenė negali liest tų pinigų. Tai irgi negalimas dalykas. Aš tai siūlyčiau, kad VLIKas, ALTas ir centro valdyba visgi sueitų ir nuoširdžiai susitartų, kaip tuos pinigus dalinti, nes tikrai, kada renkama atskirai, nors ir leidžiama kiekvienam laisvai siųsti aukas, visuomenė yra skaldoma, visuomenė neorientuojasi. Ir čia dalyką reikėtų sutvarkyti. Centro valdyba panašiai norėjo pasielgti: parašė laiškus ir ALTui, ir VLIKui ir tik susitarkim. Geriau ne kaip Jasaičiui sekėsi, žinoma: Jasaičiui net neatsakė prieš tai, kiek mes sužinojo-

me iš raštų. Taigi mes prašytumėm, taryba turėtų įgalioti, kad jie susieitų ir nutartų, kad to Vasario 16 aukos būtų renkamos kartu ir pasidalinamos pagal jų darbų eigą. Ir tą turėtumėm padaryti nutarimą. Čia centro valdybą visai išjunkime, čia diskutuokime dėl bendros tos, reiškia, klausimo politika, kultūra ir pinigai. Ačiū.

Dabušis: Ačiū labai, daktare. Prezidiumo pirmininkas ponas Kapočius kalba.

Juozas Kapočius, tarybos prezidiumo pirmininkas: Čia prieš tai kalbėjusieji visuomet akcentavo, kad duota laisvė, duota laisvė, bet man visiškai neaišku, tai koks čia yra nuopelnas, kad duota laisvė, kad tą laisvę mes, rodos, anksčiau irgi turėjome. Mums niekas juk nevaržė tos laisvės, bet man atrodo, kad čia buvo tiktai pati forma bloga padaryta. Ar dr. Razma būtų patenkintas, jei, pavyzdžiui, jūsų pinigai — Fondas atsiųstų man pinigus ir aš juos prašyčiau pinigų, ar jūs manęs prašytumėte pinigų — čia esmė yra, o ten pasakyta, kad ir ALTo aukas siųsti . . .ė . . .ė . . .Bendruomenei, tai reiškia pasidaro. . . malonės turi prašyti ALTas, kad duotų. Tai vienas dalykas. Antras dalykas. . .ė. . . ar ir anksčiau kas būdavo daroma ir buvo visuomet susitarta, ir veiksnių konferencijoj irgi buvo susitarta. Negalima pasakyti, kad nebuvo susitarta. Aš pats dalyvavau toje veiksnių konferencijoje. Buvo susitarta, kad. . . ė. . . kiek tas laiko ėmė sunku pasakyti, bet buvo susitarta, kad 16 Vasario paliekama aukas rinkti ALTui, bet jis nedalyvauja už tai surinktuose piniguose. . .ė. . .tam fonde. Tai man atrodo, kad buvo tam tikras sutarimas. Ir dabar grynai — paskui antras dalykas — ta pati forma išreikšta, kad, reiškia, nevardinės aukas 16 Vasario duotų Bendruomenei. Čia yra esminis dalykas, o kad ten davė laisvę, tai čia mes tą laisvę turėjome seniai, bet esminis dalykas yra tame, kad nevardines aukas duoti — šitas, vot čia ir buvo didžiausias, reiškia, nesusipratimas — nemokėt išsireikšt to. . . to. . . toj redakcijoj. Man atrodo, kad čia mes visi tokios pačios nuomonės esame kaip čia visi kalbėjusieji, bet redakcija to aplinkraščio buvo visiškai netinkanti ir ardanti. Ir aš skaitau, kad toj redakcija, kaip ir anksčiau kalbėjęs Blinstrubas siūlė, ji reikėtų atšaukti. *(Pavieniai plojimai).*

Dabušis: Ačiū labai. Daktaras Ambrozaitis.

Dr. Kazys Ambrozaitis iš Indianos, tarybos narys: Aš esu labai sujaudintas pono Balčiūno pareiškimu. Aš manau, kad jisai pataikė į Bendruomenės daugumą ir aš norėčiau, kad ir iš manęs nebūtų, taip sakant, atimta, kaip aukotojo ta teisė, kad aš galėčiau duoti savo dolerį tam, kam noriu. O aš duodu tam, kas daugiausiai dirba. Dabar. . . aš esu, kad Bendruomenė už tvarką, kad laikytųsi tvarkos, kad laikytųsi susitarimų ir aš nematau, kad benduomenės valdyba būtų su tais susitarimais prasilenkusi. Priešingai, aš manau, kad šitą septynių pučą, kuris buvo, taip sakant, pasikėsinimas, reikalavimas arba siūlymas pareikšti nepasitikėjimą, taip sakanti, nuversti valdybą buvo. . . ė. . . netaktiškas. Vienas tiktai iš tų pasirašiusiųjų tarėsi su valdyba, kiti neatėjo net nepasiaiškinti, taip sakant. Tas mane išgąsdino ir aš susidomėjau šitu klausimu ir tariausi su valdybos pirmininku, su ALTo pirmininku ir su VLIKo pirmininku. Peržiūrėjau ir gavau nuorašus šitų visų raštų ir aš nematau, kad valdyba būtų prasikaltusi. Valdyba tiktai įrašė visą tą tradiciją raštu, ko reikalavo Bendruomenės apylinkės. Ji niekur nėra pasakiusi, kad jūs neaukokite ALTui. Ne. Už ką jūs kaltinate? Jie susitarimo, taip sakant, šita tradicija laikosi ir, jeigu ne Bendruomenė, kažin ar tiek ALTas pririnktų. Ir šiemet šitas išėjo visiem į gerą: ir Bendruomenei atėjo keletas skatikų, ir ALTas surinko beveik daugiau negu betkada, ir VLIK as niekad nebuvo tiek surinkęs kaip šiemet. Reiškia, oficialiai su tuo aplinkraščiu buvo paskatinti žmonės, ir negalima šito uždaryti, nes negalime, taip sakanti, atimti progas aukotojui aukoti. Čia jau niekas negali atsisakyti. Jeigu būtų renkama tiktai ALTui, gal būt tie, kurie ALTe nedalyvauja, čia išvardinama daug organizacijų, bet kiek dar yra organizacijų, kur ALTe nedalyvauja. Tai ką su tom? Tai reiškia tos, vadinasi, tada gali neaukoti, bet čia yra padaryta, taip sakant, Vasario 16 yra visiems šventė — yra proga surinkti ir reikia šitą, taip sakant, tradiciją, kurią sudarė jau nuo 1962 metų, kiek čia dokumentai rodo, ir čia pono Jasaičio, tik ot gaila, kad šitą išryškino, ir išryškino tie, kurie iš Bendruomenės tą reikalą žinodami perėjo į tokius politinius . . .ėėė. . . veiksmus. Aš, taip sakant, taip nei pritarčiau. . . ė. . . ponui Blinstrubui, kad šitas būtų persvarstytas. Aš nemanyčiau, kad jau nėra prasmės šitą dabar jau atšaukti. Nėra prasmės, bet kad vėl šitie veiksniai susitartų ir persvarstytų kokiu būdu rinkti per sekančią Vasario Šešioliktąją.

Dabušis: Ačiū labai, daktare. Daktaras Kriaučeliūnas.

Dr. Leonas Kriaučeliūnas iš Čikagos, tarybos narys: Mes jau daug kalbėjome apie pinigus. Kalbėjome apie pinigus vakar, kalbame šiandien. Aš norėčiau truputį atkreipti dėmesį gerbiamų tarybos narių į to sausio 26 dienos aplinkraščio . . .a . . .punktą, kur išreikšti Jungtinių Amerikos Valstybių Lietuvių Bendruomenės tikslai Vasario 16-osios ženkle. Man atrodo, kad čia to aplinkraščio tikslas buvo ne pats svarbiausias piniginis reikalas. Aš įžiūrau svarbesnį reikalą šitų Vasario 16 tikslų išreiškime ir leiskite man pacituoti porą sakinių: „Bandymai lietuvybės darbus ir užsimojimus skirstyti į ‚politinius' ir ‚kultūrinius' terodo tik įžvalgos stoką ir mažina teisingą aukščiausiojo mūsų tikslo supratimą. Mūsų galvojime negali būti atskirų ‚kambarių' Lietuvos laisvinimo ir lietuvybės išlaikymo siekimams, nes dviejų atskirų tikslų buvimas ištikrųjų reiškia, jog nėra vieno aukščiausio tikslo". Čia, man atrodo, ir yra pagrindinė šito viso nesusipratimo dalis. Šituose sakiniuose yra aiškiai pasakyta, kad čia yra kišamasi į ALTo reikalus. Atrodo, kad ALTas neturėjo savo aukščiausio tikslo, tik dabar Bendruomenė bando pasisavinti tą aukščiausią tikslą. ALTas tą darbą dirbo per 28 metus, gražiai dirbo, su pasigėrėjimu, apjungė visus lietuvius ir buvo gražiai įvertintas ir turėjo tą aukščiausią tikslą. Visi puikiai žinome, kad susitarime visų organizacijų Bendruomenės aukščiausias tikslas buvo kultūriniai reikalai. Šitus bendradarbiavimo reikalus ir taria Bendruomenės įstatų paragrafas trečias ir tų įstatų reikia laikytis. Jeigu iškyla klausimas, kokius pakeitimus daryti, jie turi būti sprendžiami tarybos sesijose, bet ne CV aplinkraščiais, kurie skaldo mūsų visuomenę, ardo vieningą, gražų, bendruomenišką darbą. Gal klydom tie, kurie 7 pasirašėme, bet ar klydo tie. . . tos organizacijos, kurios išnešė tas rezoliucijas prieš tą skaldomą veiklą. Aš sutinku su p. Blinstrubo mintimis, kad balsavimu tos problemos neišspręsime, mes žinome, kur persvara balsų yra, bet šiandien turime nustatyt būdus, kad tokių daugiau dalykų nebebūtų ir šitą pareiškimą reikia atšaukti. Ačiū labai. *(Labai skystas ir trumpas plojimas).*

Dabušis: Ačiū daktarui. Daktaras Matulionis.

Matulionis: Gerbiamieji, klausimo svorio centras ne septyni, kaip čia buvo pasirašyta, sukilėliai. Tai tik pretekstas. Klausimo visas svoris, visa svarba yra tai Bendruomenės, organizuotos Bendruomenės ateitis. Ir ne šitie, vadinas, svarbūs pasirašę septyni, daug svarbiau tai yra jau viešai pasireiškęs mūsų lietuviškos visuomenės balsas. Ar ne daugiau sveria Lietuvių . . .a. . .Krikščionių Demokratų centro komiteto pareiškimas, jo buvusio pirmininko pareiškimas paskelbtas, dabartinio, o pasisakymai socialdemokratų, tautininkų, liaudininkų, kuris dar spaudoje nepaskelbtas, gal bus, bet yra priimtas suvažiavime. Tas viskas yra ir mums svarbu ne 7 pasirašiusieji, čia tik santykių su valdyba reikalas, ale mūsų visuomenės balsas. Juk nuo jo pareina, ar mūsų Bendruomenė pasidarys visuotinė ir apjungs, ar pasiliks tiktai tam tikros grupės . . .ė. . .dominuojama organizuota „Bendruomenė". Toliau —aš— man patiko pasiūlymas Blinstrubo. Nereikalauti, vadinas, ė, nepasitikėjimo pareiškimo. Nevykusįjį raštą atšaukti reikia, kad neskaldytų mūsų visuomenės ir tas naudinga ypatingai Bendruomenei. Šitą klausimą — šitas klausimas, gerbiamieji, šitoje sesijoje yra pats svarbiausias, nes jis lemia ateitį bendruomenės, ar Bendruomenė pajėgs apjungti visus lietuvius, ar pasiliks jis susiskaldę. Per 20 metų aš negalėjau suprasti, kodėl senoji ateivija neįeina į Bendruomenę. Dabar aš dėka tam aplinkraščiui jau supratau. Aš žinau, kodėl senieji. . .ė. . ., vadinasi, ateiviai, kurie apsijungę ALTe, nenori įeiti į Bendruomenę, jos nelaiko arba mažai palaiko. Nėra šitas visą laiką, vadinasi, trynimąsis ir šalti santykiai. . . Matome, vadinasi, kad yra varžymasis dėl valdžios, ką ten, dėl įtakos, aš nežinau.

Antras dalykas — vėl aš nesuprantu — štai tik ką prezidiumo pirmininkas minėjo, kad buvo suvažiavimas, buvo susitarimas ir jis nevykdomas, ir vėl siūloma, kad jie visi susivažiuotų, susitartų. Tai gal — tik ką prieš kelias minutes p. Kapočius, prezidiumo pirmininkas, kalbėjo apie susitarimą dėl 16 Vasario. Tai reiškia yra. Kodėl jis nevykdomas, nežinau. Man rodosi, kad geriausia būtų išeitis, žiūrint Bendruomenės gerovės, ateities kaip nors atsikratyti to nelemto aplinkraščio, kuris Bendruomenėj, nė Bendruomenės autoriteto, imant visus Amerikos lietuvius, nekelia. Ačiū. *(Silpnoki plojimai).*

Dabušis: Ponas Barzdukas nori trumpą žodį.

Barzdukas: Noriu atkreipti tarybos narių dėmesį, kad yra svarstomas 7 tarybos narių rašte iškeltas CV nepasitikėjimo klausimas ir todėl čia reikėtų kalbėti apie tai, o ne apie kokį nors būdą atšaukti aplinkraštį. Septynių rašte tai nėra svarstoma. Kada bus nuspręstas pasitikėjimo klausimas, tada bus galima kalbėti, ką daryti su CV aplinkraščiu.

Dabušis: Ačiū labai. Daktaras Kisielius.

Kisielius: Kadangi mano pavardė buvo paminėta, teko ir man kadaise būt ALTe, tai, žinoma, mes labai gerai sutardavome su p. Blinstrubu, bet kadangi aš smarkiai ten jam asistuodavau tais, taip sakyti, bandymą taisyti tų dalykų, tai mane jie išmetė galutinai iš ALTo. *(Salėje juokas.)* . . .ir. . .vieną dalyką, kurį aš norėčiau pasakyt, žinot, mes nenorim svarstyti ALTo reikalų. Lai jie tvarko savo reikalus, bet, žinot, man keista, kad, reiškia tos organizacijos, kurios nepriklauso Bendruomenei, jos kišasi į Bendruomenės reikalus. Čia ką tik išvardino daktaras, kad krikščionys demokratai paskelbė — kur, ar jie yra Bendruomenėje, reiškia, ta organizacija, reiškia, paskelbė liaudininkai, socialdemokratai, gal mes geriausia laikykimės principo, kad tos organizacijos, kurios, kaip sakyt, vadinasi, yra sau, tai jos lai sau rezoliucijas skelbia, o Bendruomenė — sau. Mes neeikime, kaip sakyt, susirinkę kalbėt, vadinasi, už kitas organizacijas. Lygiai kaip aš nenoriu, vadinasi, apie ALTą kalbėti, nors aš galėčiau, nes, kaip matėte esu nuskriaustas.

Dėl senųjų ateivių. Dėl senųjų ateivių yra taip, žinote. Dr. Matulionis ir kiti gydytojai žino, kiek reikia pasirašyti mirties pažymėjimų. Tai yra realybė. Nekalbėkim apie senuosius — nėra jų. Penktadalis yra likęs. Už penkių metų jų nebus. Tai yra realybė. Jūs galite sakyti kitaip, bet gydytojas žino šitokį faktą.

Nesuprantu, iš viso, nesuprantu. Kaip galėjo atsirasti tų septynių tas, vadinasi, pasireiškimas dėl to aplinkraščio. Dalyvauju bendruomenėje jau kelias kadencijas. Tarybose esam nutarę, kad visi Vasario 16-osios pinigai, ar jie skiriami ALTui, ar jie skiriami VLIKui ar Bendruomenei, visuomet siunčiami centro valdybai, o CV jau juos siunčia ten, kur reikia pagal aukotojo valią. Sena aiški tradicija, niekam niekad nekėlusi abejonės, štai šįmet susigalvojo — aš esu tikras, mieli tie septyni pasirašiusieji, kad jūsų tikslas nebuvo šitas, o koks nors kulisas. Tai aišku. Mane niekas kitaip negalėtų įtikinti. Reiškia, aiškų dalyką, taip sakyt, daryti neaiškiu ir čia dar atnešti prieš visus svarstyti. Juk visi taip darėme, juk visi taip darėme, visi taip darysime ir, sakyt, niekam neuždraus: kam jis nori, tam aukoja. Kokiu būdu, tą aplinkraštį gali atšaukti, kaip tu gali sugriauti gyvenimo realybę. Kadangi ji tokia buvo, tokia yra ir tokia bus. Tai ką jūs galite dabar atšaukti? Jeigu jūs kalbate apie atšaukimą, tai aš suprantu visą laiką, supratau, kad tų septynių, reiškia, atšaukimą, reiškia. Taigi, tai mano. . . tai. . . tai. . . tai man, reiškia, taip sakyt, šitie dalykai taip yra aiškūs ir aš daugiau neturiu ką pasakyt. *(Plojimai.)*

Leonardas Valiukas iš Los Angeles, tarybos narys: A, pone pirmininke, malonūs konferencijos dalyviai, a, dr. Razma ir aš, turbūt, buvome tie patys pirmieji revoliucijonieriai, kurie išėjome, reiškia, čia, kaip sakoma, tos, reiškia, hm, su nauja, naujesniais planais ir tų susitarimų iš viso gal neegzistavimo, neegzistavę, neegzistavo, reiškia, griovimą, jei kaip čia kas išsireiškė. A. . . reiškia, man iš viso, prieš kalbėjęs dr. Kisielius čia minėjo ir apie tam tikrus atšaukimus ir man labai, reiškia, karčiai atsiliepė p. Kapočiaus, reiškia, atsiprašau, aš esu didelis rėmėjas p. Kapočiaus ir p. Kapočius mano rėmėjas yra Rezoliucijų visą tą vykdymą vykdo, remia, bet, reiškia, aš manau, kad gal kiek asmeniška būtų, kad p. Kapočiui netiko čia, kaip prezidiumo pirmininkui, siūlyti, kad, reiškia būtų tas raštas atšauktas.

Eugenijau ir Juozai, vystykit veiklą

Valiukas

Kapočius: Aš kaip narys siūliau.

Valiukas: Galėsite, pons Kapočiau. . . Dabar, partizaninė veikla. Tie du veiksniai, apie kuriuos čia mes visi kalbame, reiš-

(nukelta į 14 psl.)

NAUJAS GLIAUDOS ROMANAS

PERSONA GRATISSIMA

Pigaus skonio kritiką, manyčiau, J. Gliauda randa V. Alanto atsakymuose į *Draugo* korespondento patiektus klausimus:

— ...Tokio romano man savo gyvenime skaityti neteko, nes vietomis jis labiau primena literatūros kritiką, kaip kad romaną įprastine žodžio prasme.

— Taigi, skaitant daiktais susidaro įspūdis, kad skaitai reportažą apie šių dienų Lietuvos rašytojus.

— Knyga skaitoma sunkokai dėl aibės retų žodžių vartojimo, o mūsuose ir visai nevartojamų, dėl sunkaus stiliaus ir labai aiškios tendencijos stebinti skaitytoją aukštomis intelektualinėmis spekuliacijomis...

Argi iš tikrųjų šitokiais pasisakymais degraduojamas balsavimo būdas ir konkursą laimėjęs autorius? Nemanau. Kiek žinau, konkurso sąlygos neįpareigojo narių savo balsavimo rezultatus laikyti paslaptyje. O kadangi kartą išrinktas kūrinys ir jo autorius pasidaro jau viešumos reikalas, tai ir savo nuomonę apie jį gali pareikšti bet kas, neišskiriant nė komisijos narių, ką jie visi (išskyrus, berods, V. Bogutaitę-Keblienę) ir padarė to paties *Draugo* puslapiuose. Konkurso slaptumo taisyklės ar tradicijos buvo kiek pažeistos perdaug „vaizdingai" pristatant nelaimėjusius veikalus. Tačiau panašūs dalykai *Draugo* vyksta po kiekvieno konkurso.

„Pasipinigavimo" užmetimui pagrindą davė to paties V. Alanto (šventės rengėjų — Lietuvių Žurnalistų Sąjungos centro valdybos pirmininko) perdaug atviras prisipažinimas, kad, šventę Detroite rengdami, šalia kitų tikslų jie turėję ir „labai konkretų tikslą, būtent laimėti kiek pajamų savo iždui papildyti". Tai, žinoma, nėra altruistinis tikslas ir juo girtis spaudoje, vargu, ar dera, tačiau taipgi manau, kad J. Gliauda yra pakankamas realistas suprasti, jog panašius tikslus turi kiekvieno parengimo ruošėjai, nežiūrint, ar jie juos skelbtų ar ne.

„Centrine figura" ar „personna gratissima" pasijusti J. Gliaudos vaizduotės žmogui detroitiškių parengime, manau, nebūtų buvę sunku, prileidus, kad visi solistai, kiek D. Stankaitytė, tiek ir S. Baras, buvo sukviesti ne publikai sutelkti, o vien laureatui palinksminti ar paliaupsinti.

Ach, gal ir turi J. Gliauda pagrindo piktintis dėl kelionės neapmokėjimo. Kiekvienas pasakys, kad tūkstantis už „Namus ant smėlio" buvo didesnis tūkstantis negu už „Liepsnos ir apmaudo ąsočiai". Bet, iš kitos pusės žiūrint, kas gi apmokėjo kitų (nelaimėjusių) dalyvių valandas? Kas apmokėjo valandas vertinimo komisijos narių, kuriems savo kalboje J. Gliauda nė žodelio nesuranda? Ach, tuštybė, tuštybė, kaip anas sakė, ir dar kartą tuštybė...

Bet pakaks, pagaliau, apie dalykus, kurie buvo ir praėjo. Telieka vietos nors žodeliui ir apie išlikti pretenduojančius reikalus.

Pažįstu ne vieną asmenį dalyvavusi komisijose, paskyrusiose premijas J. Gliaudos romanams. Kada tik su jais kalbėdavau, lyg kažkokią kaltę pajutę imdavo teisintis, jog J. Gliaudos kūrinių esą neįmanoma atpažinti, nes jis neturįs stiliaus Mūsų egzilinę literatūrą tebeskaitančiam šiandien tokie teigimai skamba neįtikinamai. Jurgis Gliauda mūsuose tėra vos ne vienintėlis atkakliai problematinis rašytojas, kiekvienam kūriniui ieškąs vis naujos, aktualios, stipriai realybėn atremtos, o vis dėl to savo išgyvenimu nekasdieniškos tematikos, o taipgi ir atitinkamai švie žios išraiškos formos. Jo veikėjai yra visada gerokai suschematizuoti, linkę į kraštutinumus. Situacijos turi melodramatiško atspalvio. Dialogai išmąstyti, nenatūraliai sutirštinti. Sakinys — dirbtinas, išmargintas autoriaus plataus apsiskaitymo demonstracijomis. Autorius išsiduoda ir savo veikalų pavadinimais, dažnai skambančiais nepatraukliai ar net disonansiškai: „Raidžių pasėliai, „Šikšnosparnių sostas", „Delfino ženkle", „Liepsnos ir apmaudo ąsočiai". (Bent aš tai dar ir šiandien nežinau, ar pirmasis naujosios knygos pavadinimo žodis yra vienaskaitos kilmininko ar daugiskaitos vardininko linksnyje).

Kantrybė, atkaklumas, sistematiškumas, manyčiau, yra J. Gliaudos — rašytojo stiprieji pozityvūs bruožai, kurie, be abejonės, ryškiai atsispindi visoje jo kūryboje. Romanus ar noveles jis daro ne impresionistiškai, o pagal iš anksto nusistatytą aiškų planą ir žinodamas, kam jie skirti, mažiausiai pasikliaudamas nuotaikomis ar impulsais. Tąja prasme J. Gliauda daugiausiai panašus į šio krašto rašytojus profesionalus, kuriems literatūra yra amatas. Jeigu jų pirminis rūpestis patekti „bestseller'iu" viršūnėsna, tai J. Gliaudos — laimėti konkursą. Dėl to, žinoma, vargu būtų galima rašytoją kaltinti.

Autentiškumą visada suponuoja detalus ir kruopštus aprašomosios aplinkos išstudijavimas. Kad šitokioms studijoms J. Gliauda pašvenčia nemaža laiko akivaizdžiai parodo jo naujasis romanas, kurio veiksmas vyksta šių dienų Lietuvoje. Idant autoriaus daugiau knyginis tenykščio gyvenimo pažinimas skaitytojui nepasirodytų perdėtai nenatūralus, jis savo pagrindinį veikėją Survilą, kurio lūpomis romanas atpasakojamas, padaro kolūkio bibliotekininku, taigi, sakytum, žmogumi kaip tik knygomis ir gyvenančiu. Kad autentiškumo kvapo neprislopintu emocinio aplinkon įsijautimo ar jos intymesnio išgyvenimo stoka, jau pirmajame knygos skyriuje skaitytojui užbėgama už akių, tariant, jog siekiama rašyti savotišką „kroniką sau" ir jos „papirusuose" „įbrėžti kolektyvą kaip individą", taigi emocijas daugiau ar mažiau išjungiant, o tuo pačiu iškeliant kronikininkų neįkainuojamą istorinę vertę. Šitoksai priėjimo būdas leidžia autoriui pasinerti svarstymuose, išmargintuose skaitytoją tiesiog apglušinančių naujų vardų, terminų ir sąvokų gausa.

Romane „Liepsnos ir apmaudo ąsočiai" iš tikrųjų beveik nieko neįvyksta iki paskutiniųjų penkiasdešimties puslapių. Trumpučiuose skyreliuose vienas po kito pristatomi kolūkio ryškieji veidai ir vadai: pirmininkas Raikūnas, brigadininkas Dareika, jo varžovas aktyvusis ateistas Baikauskas ir dar keletas kitų, kurių tolimesniam ryškinimui, vargu, ar bereikia pustrečio šimto puslapių, kada jų charakterių esmė ar autoriaus pažiūra į juos labai jau nedviprasmiškai nusakoma vardais ar pavardėmis. Jų gyvenimo kasdienybės kronikas fiksuodamas, bibliotekininkas Survila ieško ir suranda daugybę progų subjektyviai pristatyti tenykštį literatūrinį judėjimą, paberiant visą eilę tikrinių vardų nuo Petro Cvirkos ir Salomėjos Nėries iki Ramutės Skučaitės ar Violetos Palčinskaitės. Išeitų, kad visa tai yra natūralu, nes juk ir patsai romano herojus yra literatas „stalčininkas", aktyvus narys slapto Giordano Bruno vardo ratelio, kuriam rūpi gelbėti lietuvių literatūra, tiesti kelius saviesiems Bulgakovams, Siniavskiams, Danieliams ir Solženicinams.

Romanui įpusėjus, jo puslapiuosna įvedamas kultininkas (jaunas kunigas) Jatulis, kolūkin priimamas mechaniku, kurio dėka knygos gale ten išdygsta bažnyčia („Kultnamis"), sukompromitavusi kolūkio vadus, deliai ko pats „kultininkas" šantažo keliu „išimamas iš apyvartos".

Veiksmas kiek sutirštėja į pabaigą, kronikininkui Survilai atsilankius sostinėje, susitikus su giordanininkais, patyrus, kad „Marksas yra miręs", o jo mylimoji Mūza, nors ir ne grynai egoistiniais sumetimais, vis dėlto ištekėjusi už žinomo sportininko. Visi tie įvykiai ir priverčia Survila suabejoti savosios „kolektyvo kaip asmens" teorijos teisingumu, priverčia savęs klausti: „Ar aš esu žmogus ar (...) dialektinė lėlė?" (277)

Netrukus po sugrįžimo Survila sužino, jog jo kolūkį perima Sovliesas ir jo pozicija panaikinama, jį iškeliant į kažkokį tolimą užkampį.

Romano sukirpime yra panašumų į „Šikšnosparnių sostą", neabejotiną J. Gliaudos ligšiolinės kūrybos viršūnę. „Valkatyno giesmės" vietoje čia duodama alegorija „Caras Žirnius" ir novelė „Sakmė apie tris", atskiri gabaliukai, į veikalą patekę, sakytum, „stalčinės"literatūros pavyzdžių pretekstu. „Caro Žirniaus" alegorijoje iškeliamas Rusijos valdovų despotizmas, nepasikeitęs iki šios dienos, gi „Sakmėje" suvedami du priešingų lagerių lietuviai: Vietnamo pelkynuose susitinka amerikiečių kariuomenėje tarnaujantis gydytojas ir sovietinis korespondentas. Jų pokalbis, laiks nuo laiko negrei slaugei įsiterpiant, padeda išryškinti individo ir kolektyvo santykį. „Sosto" Sraigių epizodą „Ąsočiuose" pakeičia kačiukų skandinimas kolūkio šulinyje, lygiai surrealistiškai tamsus ir neestetiškas.

Stiliaus lakoniškumas ir kai kurių veikėjų (Mūza, Jatulis, Šapira) sumistinimas vietomis primena „Ikaro sonatą".

Beatodairinėmis įvairių rašytojų citatomis ir jų kūrybos svarstymais „Liepsnos ir apmaudo ąsočiai" panašėja į kadaise itin populiarų Colin Wilson'o veikalą „The Outsider", į romanus jokių pretenzijų neturėjusį. Nors ir žinant, kad čia samprotauja veikalo herojus Survila, nors ir sutinkant, kad jo tenykščiams rašytojams prikergiami epitetai kartais yra gana taiklūs (k. a.: „venclovinė minerologija", „premijiniai mieželaitinė aleliujika", „trapioji Palčinskaitė", „į klasinę ertmę įžengusi Judita Vaičiūnaitė", „niurzga Pasternakas", „rėksnys Majakovskis", etc.), jų perteklius fikcinio žanro veikale padvelkia blogu skoniu, o kartais ir autoriaus netaktiškumu tenykštiems kolegoms. Gal dvidešimt penkių metų amžiaus Survilai ir tiktų entuziastingas familiarumas su nykščiais kūrėjais („Ak, Judita, ak, Violeta, ak, Marcelijus —"), tačiau iš po Gliaudos plunksnos, gaila, jis toks jaunas neiškyla ir, kada skaitytojo vaizduotėje nejučiomis suplevena dėdė pliku pakaušiu, panašus į tąją knygos aplanko paraštėje, darosi kiek nebejaukiai komiška.

Aprašomajai aplinkai suautentinti J. Gliauda, atrodo, medžiagos prisirinko gana apsčiai. Ir tai ne vien iš *Tiesos*, *V[illegible]tiečių laikraščio* ar *Šluotos*. Jis žino tik gyvenamo ploto butuose normas, bet ir kvepalus „Pikų dama", negriukų išvaizdos lėles ir stebūklą Girkalnyje. Į tąją aplinką autorius sugeba kartais tikrai pavyzdingai įsijausti ir iš jos išplaukiančias situacijas atskleisti su gyvo ir naturalaus sąmojaus dozėmis:

...Esą, kada pastatys mums daugiaaukštį komunalinį bendrabutį, bus, anot rajkomo, ten vandentiekis ir patogumai. Esą, nereikės, kaip dabar, šuoliuoti per gruodžio speigą iki karališko sosto ir t[illegible] tūptis ant lauko vėjų. (23)

— *Pernai mėšlas, draugai, mums stojo skersai gerklės, — kalbėjo Raikūnas, — ir dabar mes nenorime mėšlu paspringti.* (160)

Krašto spaudoje itin plačiai vartojamų dviaukščių ar keliaaukščių (mūsų kalbos dvasiai gana svetimų) naujadarų, a la naudmenys, medpunktas etc. paveiktas, spėčiau, J. Gliauda anuosius pašiepdamas prikuria ir savųjų: k. a.: prozorėčitas literatūrovedis, muszudystė, smulkiasavininkiškas, pravaikšteiviškumas ir pan., nors, žinoma, sunku būtų teigti, kad ir šitokie ten necirkuliuoja.

Dėl problematikos aktualumo, šviežiojos pristatymo būdo „Liepsnos ir apmaudo ąsočiai" šiandien yra įdomi ir intriguojanti knyga. Labai abejoju, ar ji tokia išliks rytoj. Mat, nežiūrint didelių autoriaus pastangų, vietomis atnešusių ir pakenčiamų rezultatų, visumoje ji skamba dirbtinai. Joje piešiamas gyvenimas kažkaip neatrodo tikras ar natūralus. Personažai perdažnai elgiasi tartum į roles nepakandamai įsigyvenę ar tekstą prastai išmokę aktoriai. Pagrindiniam veikėjui rūpi ne tiek išsakyti savo dvasinę būseną, atskleisti ilgai savy brandintas tiesas, kiek tuštokai pagudrauti, o, svarbiausia, su kažkuo papolemizuoti. Taigi ir jo išgyvenimai ar problemos skaitytojo giliau nepasiekia.

Ligšiolinės Jurgio Gliaudos kūrybos rikiuotėje naujasis romanas, manau, stovėtų apie vidurį, gal net kiek palinkęs į lengviau pamirštamųjų pusę.

Titas Guopis

ČIA YRA LIAUDIES BALSAS

kia VLIKas, ir [Amerikos Lietuvių] Taryba, ir vieno pirmininkas, ir kito yra geri bičiuliai — Eugenijus mano senas bičiulis yra taip pat kaip ir dr. Valiūnas — ir aš žodžiu jiems esu sakęs, sakiau, Eugenijau ir Juozai, jūs... partizaninės veiklos nebūtų iš viso, jei jūs visą savo veiklą išvystytumėt stipriau. Nebūtų atsiradę nei Rezoliucijom Remti komiteto, nei kitų dalykų, jeigu Taryba ir VLIKas pilnai darbą būtų atlikę. Ir dabar, reiškia, tos partizaninės veiklos žymiai mažiau būtų, jei VLIKas ir Taryba imtųsi rimtesnio darbo. Ponas Blinstrubas, būdamas, žinoma, ten vienas iš vicepirmininkų ir prieš prasidedant posėdžiui jis, reiškia, mes turėjome tokį mažą pasikalbėjimą, reiškia, jis man irgi priekaištų darė ir aš jam, bet ir aš tam pasikalbėjime trumpam paminėjau, sakau, vyrai, jeigu jūs rimčiau dirbtumėte, reiškia, taryba, aš manau, Bendruomenė, Bendruomenei ir daugiau laiko liktų kitus darbus atlikti. Aš manau, Bendruomenė eina ten, kur mato, kad tam tikri darbai yra neatliekami. Politinis darbas nei VLIKo, nei Tarybos nėra tinkamai atliekamas, ir aš manau, visi tie... (*pavieniai plojimai*) ...kurie galvojame, turėtume sutikti su tuo. Pavyzdžiui, pailiustruoti čia... hm... nėra paslaptis, ir Eugenijus ir konferencijoje tą minėjo — Eugenijus Bartkus, sako, per visus metus man nepavyko sušaukti vieno valdybos posėdžio, kuriame dalyvautų du trečdaliai... vienuolikos narių, reiškia, tik du trečdaliai gali daryti nutarimus. Sako, negalėjau prie geriausių norų sušaukti. Asmeniškai man tą sakė ir Čikagoje pakartojo viešai, sako, visada būdavo penki ar šeši, kur niekada nebūdavo dviejų trečdalių. Sako, įsivaizduoki, kaip gali dirbti, jei valdybos nariai neateina į posėdžius. Ir, sako, dariau vienas ką galėjau, ir sako, žinoma, mane šokinėjo, šaukė, rėkė kai kurie žmonės, bet kitko nieko negalėjau padaryti. Tai tokia padėtis yra su Taryba, jeigu jau pirmininkas negali per metus sušaukti nė vieno posėdžio, kuriame būtų du trečdaliai...ė, reiškia, iš vienuolikos tų narių. *(Ženklai nuo prezidiumo stalo.)* Gerai, p. Kapočiau, už poros sekundžių baigsiu. Aš manau, kad mes visi esame, tą vieningumą akcentuojame, bet pamirštame politinį darbą. Aš manau, kad pirmoje eilėje mes norime ir trokštame visi Lietuvai laisvės, ir čia darbe turėtų būti tas vieningumas, o ne akcentuoti posėdžių salėse: „vieningai", „tarkimės", „kalbėkimės". Per 20 metų kalbamės ir, reiškia, negalime susikalbėt. Ir, aš manau, vien dėl to susikalbame iki tam tikro laipsnio, bet vien dėl to partizaninė veikla vyksta, kadangi tie mūsų veiksniai neatlieka tinkamai darbo. *(Pavienis plojimas.)*

(Tęsinys sekančiame numeryje)

laiškai

ATKIRČIAI
(AKIRAČIAI aplamai)

Džiaugiuosi, kad pagaliau išmokom pasijuokti iš savęs.

Des Plaines, Ill. V. Kilikonis

Perskaitęs keletą *AKIRAČIŲ* gavau įspūdį, kad Jūsų žurnalui vardas geriau tiktų „Atkirčiai".

Pomeroy, Ohio Edmundas Butrimas

(1969/7 nr., Laiškai)

Matydamas, kad Jūs geri biznieriai, V. Rastenis neblogai parašo, o ypač K. Činčiaus laiškas mane „paveikė", tai nutariau AKIRAČIUS prenumeruoti.

Toronto P. Lelis

ŠMEIŽTAI APIE ŠVENTĄJĮ BARŠAUSKĄ
(1967/7 nr., Kas naujo komjaunimo ir komsenimo tiesose)

AKIRAČIAI yra paskutinio laipsnio (...)kvilis, pilnas melų, šmeižto ir įvairiausios netiesos.

Pradedu su tokiu sakiniu, idant užtikrinti, kad redakcija mano laišką atspausdintų. Atrodytų, jog, gyvenant amerikiečių spaudos apsupime, negatyvios kritikos (atseit, apie save) spausdinimas lyg ir neturėtų būt naujiena, bet nežiūrint to, lietuviškoje šnektoje tai skamba kažkaip originaliai. Linkiu jums, kad nepritrūktų (a)teityje tokios kritikos ir ypač, žinoma, (k)ių, vertų ją sukelti.

O dabar dėlei tų melų... Berods suradau vieną, nors gal tai ir bus paprasta korektūrinė klaida. Būtent: Rekašius savo „komjaunimo ir komsenimo" spaudos apžvalgoje mini prof. Baršausko *vadovaujamą* ultragarso institutą. Jei gerbiamasis profesorius tam institutui ištiesų vadovautų, tai reikėtų jį įrikiuoti į dabar stambiai praretintų šventųjų eiles, nes, deja, prof. Baršauskas, ultra garso specialistas, Kauno Politechnikos ilgametis (re)ktorius, numirė dar 1964-tais. Greičiau(s)i čia bus kalbama apie prof. Baršausko *vardo* ultragarso institutą. Tai su kaupu pelnyta garbė, nes, be savo mokslinės ir organizacinės veiklos, prof. Baršauskas buvo labai plačiai gerbiama ir, nebus perdėta sakant, tiesiog, mylima asmenybė. Tai jis pastatė Kauno Politechnikos Institutą ant kojų. Man būnant Kaune keletą metų po jo mirties, nekartą teko girdėti ir apie gerbiamąjį profesorių ir net apie (j)o laidotuves. Sakoma, jog suplaukusių (ž)monių apimtim, gėlių vainikų kiekiais, procesijų ilgumu ar bet kokiu kitu matu, kuriuo būtų galima „matuoti" laidotuves, prof. Baršausko tebuvo galima lyginti nebent su pačiais Maironio ar Tumo-Vaižganto laidotuvėm.

College Park, Md. K. Almenas

KETURKOJŲ PO ĄŽUOLU VARDU
(1969/7 nr., Didžiojo kalbininko sukaktis)

Prisiminęs dr. Prano Skaržiaus sukaktį, Vincas Rastenis parašė ilgą straipsnį apie rašybą. Be abejo, jis turi teisę gėrėtis Prano Skardžiaus (ir kitų) *Vadovo* rašyba ir ją ginti. Yra ir daugiau žmonių, kuriems ji geriau patinka, negu vad. jablonskinė. Tačiau ginant tokią rašybą, rodos, nėra reikalo labai bartis, o ypač niekinti kitus, kurie tai rašybai (faktiškai — pataisoms senai rašybai) išeivijoje nepritarė. V. Rastenis rašo: „Sunku, be juoko, sunku suprąst, kodėl kiti mūsų kalbininkai ir ypač kalbos dalykuose nuolat beklumpantieji laikraštininkai užėmė tokią atkakliai atžagareivišką poziciją prieš logišką pažangą mūsų rašyboj". Kitur, nepriėmusias Pr. Sk. *Vadovo* rašybos „mases" jis lygina su Krylovo pasakėčios kiaulėmis po ąžuolu, pats savęs, žinoma, prie tokių nepriskaitydamas.

Kad *Akiračiai* neatrodytų šališkas ir neobjektyvus laikraštis, noriu bent keliais žodžiais atsiliepti ir tų keturkojų po ąžuolu vardu.

Pirmiausia reikia prisiminti visiems žinomą tiesą, kad rašybų autoriai paprastai nėra kalbininkai-mokslininkai. Bent mūsų rašybos istorija tai rodo. Jaunius ir Būga buvo genialūs kalbininkai, bet ne jie mūsų rašybą sutvarkė. Daug daugiau ir sėkmingiau čia pasidarbavo kalbininkas praktikas Jablonskis. Bet ir jis nebuvo pats paskutinis mūsų rašybos formuotojas. Jis priėmė Vilniaus Mokslo Draugijos vartotą rašybą, apie kurią pats Jablonskis rašė: „Parvažiavęs iš Rusijos į Vilnių, radau tą Vilniaus rašybą jau įsigalėjus. Priėmiau ją ir savo gramatikos vadovėliui, parsivežtam iš Rusijos spausdinti į Vilnių: viena, nenorėjau ardyti vienybės, susidariusios aplink Mokslo Draugiją, antra, Draugijos rašyba buvo pačių darbo žmonių padaras, jaunajai mūsų mokyklai pagamintas. Taigi priėmiau rastąją rašybą ir į savo vadovėlį; atsivežtoje gramatikoje turėjau šį tą net perdirbti... Žinojau tada, kaip ir dabar žinau, jog rašyba yra ne tiek paties kalbos mokslo dalykas, kiek raštų praktikos reikalas" *(Jablonskio raštai*, III t., 112 p.).

Vadinas, pats Jablonskis priėmė tą „pačių darbo žmonių padarą", — žmonių, kurie V. Rasteniui „greičiau primena sceną po ąžuolu iš Krylovo pasakėčios". Ir jei tokiam mokslininkui, kaip Būgai, ir tokiam praktikui, kaip Jablonskiui, nepavyko savo rašybų su visom smulkmenom įgyvendinti, tai nėra ko stebėtis, kad nepavyko ir Skardžiui. Nepavyko, nes tam neužtenka mokytumo — reikia nemažiau ir sugebėjimo organizuoti bei įtikinti vartotojus, kad siūlomoji rašyba bus ne tik geriausia, bet ir praktiškiausia. Pr. Skardžius neturėjo galbūt laiko ar galimybių tuo pasirūpinti, ir dėl to išėjo taip, kaip išėjo.

V. R. juokiasi iš argumentų tų kalbininkų (ar kalbininko), kurie teigė, kad išeivijai nedera skirtis savo rašyba nuo tos, kuri vartojama krašte. Seniau ir aš buvau linkęs iš to juoktis, bet dabar nesijuokiu. Ir štai kodėl. Esu šalininkas išeivijos ir tautos kuo glaudesnės vienybės, pasisakau už bendravimą ir net bendradarbiavimą su tauta, kur tik įmanoma ir kiek įmanoma. Tuo pačiu esu priešingas bet kokiam atsiribojimui, izoliavimuisi. Skirtingos rašybos įsivedimas būtų jau bent šioje srityje skyrimasis, atsiribojimas, ir tokiu atveju lietuvių tauta (tėvynėj ir išeivijoj) turėtų dvi rašybas, kas jokiu būdu nebūtų teigiamas reiškinys. Šiandien juk nėra padorios išeivių šeimos, kuri neturėtų savo namuose ne tik seniau išleistų, bet ir dabar Lietuvoj leidžiamų knygų bei žurnalų. Visos jos parašytos sena rašyba. Taip pat turime ir žodynų, sena rašyba išleistų išeivijoj ir Lietuvoj, kuriuos čia irgi vartojame. Todėl vartojimas išeivijoj leidžiamoms knygoms bei laikraščiams kitokios rašybos būtų nepraktiška ir nepedagogiška tiek visuomenės, tiek ir mokyklų atžvilgiu. Būtų tik daugiau painiavos ir apsunkinimo rašybos mokytis. Dėl šių priežasčių nėra ko gailėtis, kad išeivija ir tauta pasiliko prie vienos rašybos, ypač kad naujose siūlymuose, šalia daugelio priimtinų dalykų, yra ir tokių, kurie gal tik autoriui tepatinka, pvz. rašymas *marionas, zakristionas, minus, -aus, patas, -o* (patosas) ir kt.

Straipsnio pabaigoje V. R. bara atžagareivius kalbininkus ir dar tokiu sakiniu: esą jie „ėmė kapituliuoti prieš laisvojoj praktikoj atkakliai (piktžoliškai?) plintančius reiškinius, ir net ryžosi juos siūlyti pripažinti, nepaisant, kad juos įsibrovėlėmis svetimybėmis laikė ir Jablonskio gramatika, ir Skardžiaus *Vadovas*, ir tebelaiko kalbininkai Lietuvoj". Gaila, kad kritikas nepasako, prieš kokias svetimybes tie kalbininkai kapituliavo. Tada bent būtų galima pasiaiškinti. Atrodo, kad straipsnio autorius neklaidingais laiko tik jo minėtus kalbininkus, o kitiems nepripažįsta teisės turėti savo nuomonę. Tuo tarpu yra faktas, kad nei Skardžius, nei kalbininkai Lietuvoje toli gražu ne viską aprobuoja, ką teikė Jablonskis ar Balčikonis, ir ne visko atsisako iš to, ką anie draudė vartoti. Ar tad nuostabu, kad ne viską aprobuoja ir kiti kalbininkai, kas parašyta Jablonskio gramatikoj ar Skardžiaus *Vadove?* Aplamai neklaidingų ir „nesenstančių" mokslininkų nėra. Nėra tokių ir kalbininkų tarpe. Gyvenimas jų darbus atsijoja, atskiria grūdus nuo pelų. Išlieka tik grūdai. Ar tai dar kam neaišku?

L. D.

RASINIS FRANKENSTEINAS
(1969/7 nr., Varnas kirto varnui ant Usuri upės)

Gurecko straipsnis apie prisiderinimą kinams yra „old hat" senam Amerikos lietuviui: 1905 metais tai siūlė japonų atžvilgiu ir dr. Šliupas ir „lietuvis" Pilsudskis. Tačiau, baltam žmogui niekados nebus pakeliui su geltonu ir net pavojinga šį vartoti įrankiu savo tikslams, nes įrankis gali pasidaryti Frankensteinu.

Nashua, N. H. Vytautas Širvydas

KUR AKIRAČIŲ EDITORIALAI?
(1969/7 nr., Broliai komunistai ir priešai nacionalistai)

Tiesa, kad nepasirašytų straipsnių, už kuriuos redakcija sakosi atsakanti, yra ne vienas. Bet ar tai redakciniai (editorialai)? Redakciniai turėtų būti tam tikroje vietoje vedamosios minties straipsniai. 1969 m. Nr. 3 vienas toks nepasirašytas straipsnis, nors ir nukištas į „nuomonių" skyrių, kyla tik ir galėjo būti redakciniu. Toks jis galėjo būti dėl savo svarbumo, nes tai yra atviras ir drąsus pasisakymas likiminiu mūsų tautos klausimu — tautos vienybės bei išsilaikymo klausimu. Au(to)rius ar autoriai kelia klausimą, ar gali būti kas nors aukščiau ir svarbiau už tautybę (luomas, klasė, ideologinė grupė, religinė bendruomenė), ir atsako neigiamai: lietuviui, kaipo lietuviui, norinčiam išlaikyti savo tautos gyvybę ir siekti jos egzistencijos užtikrinimo, politiniai, socialiniai, ekonominiai, edeologiniai bei religiniai skirtingumai turi būti antroje vietoje, jie turi būti subordinuoti tautybės principui.

Aišku, yra žmonių, kurie kokią nors politinę ideologiją ar religiją stato aukščiau už tautybę. Internacionalistas (proletarinis ar koks kitoks) nacionalizmo (tautiškumo) nevertina. Jis sakosi pirmoje vietoje statąs žmogų (proletarą ar kitokį), žmogiškumą, ne tautiškumą. Bet kas neturi atsižadėti tautybės ir nori žmoniškumą vykdyti per savo tautą, tas tautą bei tautiškumą turi statyti pirmoje vietoje, nes kitaip jis būtų tautybės likvidatorius.

Šis klausimas turėtų būti įdomus ir svarbus tiek komunistams, tiek ir antikomunistams. Tai yra esminio apsisprendimo klausimas. Tokių straipsnių nei mūsų, nei komunistų spaudoj dar nėra buvę, ir tai dar vienas įrodymas, kad *AKIRAČIAI* reikalingi — tik juose toks straipsnis galėjo pasirodyti. Būtų įdomu sulaukti daugiau panašių pasisakymų.

Newark, N. J. Juozas Grabys

ĮŽVALGIEJI DŽIAUGIASI AKLAISIAIS
(1968/4 nr., Taip pareiškė Šoviniūnas)

„Akiračius" leidžia buržuazinės liberalinės išeivių inteligentijos atstovai, besiburiantys apie „Metmenų" žurnalą ir akademinę šviesos-Santaros federaciją.

Nors „Akiračiai" savo pažiūromis į dabartinę Lietuvą mažai kuo skiriasi nuo reakcingos užsienio lietuvių spaudos, jų puslapiuose kartas nuo karto išjuokiamas „vaduotojų" bukumas, jų politinis aklumas.

Įvade į *Gimtojo Krašto* 1969. III. 13 numeryje perspausdinamą minimą *AKIRAČIŲ* straipsnį.

CENZAS HUMORISTIKOJE
(1969/7 nr., Išeivijos kronika)

...visuomenės darbuose, kaip ir LB, nereikia kitokio cenzo kaip — konkretus viešos veiklos darbas.

Taip ir LB veikėjai: jų darbai yra prieš mūsų akis!

Tuo atžvilgiu pvz. T. Blinstrubo cenzas yra pavydėtinai aukštas: ilgalaikis tautinės kultūros organizatorius ir puoselėtojas; judriai veiklus daugely sričių; taikus — verčiau nusileidžiąs ar pasitraukiąs, o ne savanaudiškom ambicijom ginčo keliąs, kaip kai kurie kiti LB asmenys (šiems ir tas kolektyvus nepasitikėjimas reikšta!); nuosaikus tolerantas, kas itin brangintina org-jų vadovybėse. T. Blinstrubas aukštesnes visuomenės vietas pelno darbu ir sugebėjimais, o ne jėgos ar drumstų kombinacijų keliu (kaip jo oponentai). Ir jo asmens bei darbų cenzo todėl gali pavydėti daugelis LB bei mūsų spaudos žmonių.

Ir J. Jasaitis turi jau nemenką cenzą mūsų visuomenėje (kaip *Akiračiai* nemato?). Jis ilgoką laiką vadovavo LB uoliai ir ištvermingai — ir jo laikais, dėl jo kultūringo būdo, neiškilo tokių nesveikų vočių LB org-je, kokios kaip tik dabar ėmė žlugdyti LB organizmą, kitam asmeniui vadaujant. Ir jei kas nevisada laimėjo kurį postą, jei turėjo atsitraukti, tai gal kaip tik — dorybė: nebuvo įžūlus valdžios gobėjas (o tokių jau turime!) nekopė per kitų galvas, elgėsi nuosaikiai ir kultūringai.

Taigi, į visuomenės reikalus (ir jų darbininkus) žvelgtina rimtai, o ne siauru, asmenišku „humoru".

Dirva, 1969.V.21

MOKSLAS STABDO ŠVIESĄ
(AKIRAČIAI aplamai)

Kovo mėn. 7 d. *Naujienų* laidoje buvo paskelbtos būdingas straipsnis „Gairių neturintis jaunimas". Esą apie *Akiračius* susispietęs mokytas „jaunimas turi didžiausias mokslo faktų krūvas, kurios nepraleidžia šviesos".

Jaunimas gali kartais pasikarščiuoti, bet jo pasikarščiavimas tai toli gražu ne tai, ką *Naujienų* vedamojo autoriaus vadino „gairių neturėjimu". Mūsų senimas — redaktoriai ir veiksniai — turi gaires, bet jos yra pasenusios ir sukalkėjusios...

J. G. *Vienybės* 1969 m., nr. 10 straipsnyje *Gairių neturėjimas ir gairių sukalkėjimas.*

KITI GARBINGESNI
(1969/7 nr., Išeivijos kronika)

Dr. L. Kriaučeliūnas: Kodėl šiandien ne vienas klausimo neiškelia, kada šiandien čia dalinami AKIRAČIAI, kur puolamos mūsų organizacijos, mūsų veiksniai ir šiandien pačiam naujausiam numeryje yra puolami 7 tarybos nariai, dergiami. Kodėl šiandien niekas tuo klausimu susirūpinimo nekelia, vadinas...? *(Plojimas)* Septyni tarybos nariai tie aprašomi, kurie pasirašė tą raštą. Gal aš nusikaltau, aš paruošiau šventę, aš nusikaltau bendruomenei. Šmeiškit mane, bet kam kiti šeši tarybos nariai. Jie garbingesni už mane. Ar dr. Biežis, senųjų lietuvių veikėjas tam dirbo visą gyvenimą, kad jis AKIRAČIUOSE šiandien būtų šmeižiamas? Kodėl nieks to balso neiškelia šiandien? Ar tarybos sesijoje AKIRAČIUS pardavinėt ir rodyt, kur tarybos nariai šmeižiami?

Iš JAV LB tarybos suvažiavimo

PIJUS GRIGAITIS

KONSERVATYVUS PIRMEIVIS

Stulpas, ąžuolas, milžinas ir kiti toki tvirtybiniai bei didybiniai epitetai, kuriais tapo išpuoštas vėlionis Pijus Grigaitis laidotuvinėse kalbose ir rašiniuose, negalėjo patenkinamai atlikti to uždavinio, kurį tiems epitetams skyrė juos, be abejo, su nuoširdžiausiu įsitikinimu tarusieji bei rašiusieji. Mat, tie epitetai susijaudinimo valandoj mūsuose didžiai dažnai segami ne tik labai, o ir nelabai ryškioms asmenybėms. Dėl to jais piešiamasis paveikslas išeina greičiau banalus, negu įspūdingas, nes taip apibūdinamas asmuo tiesiog netyčia tampa įrikiuotas į vargiai beaprėpiamas ąžuolais bei dvasios milžinais pavadintųjų gretas, kuriose spalvingos retenybės blanksta pilkų vidutinybių aibėse... O Pijui Grigaičiui būdingas buvo, sakytumėm, ne tiek jo, kaip intelektualo visuomenininko, dydis, kiek to dydžio nebanalumas.

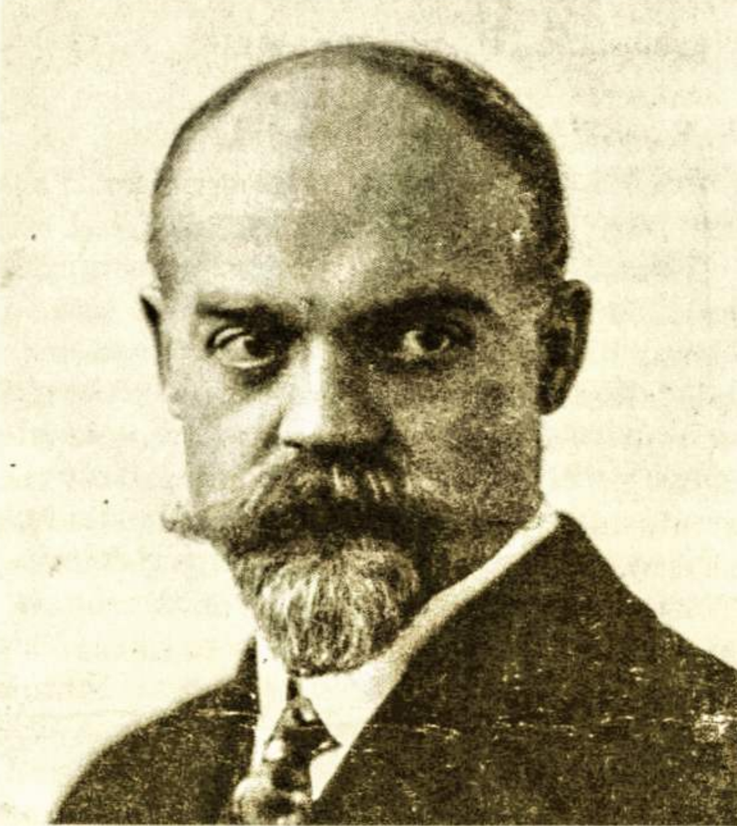
Greičiau gražbyliška puošmena, negu tikrovės pabrėžimas buvo ir išsitarimai, kad mirtis P. Grigaitį išplėšė iš mūsų tarpo netikėtai, ir kad mūsų visuomenei ar bent atitinkamai jos daliai padarė neatitaisomą nuostolį. Tiesa, mirtis P. Grigaitį ištiko ne ligonio patale, o išėjusį pasivaikščioti, bet 86-tuosius metus einančio žmogaus net ir staigi mirtis ištikrųjų tėra labai jau reliatyviai staigmena. Tokio amžiaus sulaukusio asmens mirtį vadinti netikėta netgi naivu. Ir nuostolių visuomenei padaryti mirtis Pijaus Grigaičio atveju jau nebesuspėjo. Nesgi savo įgimtąjį fizinį ir protinį potencialą P. Grigaitis išnaudojo veikliai, negaišdamas, o tuo potencialu paremtąją duoklę lietuvių visuomenei išeivijoje jis atidavė taip išsamiai ir taip visiškai, kaip reta kam tepasiseka ir dar rečiau kas pasiryžta. Pijus Grigaitis suspėjo atiduoti visuomenei viską, ką tik turėjo, net ir „trupinius sušluostęs". Apgailestauti visuomenei yra ko, tik ne to, kad neva dar ne viskas suspėta iš velionies pasiimti, o to, kad nespėta bent iš dalies jam atsilyginti. Bet visuomenė, kaip ir dažnas kolektyvas, yra begėdė egoistė: skuba tik pasiimt iš individo, kiek tik išspaudžia, o atsilygint — vis nesuspėja...

Tarp daugelio senų patarlių, pribrendusių, kad būtų peržiūrėtos ir patikslintos, yra ir populiarioji romėnų — o gal tik vėliau kitų lotyniškai pasakytoji? — patarlė *De mortuis aut bene, aut nihil.* Šiais laikais ji jau atsiduoda veidmainingumo pelėsiais. Apie mirusius (arba ir jubiliatus) gražiau yra kalbėti atvirai, dalintis įspūdžiais apie tuos jų asmenybės bruožus, kuriais jie pastebimai išsiskyrė iš vidutinybių, vistiek, teigiamai ar neigiamai, patinkamai ar nepatinkamai.

Vienas iš ryškiausių su Pijaus Grigaičio asmenim susijusių faktų yra tas, kad jis, nors nieko būdu neįrašytas į kelintą kartą atkuriamąją Lietuvių Žurnalistų Sąjungą, buvo vienatinis toks lietuvių žurnalistikos čempionas mūsų žurnalistų tarpe: buvo aktyvus dienraščio redaktorius penkias dešimtis metų! Niekas kitas iš lietuvių nėra tiek metų praleidęs taip tiesiogiai žurnalisto-redaktoriaus darbe nei Amerikoj, nei juo labiau Lietuvoj, kur ne tik nė vienas redaktorius, bet ir nė vienas laikraštis nėra taip ilgai išsilaikęs. Tas faktas juo labiau nepaprastas, kad P. Grigaitis ne dabar, o prieš pirmąjį pasaulinį karą — žurnalistikon atėjo nešinas teisės mokslų daktaro laipsniu, papildytu filosofijos studijomis ir daugiau kaip dešimties metų praktika visuomeninėj, net revoliucinėj veikloj. Tai kvalifikacijos, žurnalisto darbe svarbesnės už geriausios žurnalistų mokyklos diplomą. (Beveik visi kiti mūsų žurnalistai toj specialybėj įsitvirtino daugiausia „gizeliniu" būdu. Tik A. Smetona, keletą metų anksčiau už Grigaitį ėmė dirbti kaip redaktorius ir publicistas būdamas irgi išėjęs augštąjį teisės mokslą ir į filosofiją gerokai „įbridęs". Bet Smetona tą darbą dirbo šalia kitokios tarnybos, be to, Smetona tą darbą dirbo keleriopai trumpiau už Grigaitį).

Atkreiptas dėmesį į tokius duomenis, tūlas galėtų pamanyti, kad dr. Grigaičio per pusę šimtmečio redaguotos *Naujienos* turėtų būti tapusios klasikiniu lietuvių žurnalistikos pavyzdžiu. Iš tikrųjų taip neatsitiko. Tiesa, dr. Grigaitis sukūrė *Naujienoms* savitą veidą, tačiau lietuvių laikraštijoj jis neįgijo klasikinio pavyzdžio vaidmens. Pastaraisiais metais, dr. Grigaičiui likus tik patarėjo vaidmeny, pastebimai nubluko net ir tie būdingieji to laikraščio bruožai, kurie dr. Grigaičio laikais, jei ir ne visiems patikdavo, tai bent neišvengiamai traukdavo į save dėmesį.

Nors dr. Grigaitis redagavo laikraštį, pavadintą *Naujienomis* — vardu siūlančiu spėti, jog tai grynai informacijų laikraštis, — jo dėmesys ir žurnalistinės pastangos buvo daug daugiau pašvęstos indoktrinacijai, negu informacijai. Nenuostabu. Mūsų laikraštininkai, kaip mėgėjai, taip ir profesionalai, visi mažiau ar daugiau sergam polinkiu į indoktrinaciją. Tai

Dr. Pijus Grigaitis 1923 m.

kone visos vidurinės ir ypač rytinės Europos (įskaitant ypač senąją ir dabartinę Rusiją ir jokiu būdu neišskiriant Lietuvos) spaudos tradicija. Tai mūsų laikraštininkų „prigimtoji nuodėmė", arba — daugelio akyse — dorybė. Dr. Grigaitis buvo augęs ir formavęsis kraštutiniškai indoktrinacinės spaudos atmosferoj. Nuostos ryt-europinės tradicijos savo laikraštyje jis vos vienu požiūriu regimai tenukrypo: įvedė ir bene vienintelis taip tvirtai ir ilgai išlaikė keleto trumpų vedamųjų-editorialų sistemą. Čia jis informavo, kas dedas namie ir pasauly, bet įvykis ar reiškinys jam niekad nebuvo tik pranešitinas-papasakotinas dalykas, o buvo pagrindas ir proga įtaigoti skaitytojui tam tikrą pažiūrą į tą dalyką, formuoti skaitytojo nuomonę.

Kaip visų pirma tam tikrų pažiūrų skiepytojas, dr. Grigaitis savo komentarus rašė ne dedukciniu, o indukciniu metodu. Atseit, ne iš pastebėtų įvykių ar reiškinių darydamas išvadas („pasimokymus"), o atvirkščiai — teigiamai ar neigiamai juos vertindamas pagal tai, kaip tie dalykai dera prie jau turimo tvirtai nusistatytų pažiūrų masto. Tai savo rūšies „Prokrusto lova". Priimtina ir teigiamai įvertintina tik tai, kas į ją tobulai tinka. Kas pertrumpa — tempiama, kas perilga — tam kertamos kojos ar net ir galva...

Tokia pozicija gyvenimo įvykių bei reiškinių atžvilgiu liudija keletą labai augštai vertinamų asmens būdo bruožų. Dažniausia tai rodo, kad asmuo yra griežtai principingas, kad jis turi aiškias, apmąstytas pažiūras, nesvyruojantį apsisprendimą, net ąžuolišką atsparumą vietoj nendrško lingavimo, ir t. t. Bet yra tarp tų dorybių ir „Achilo kulnas". Būtent, stoka tikrumo, ar toji „Prokrusto" lova" tikrai teisingo ilgio? Kaip tik tą dr. Grigaitis ne visada ir ne visiems yra įrodęs, o daugelio to savo masto tikrumu ir niekad neįtikinęs...

Dr. Grigaičio publicistika stebėtojui neišvengiamai kėlė nuostaba nuspalvintos pagarbos. Ne dėl turinio, apie kurį galėjo būti įvairiausių įspūdžių ir nuomonių, bet dėl joje glūdinčio žvalumo ir energijos. Net ir septintame ar aštuntame savo amžiaus dešimtmetyje dr. Grigaitis tesėdavo sugriebti nepalyginamą gausą viešojo gyvenimo faktų ir tesėdavo juos visada ryškiai (aišku, savo mastu) įvertinti.

Vietoj amerikietiškų „kolumnų" (be abejo, dėl „kolumnistų" stokos), šalia editorialų rašė *Apžvalgą*, kur jau buvo vieta ne tik išsamesniems dalykų vertinimams, bet ir to vertinimo masto aiškinimams bei pagrindimams, taip pat ir polemikai su iš betkurio šono pasireiškiančiais oponentais. Čia įsirėžė eilė pačių ryškiausių dr. Grigaičio asmenybės bruožų.

Visų pirma — intelektinis pranašumas. Aišku, — reliatyvus, ne absoliutinis. Skaitytojų ir net daugumo oponentų masėj dažniausia būdavo akivaizdu, kad apie dalyką, kurį jis aiškina, vertina, ar dėl kurio ginčijasi, jis yra daugiau skaitęs, daugiau patyręs, geriau žino, apie ką kalba. (Ypač tai būdavo ryšku jo ginčuose su vietiniais oponentais marksizmo - leninizmo temomis).

Antra — gabumas ir įgūdis šmaikščiai pavartoti demagogines priemones. Prašom nesijaudinti ir neįsižeisti — neskaityti *demagogijos* termino tik blogybine prasme! Čia šis terminas vartojamas visų pirma etimologine prasme: kaip pedagogas yra vaikų mokytojas, taip demagogas yra *liaudies mokytojas*. Publicistas, siekiąs indoktrinuoti ne intelektualus, o daugiausia l i a u d į, netoli tenueitų, jei naudotų tik intelektualams teoretikams būdingas įtikinėjimo priemones. Čia reikia, kad būtų įtikinti žmonės, kuriems nepersunkiai prieinami tik vaizdingi (tegu ir nebūtinai labai tikslūs) argumentai. Dr. Grigaitis dėstyme ir ginče teturėjo ir mokėjo naudotis visu pirma eiliniam žmogui suprantamais ir įtikinantį įspūdį darančiais argumentais. Žinoma, lengva ir visada yra daug pagundos iš augštos demagogijos nu slysti į vadinamąją ž e m ą demagogiją, ypač, jei atrodo, kad žemąja greičiau gali pasiekti tikslo... Kas be ko, — ne tik P. Grigaičio oponentų raštuose, o ir jo paties *Apžvalgoje* nebūdavo labai reti svečiai ir toki argumentai, kaip oponentų apibūdinimas žlibiais, neišmanėliais, melagiais, apgavikais, arba, sakysim, kolegos redaktoriaus apibūdinimas „keturių pėdų milžinu iš Clevelando" ir t. t. Nesvarbu, kuo ir kaip toks stilius galėjo būti pateisintas, — vistiek tai jau toli šaukia nuo britų parlamento debatų stiliaus... Toks polemikos stilius buvo labai populiarus (ir gal net būtinai reikalingas) 1905 metų revoliucijos laikais, jis dar gražiai klestėjo ir Lietuvos nepriklausomybės pirmajame dešimtmetyje Lietuvoj, vėliau ten pastebimai „sudžentelmenėjo", bet daug ilgiau išsilaikė Amerikos lietuvių spaudoj, tarp kitų ir dr. Grigaičio laikraštyje, neišskiriant ir ne visai menkos jo paties raštų dalies. Blykstelėjo šis bruožas net ir pačiame paskutiniame dr. Grigaičio pasirašytame straipsnyje — prieš ALB pirmininką, dėl tų nelaimingųjų „pinigėlių". Kaip virtuoziškai jis pačiupo ALB valdybos išsitarimą apie „vieną tautą ir vieną politiką" ir vienu mostu išvėdė lygiagretę tarp Nainio ir Hitlerio! Tai tikras senųjų revoliucijos laikų polemikos *mokyklos* perliukas... Dabar — nesektinas pavyzdys.

Dr. Grigaičio veiklos pradžioj lietuviuose garsėjo du frontai, vienas kitą vadinę pirmeivių ir atžagareivių vardais. Dr. Grigaitis, aišku, buvo pačiose priešakinėse pirmeivių eilėse. Bet griežtas principingumas ir anuomet populiarus doktriniškumas, matyt, buvo nepalankūs veiksniai jo kartą nusistatytoms ir viešai paskelbtoms pažiūroms kaip nors besikeisti. Taip energingasis pirmeivis, tuo ar kitu klausimu priėjęs iki tam tikro taško, ėmė sustoti ir tvirtai „įsikasti užimtose pozicijose". Tad, laiko tėkmėj, pirmeivis susifermentavo kietu savo pirmykštės pirmeivybės konservatorium... Didžiosios audros Amerikon atpūstieji lietuviai radom dr. Grigaitį jau apsišarvojusį tradiciškais pažiūrų šarvais, kietai atsparų laiko poveikiams šimtmečio pradžios socialistą-menševiką, atsimiešusį vyraujančia doze nekompromisinio lietuviško nacionalizmo ir nemenkesne doze amerikinės (kapitalistinės!) demokratijos idealizavimo...

Tokio jo susiformavimo ryškiai ir neišdildomai įbrėžtoji, visai lietuvių tautai reikšminga žymė Amerikos lietuvių visuomenėje yra tai, kad didžiuma ankstesnės Amerikos lietuvių pirmeivijos nepakibo ant pirmojo karo metu Kapsuko čia užmestos meškerės ir nenuėjo garbinti rusuose įsigalėjusių lietuviams svetimų stabų.

Po Lietuvos katastrofos dr. Grigaitis bus lemiamai prisidėjęs prie kito ryškaus bruožo įbrėžimo išeivinėj lietuvių visuomenėj. Tai laiko tekmėj irgi perdėm konservatyvų pobūdį įgijusi pažiūra į Lietuvos politinės padėties sprendimo būdą bei priemones.

Savo gaivališku valingumu, nors principe ir būdamas šimtanuošimtinis demokratas, visuomenės veiklos praktikoj dr. Grigaitis kone kiekvienu atveju vyravo kaip šimtanuošimtinis autokratas. Y[...] tai buvo ryšku Amerikos Liet. Taryboj, kur dr. Grigaitis buvo „tik" sekretorius, bet kur daugiau kaip 20 metų beveik nieko neatsitiko be jo valios, ir tikrai nieko prieš jo valią. Lengvarankis Roosevelto išsitarimas 1940 metais, kad Lietuvos nepriklausomybė esanti nepanaikinta, o tik laikinai padėta į šalį, dr. Grigaičiui buvo padaręs neišdildomą įspūdį, ir jis metai iš metų kartojo tą posakį visuose atskaitiniuose ALT pranešimuose (net pastarajame VLIKo seime tą epizodą priminė), ir juo nekintamai rėmė visą ALT veiklos strategiją Lietuvos reikalu. Tos strategijos esmė — Lietuvos nepriklausomybės atstatymo garantija glūdi Jungtinių Valstybių politikoje. Šiai politikai atitinkamai įtaigoti kompetentinga tėra Amerikos Lietuvių Taryba, kurios taktikos bei konkrečių žygių vairas, jei ir ne formaliai, tai faktiškai buvo dr. Grigaičio rankose. Jo įtakos antspaudas Taryboje ir per ją didžiumoje išeivinės lietuvių visuomenės liko ryškus ir po to, kai prie Tarybos vairo beliko tik jo „viena ranka", ir greičiausia dar ilgokai liks neišdilęs net ir po jo mirties.

Minėtoji strategija Lietuvos reikalu ilgainiui tapo didžiai konservatyvi, nes užšaldyta ir budriai saugoma nuo betkokių revizijų, iš esmės išlaikyta 1940 metų formulavime. Tiesa, ne vienas dr. Grigaitis buvo tos strategijos formuluotojas, ir ne vien Amerikoj iškilo bei susitelkė ištikimų tokios strategijos idealizuotojų kadrai. Bet dr. Grigaitis bene bus daugiausia lėmęs sukurti atmosferai, kurioje ligi šiai dienai dar keblu garsiai pamąstyti apie kokius nors kitokius Lietuvos problemos sprendimo ar jo metodų variantus.

Dalykų raida jau senokai kelia stiprių abejojimų to konservatyvumo neklaidingumu bei tikslingumu, nors, žinoma, abejojimai dar nėra jo klaidingumo ar netinkamumo neginčytini įrodymai. Lietuvos ateitim rūpinimosi strategijos revizija greičiausia dar užtruks netrumpą laiką dėl daugelio priežasčių, žymia dalim ir dėl ilgo šešėlio veikliųjų mūsų visuomenės sluogsnių sąmonėje, kurį paliko taip ilgai ir taip veikliai tą sąmonę įtakojęs vėlionis dr. Pijus Grigaitis.

V. R.